

MAASEUTUTUTKIMUS

Finnish Journal of Rural Studies

MAASEUTUTUTKIMUS

Finnish Journal of Rural Studies

2 | 2022 | 30. vuosikerta

Päätoimittaja

Torsti Hyyryläinen, Helsingin yliopisto,
Ruralia-instituutti
pt@maaseutututkimus.fi

Toimituskunta

Tuomas Kuhmonen, Turun yliopisto
Katri Lassila, Aalto-yliopisto
Marko Nousiainen, Terveyden ja hyvin-
voinnin laitos
Anni Rannikko, Itä-Suomen yliopisto
Sulevi Riukulehto, Helsingin yliopisto
Kaisa Schmidt-Thomé, Demos Helsinki
Katriina Soini, Luonnonvarakeskus
Kaarina Tervo-Kankare, Oulun yliopisto
Seija Tuulentie, Luonnonvarakeskus

Toimitussihteeri

Heli Ilola
toimitussihteeri@maaseutututkimus.fi

Julkaisija

Maaseudun uusi aika -yhdistys
www.mua.fi

Kannen kuvat

Etukansi: Hanna Koikkalainen:
Elvi katsoo, isä pui, 2020.
Takakansi: Hanna Koikkalainen:
Linnut peltojen yllä, 2020.

Painopaikka

Grano Oy
ISSN 2670-2347

Verkossa

www.maaseutututkimus.fi

Maaseutututkimus on monitieteinen julkaisu tutkijoille ja tutkimustiedon käyttäjille. Julkaisemme erilaisilla teoreettisilla asetelmilla ja metodologisilla lähestymistavoilla tuotettuja tieteellisiä artikkeleita, tutkimustuloksiin perustuvia katsauksia sekä puheenvuoroja ja arvioita. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä muutoksista maaseuduilla sekä avata uusia näkökulmia erilaisten maaseutujen kehitykseen ja tulevaisuuteen.

Kirjoitukset voivat käsitellä ihmisiä ja identiteettejä, yhteisöjä ja kulttuuria, elinkeinoja ja luonnonvaroja, maaseudun määrittelyä, merkityksiä sekä maaseutukysymyksiin liittyvää asiantuntijuutta ja politiikkaa.

Artikkelit ovat vertaisarvioituja, ja lehti on akateemisen julkaisuforumiluokituksen tasolla 1.

PÄÄKIRJOITUS

**3 Käänteen tukemista ja tekemistä – 30 vuosikertaa
Maaseutututkimus-lehteä**

Torsti Hyryläinen

ARTIKKELI

**8 Mikä maaseutumatkailutuotteen vastuullisuudessa kiinnostaa?
Mökkimatkailutuotteen vastuullisuusviestintä eri kohderyhmien näkökulmista**

Katja Pasanen

PUHEENVUORO

**39 Has COVID-19 affected urban-to-rural and rural-to-urban migration
patterns?**

Aapo Jumppanen, Toni Ahvenainen, Urszula Ala-Karvia, Shinichi Hanada, Markku Mattila, Mitsuaki Hasegawa, Fumihiko Koyata, Young-Jun Lee, Sang-woo Park, Mika Raunio and Erkki Välimäki

**46 Kiertotalous maaseudun matkailuyrityksessä – muutakin kuin
kierrätystä**

Sanna-Mari Renfors

**53 Kylätoiminnan merkittävimmästä kansainvälisestä tunnustuksesta
30 vuotta**

Torsti Hyryläinen

**60 Kansalaisosallistumisen muutos maaseudun hyvinvointipalveluissa
Lectio praecursoria Itä-Suomen yliopistossa 27.5.2022**

Mari Kattilakoski

**66 Omavaraisuus kylän elävöittäjänä – Omavaraopisto paikallisena
mahdollisuutena**

Pertti Rannikko

ARVIO

74 Ymmärrettävästi ja tiiviisti Suomen aluekehityksen pitkistä aalloista

Hannu Katajamäki: Suomen aluekehityksen pitkät aallot: Näkökulmia ja tulkintoja

Markku Mattila

83 Ismo Björn on kirjoittanut kirjan Karjalan tutkimuslaitoksesta

Ismo Björn: Viisikymmentä vuotta Karjalan tutkimus(laitos)ta

Sulevi Riukulehto

KOHTAAMINEN

89 Nuorelle tutkijalle tulevaisuus on avoin ja mahdollisuuksia täynnä

Torsti Hyryläinen

MAASEUTUKUVA

93 Maaseudun visuaalinen runous Hanna Koikkalaisen silmin

Katri Lassila

TIEDOKSI

100 MUA-yhdistyksen gradupalkinto Ilona Laaksolle

TORSTI HYYRYLÄINEN

Kääntein tukemista ja tekemistä – 30 vuosikertaa Maaseutututkimus-lehteä

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.125162>

Valtakunnallinen maaseutututkijatapaaminen elokuun viimeisellä viikolla järjestettiin koronaviruspandemian jälkeen taas lähitapaamisena. Lappeenrannan Rauhassa kokoontui noin 100 alan tutkijaa ja maaseutukysymyksistä kiinnostunutta ihmistä. En varmaan ole ainoa, joka havaitsi myönteisenä asiana lukuisan määrän uusia kasvoja seminaariväen keskuudessa. Olisiko niin, että maaseutukysymys on valloittanut uusia mieliä ja ajankohtaisia keskusteluja? *Tuomas Kuhmonen* asemoi maaseutunäkökulman seminaaripuheenvuorossaan mielestäni hyvin: maaseutu on erottamaton osa kestävyysmuutoksen polkujen rakentamista.

Lehden kehitys vaiheittaisena evoluutiona maaseudun uuteen aikaan

Maaseutututkimus-lehden 30. vuosikerta on perusteltu kohta esitellä hieman myös maaseutututkimuksen kerrontaa kantavan lehden kehityskaarta. Lappeenrannan tutkijatapaamisessa pitämässäni päätoimittajan katsauksessa hahmottelin teemaa jakamalla kehityskaaren karkeasti kolmeen kymmenvuotiseen jaksoon.

Maaseudun uusi aika -lehden kolme ensimmäistä numeroa 1993–1994. Kuva: Torsti Hyryläinen.

Maaseudun uusi aika -lehden ensimmäinen numero ilmestyi loppuvuodesta 1993, ja seuraavana vuonna lehtiä julkaistiin kaksi. Yleisilme ja idea olivat näissä ensimmäisissä julkaisuissa hyvin samantyyppiset: kootaan tutkijoita ja maaseutualan asiantuntijoita yhteen ja tuodaan heidän äänensä kautta esiin erilaisia näkökulmia uudistuvaan maaseutuun. Liikelle lähdon ajatus kiteytyy mielestäni hyvin seuraavaan päätoimittaja Pertti Rannikon sitaattiin.

“Nyt on uudenlaisen maaseutukeskustelun aika”

Pertti Rannikko 1/1994

Ensimmäisellä kymmenvuotisjaksolla 1993–2003 lehti saatiin jaloilleen. Tunnetuksi se tuli ensin piireissä, jotka olivat aiheen parissa jo toimineet. Tietoisuus lehdestä kuitenkin laajeni ja verkosto kasvoi esimerkiksi maaseudun kehittäjien toimesta. Lehti seurasi aikaansa, ja verkkosivut avattiin 1998. Seuraavana luonnollisena askeleena oli lehden taustatoimijoiden järjestäytyminen yhdistyksen muotoon 1999. Tieteellisyyttä haluttiin lehdessä vahvistaa, ja artikkeleiden vertaisarviointi otettiin ensi kertaa käyttöön vuonna 2000.

Toisella kymmenvuotiskaudella 2003–2013 lehden toiminta vakiintui. 2000-luvun alussa alan kehitystä auttoi vahva yhteys ministeriöiden

yhteiseen Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmään (YTR). YTR tuki tutkimusta mutta myös lehden julkaisemista. Tutkimuksen rinnalla alan opetuskin alkoi vahvistua. Alalle perustettiin määräaikaista maaseutututkimuksen professuureja. Akateemisen julkaisemisen merkitys korostui. Tämän jakson loppupuolella alkoi näköpiiriin nousta uusia haasteita.

“Haasteita ja avoimia kysymyksiä on paljon. Vastauksia etsittäessä jouduttanee ylittämään monin kohdin sekä tieteen että politiikan perinteiset sektorirajat.”

Tiina Silvasti 1/2003

Tutkimuksen toimintaympäristö oli muuttumassa, ja kysymys maaseutututkimuksen asemasta kovenevassa kilpailussa alkoi realisoitua. Samaan aikaan maaseutupolitiikan tavoitteisiin kytkeytyvä tutkimusrahoitus pieneni radikaalisti. Yliopisto-opetus oli *Rural Studies* -yliopistoverkoston kautta saatu 2002 käynnistettyä, mutta myös sen rahoitus ajautui yli 10 vuoden aktiivisen toiminnan jälkeen umpikujaan, ja opetusverkosto jouduttiin lopettamaan vuonna 2014, vaikka verkostossa oli opiskelijoita. Maaseutututkimus näytti samalla pirstaloituvan. Teemana maaseutu oli liudentumassa muiden tieteen- ja tutkimusalojen sisään.

“Omat haasteensa seuraa siitä, että toimijuuden ohella myös maaseutuun liittyvät käsitykset ja tieto ovat fragmentoituneita.”

Pertti Rannikko & Maarit Sireni 2–3/2013

Kolmannelle kymmenvuotiskaudelle 2013–2022 kuljettiin edelleen rinnan maaseutupolitiikan kanssa, ja maaseutupolitiikan 30-vuotisjuhla-teemanumero julkaistiin vuonna 2018. Kansallista maaseutupolitiikkaa organisoitiin uudelleen. Maaseutututkimuksen politiikkasuhde herätti myös keskustelua: oliko suhde liian etäinen vai liian läheinen? Vuonna 2016 aloitti YTR:n seuraajaksi organisoitu Maaseutupolitiikan neuvosto (MANE). Sen resurssit pysyivät suhteellisen niukkoina, eikä MANE enää samalla tavalla pystynyt tukemaan tutkimusta. Lehden julkaisemista se ei enää taloudellisesti tue. Maaseutututkijat olivat kyllä jo tottuneet hyödyntämään laajasti niin kotimaisia kuin kansainvälisiä rahoituslähteitä. Maaseututeemoja voitiin nostaa esiin muun muassa kehittämispainotteisissa rakennerahastohankkeissa.

Yhteiskunnan monimuotoistuminen, alueellinen erilaistuminen, väestön keskittyminen ja liikkuvuus näyttivät vahvistavan aiemmin alkanutta tutkijayhteisön hajautumiskehitystä. Ilkka Luoto kuvasi sitä erinomaisesti

kirjoittaessaan edellä mainitussa juhla kirjassa fragmenttien ja paradoksin lukutaidosta. Hän näki mahdollisuuden toisenlaiseen muutoksen lukutapaan, joka heijastuisi maaseutua koskeviin tulkintoihin sekä maaseutu-kaupunki -suhteeseen.

”Maaseutua ja kaupunkia tulee kehittää yhdessä yhteiskunnallista eheyttä etsien.”

Ilkka Luoto 2–3/2018

Kuluvan vuosikymmenen aikana kilpailu tutkimusrahoituksesta on edelleen kiristynyt. Nuorten tutkijoiden kiinnostusta maaseutututkimusta kohtaan ei myöskään voi pitää itsestäänselvytenä. Vuonna 2020 Maaseudun uusi aika -yhdistys halusi vastata ajassa oleviin haasteisiin. Se kaipasi lehteen uudistuksia toivoen, että niiden myötä kiinnostusta maaseutua ja maaseutututkimusta kohtaan voitaisiin vahvistaa.

Merkittävin viimevuosien uudistus on ollut lehden nimen muuttaminen: *Maaseudun uusi aika* muutettiin *Maaseutututkimukseksi*. Verkkopalvelun kehittämisessä otettiin tärkeä askel Journal.fi-julkaisualustalle siirtymisen myötä. Tieteellistä arviointia vahvistettiin edelleen ottamalla artikkelien lisäksi myös katsaukset vertaisarvioinnin piiriin. Päätoimittajana (2020-) olen kuvannut maaseutututkimuksen ja lehden yhteistä visiota kytkemällä sen aikamme suurimpaan murrokseen.

”Maaseutututkimusta tarvitaan tuottamaan monitieteisesti uutta tietoa sekä paikka- ja resurssiviisasta argumentaatiota kestävyysmuutoksen mahdollisista poluista.”

Torsti Hyyryläinen 1/22

On myönnettävä, ettei Maaseutututkimus-lehdestä voi saada suomalaisen maaseutututkimuksen koko kuvaa, koska lehti on nykyisin vain yksi julkaisufoorumi muiden joukossa. Suomalaiset maaseutututkijat julkaisevat aktiivisesti muun muassa kansainvälisissä vertaisarvioituissa tiedelehdissä (kuten *Journal of Rural Studies*). Tätä voi pitää myönteisenä kehityksenä. Mutta samalla voidaan todeta, että tutkimustietoa pääasiassa suomeksi julkaisevalle Maaseutututkimus-lehdelle on edelleen sekä tarve että kysyntää.

Maaseudun yhteiskunnallisessa asemassa on 30 vuodessa tapahtunut iso muutos. Samalla on vaiheittain realisoitunut kerronnallinen käänne *maaseudun uuteen aikaan*: maaseutua kuvataan uusilla tavoilla ja näkökulmista sekä toisenlaisia ongelmia esiin tuoden. Maaseutu nähdään

monimuotoisemmin maaseutuina ja erityisinä paikallisuuksina. Tälle keskustelulle Maaseutututkimus-lehti toimii jatkossakin eri toimijoita yhdistävänä pääasiassa suomenkielisenä foorumina.

* * *

Käsillä olevan lehden kirjoitukset kuvaavat pienin väläyksin sekä mennyttä että tulevaa. Aiheet koskettavat 30 vuotta sitten nähtyjä tapauksia ja toisaalta esitellään maaseutututkimuksen nuorta polvea. Erityisen ilahuttanut olen siitä, että lehden ensimmäinen päätoimittaja, Pertti Rannikko kertoo tässä lehdessä tutkimuksestaan. Kerran tutkija, aina tutkija.

Uutena asiana on ensimmäisen englanninkielisen tekstin julkaiseminen normaalissa numerossa suomenkielisten tekstien rinnalla. Toivottavasti se saa jatkoa, sillä lehti palvelee myös niitä, jotka haluavat tutkimuksensa laajemman kieliyhteisön avoimesti saavutettavaksi.

Maaseudun uusi aika -yhdistys päätti pyytää toimivaa päätoimittajaa sekä toimituskuntaa jatkamaan toimessaan vielä vuoden 2023 ajan. Nähtäväksi jää, tarkoittaako tämä päätoimittajakauden muuttumista jatkossa nelivuotiseksi. Kiitän yhdistystä luottamuksesta ja toivon, että lehden kehittämistä voidaan ensi vuonna jatkaa yhtä hyvässä yhteistyössä niin yhdistyksen kuin kirjoittavien tutkijoiden ja tutkimustiedon käyttäjien kanssa.

Kirjallisuus

- Hyyryläinen, T. 2022. Maaseutututkimuksen yhteiskunnallisesta merkityksestä. Pääkirjoitus. *Maaseutututkimus* 1/2022, 3–6.
- Luoto, I. 2018. Paradokseista kohti maaseudun laajennettua merkitystodellisuutta. *Maaseutuja tulevaisuudessa. Maaseutupolitiikan 30-vuotisjuhlanumero* 2–3/2018, 79–91.
- Rannikko, P. 1994. Nyt on uudenlaisen maaseutukeskustelun aika. Pääkirjoitus. *Maaseudun uusi aika* 1/1994, 2–4.
- Rannikko, P. & M. Sireni 2013. Maaseudun uusi aika 1993–2013. Pääkirjoitus. *Maaseudun uusi aika* 2–3/2013, 4–11.
- Silvasti, T. 2003. Liikettä seuraa muutos. Pääkirjoitus. *Maaseudun uusi aika* 1/2003, 4–6.

KATJA PASANEN

FM, väitöskirjatutkija, projektipäällikkö

Itä-Suomen yliopisto, Kauppätieteiden laitos

Mikä maaseutumatkailutuotteen vastuullisuudessa kiinnostaa?

Mökkimatkailutuotteen vastuullisuusviestintä eri kohderyhmien näkökulmista

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.124993>

Tutkimuksessa tarkastellaan, mistä maaseutumatkailutuotteen vastuullisuuden pääteemoista ja sisällöistä yritysten tulisi viestiä eri kohderyhmille, jotta vastuullisuusviestintä olisi kuluttajista kiinnostavaa ja edistäisi ostopäätöstä. Tutkimusaineisto kerättiin sähköisen kyselyn avulla 515 suomalaiselta ja 498 venäläiseltä kuluttajalta kuluttajapaneelia hyödyntäen. Pääkomponenttianalysillä löydettiin viisi viestinnällistä pääteemaa: ympäristön ja ilmaston suojeleminen, resurssitehokkuus, paikallinen kulttuuri ja elämäntapa, paikallinen elinvoima ja talous sekä liikenne ja liikkuminen. Näistä sekä suomalaisia että venäläisiä vastaajia kiinnostivat eniten paikalliseen kulttuuriin ja elämäntapaan liittyvä teema ja vähiten paikalliseen elinvoimaan ja talouteen liittyvä kokonaisuus. Tutkimuksen tulokset tuovat uutta tietoa merkittävimmistä ja kiinnostavimmista maaseutumatkailutuotteen ostopäätökseen vaikuttavista kohderyhmäkohtaisista vastuullisuusviestinnän teemoista ja sisällöistä matkailu-alalla sekä auttavat maaseutumatkailuyrityksiä kehittämään vastuullisuusviestintäänsä.

Asiasanat: maaseutumatkailu, vastuullinen matkailu, kestävä matkailu, vastuullisuusviestintä

Matkailu on Suomessa merkittävä elinkeino niin kansantalouden kuin työllisyydenkin näkökulmasta. Vuonna 2019 matkailun osuus bruttokansantuotteesta oli 2,7 % ja ala työllisti 154 000 henkeä. (Visit Finland 2021a.) Maaseutumatkailu on taajama-alueiden ulkopuolella merkittävä elinkeino, työllistäjä ja elinvoiman luoja (Pakarinen ym. 2020), jonka suosio on kasvanut koronapandemian aikana matkailijoiden pyrkiessä väljempiin ympäristöihin (Honkanen ym. 2021). Viime vuosina matkailualalla on korostettu vastuullisuutta ja kestävyyttä, sillä niiden huomioiminen on globaalisti edellytys matkailualan jatkuvuudelle. Vastuullisuus kiinnostaa myös matkailijoita (Booking.com 2021). Maaseutumatkailuun liittyvistä vastuullisuusviestinnän sisällöistä ei kuitenkaan ole aiempaa kohderyhmäkohtaista tutkimusta (vrt. Tölkes 2018). Suomalaiset ja venäläiset matkailijat ovat tyypillisesti olleet Järvi-Suomessa sijaitsevien maaseutumatkailuyritysten yleisimmät asiakasryhmät (Suomen virallinen tilasto: Majoitustilasto). Siksi tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella maaseutumatkailuyrityksen vastuullisuusviestinnän merkitystä suomalaisten ja venäläisten kuluttajien ostopäätöksessä viestien pääteemojen ja sisältöjen näkökulmasta.

Maaseutumatkailulla tarkoitetaan vähintään yhden yön kestävää vapaa-ajan matkaa maaseutumaiseen ympäristöön. Maaseutumatkailu on suurelta osin pien- ja mikroyrittäjyyttä, joka sijoittuu moniin eri tilastoihin, joten tilastojen valossa maaseutumatkailun merkitystä on haastavaa osoittaa (esim. Merilahti 2012). Yksi merkittävimmistä maaseutumatkailun muodoista on mökkimatkailu, etenkin Järvi-Suomessa ja Lapissa. Tilastokeskuksen vuokramökkitalaston mukaan vuokramökkien määrä Järvi-Suomessa oli vuonna 2021 noin 4 600 ja näissä mökeissä vuodepaikkoja oli noin 26 000 kappaletta. Myydyt mökkivuorokaudet sekä yöpymisvuorokaudet vuokramökeissä ovat kasvaneet vahvasti etenkin kesäkuukausina vuosien 2019 ja 2021 välillä koronapandemiasta huolimatta, pääosin lisääntyneen kotimaisen kysynnän ansiosta. (Tilastokeskus: Vuokramökkitalasto.)

Matkailualalla on viime vuosina korostunut vastuullisuus ja kestävyys, sillä matkailulla on sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia toimintaympäristössään (esim. Tervo-Kankare 2017). Kestävän kehityksen huomioiminen globaalisti on edellytys matkailun jatkuvuuden ja tulevaisuuden näkökulmasta. Kansainvälisissä tutkimuksissa (Goodwin 2011) vastuullinen matkailu määritellään matkailuksi, joka huomio eri sidosryhmien toiminnan aikaansaamat ekologiset, sosiaaliset, kulttuuriset ja

taloudelliset vaikutukset. Vastuullisella matkailulla tarkoitetaan ennen kaikkea toimintaa, jolla kestävän matkailun tavoitteet saavutetaan (esim. Veijola ym. 2013; Mihalic 2016). Se pyrkii minimoimaan matkailun negatiiviset vaikutukset ja maksimoimaan positiiviset.

Suomessa vastuullisuus on noussut yhdeksi painopisteeksi Työ- ja elinkeinoministeriön (2019) laatimassa Suomen matkailustrategiassa vuosille 2019–2028. Neljästä painopistealueesta yksi on kestävän kehityksen mukaisen toiminnan tukeminen, jossa tärkeänä toimenpiteenä on matkailuyritysten, -alueiden ja matkailijoiden ohjaaminen kohti vastuullisia valintoja. Yhtenä keinona mainitaan vastuullisuusviestintään panostaminen. Kestävä matkailu ja siihen liittyvä Sustainable Travel Finland -ohjelma on myös keskeinen osa Visit Finlandin 2021–2025 strategiaa (Visit Finland 2021c).

Kiinnostus vastuullista matkailua kohtaan on lisääntynyt myös kuluttajien keskuudessa. Esimerkiksi Booking.comin (2021) maailmanlaajuisen kestävän matkailun raportin¹ mukaan yli 80 % matkailijoista pitää vastuullista matkailua elintärkeänä ja aikoo valita tulevan vuoden aikana ainakin kerran ympäristöystävällisen vaihtoehdon. Vuonna 2016 vastaava osuus oli noin 60 %. Kuitenkin noin puolet matkailijoista kokee, ettei vastuullisia matkailutuotteita ole tarpeeksi tarjolla, tai ei tiedä, mistä vastuullisia matkailupalveluita voisi löytää. Vastaavasti myös matkailuyrityksistä yli 80 % kokee vastuullisen toiminnan olevan matkailualalla tärkeää, ja kolme neljästä yrityksestä tekee toimenpiteitä vastuullisuuden edistämiseksi, mutta vain noin kolmannes viestii matkailijoille näistä toimenpiteistä. (emt.)

Vastuullisten matkustusvalintojen tekeminen olisi kuluttajille helpompaa, jos tietoa vastuullisista matkailutuotteista olisi enemmän saatavilla. Toisaalta viestintää tarvitaan myös opastamaan ja ohjaamaan matkailijoita tekemään vastuullisempia valintoja (Tölkes 2018). E erityisen tärkeää vastuullisen toiminnan korostaminen on luonnonympäristössä toimivissa yrityksissä, kuten maaseutumatkailuyrityksissä (Pato & Duque 2021). Matkailutuotteiden vastuullisuudesta viestittäessä samoja viestejä ei voida kuitenkaan käyttää kaikille asiakasryhmille. Esimerkiksi eri kansallisuudet voivat ymmärtää vastuullisen matkailun eri tavoin, tai heitä

¹ Booking.comin kestävän matkailun raportti on globaali toimialatutkimus, johon osallistuu vuosittain noin 30 000 kuluttajaa ja 3 500 yrittäjää. Kestävän ja vastuullisen matkailun merkityksen ja kehittymisen näkökulmasta raportti tarjoaa tietoa, jota ei ole saatavilla samanlaisessa laajuudessa akateemisissa tutkimuksissa.

kiinnostavat ehkä eri asiat vastuullisuudessa (Wehrli ym. 2017; Kompula ym. 2018; Bausch ym. 2021).

Aiemmat kansainväliset matkailualan vastuullisuusviestinnän tutkimukset ovat tuottaneet tietoa siitä, missä kanavissa (esim. Babakhani ym. 2020; Pato & Duque 2021; Tiago ym. 2021) ja miten (esim. Villarino & Font 2015; Hardeman ym. 2017; Ponnappureddy ym. 2017; Wehrli ym. 2017) matkailijoille tulisi viestiä vastuullisista vaihtoehtoista. Tarjolla ei ole kuitenkaan tietoa siitä, mitkä vastuullisuuden osa-alueet valtaviiran matkailijoita viestinnän sisältöinä eniten kiinnostavat. Tölkesin (2018) mukaan matkailualan vastuullisuusviestinnästä tarvitaan lisää tutkimusta holistisesta näkökulmasta sekä sisältöjen osalta. Jotta vastuullisuusviestintä olisi tehokasta, tarvittaisiin lisää myös kohderyhmä- ja markkinakohtaisia tutkimuksia (emt.). Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin tarkastella maaseutumatkailuyrityksen vastuullisuusviestinnän merkitystä eri kohderyhmille viestien sisältöjen näkökulmasta. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitkä ovat ne maaseutumatkailutuotteen vastuullisuusviestinnän pääteemat, joista tulisi viestiä suomalaisille ja venäläisille kuluttajille, jotta vastuullisuusviestintä olisi kuluttajien näkökulmasta kiinnostavaa ja vaikuttaisi positiivisesti ostopäätökseen?
2. Millaiset vastuullisuuden sisällöt tehoavat parhaiten suomalaisiin ja venäläisiin kuluttajiin?

Tutkimuksen tulokset tuovat lisää ymmärrystä matkailualan vastuullisuusviestinnän tutkimukseen osoittamalla, mitkä vastuullisuuden teemat ja sisällöt vastuullisuusviestinnässä ovat suomalaisten ja venäläisten kuluttajien näkökulmasta kiinnostavimpia ja vaikuttavat eniten maaseutumatkailutuotteen ostopäätökseen. Tulokset auttavat lisäksi maaseutumatkailuyrityksiä kehittämään vastuullisuusviestintäänsä.

Vastuullinen maaseutumatkailutuote

Maaseutumatkailulle tai maaseutumatkailutuotteelle ei ole olemassa yhtä hyväksyttyä määritelmää. Rosalinan ym. (2021) laajasta maailmanlaajuisesta kirjallisuuskatsauksesta selviää, että useimmin maaseutumatkailun määritelmässä korostuvat sijainti syrjäisillä ja harvaan asutuilla alueilla, vastuullisuus toiminnan ydinarvona, yhteisöön ja paikallislähtöisyyteen liittyvät elementit sekä maaseutu- ja luonnonympäristöön liittyvät elä-

mykset. Myös matkailijoiden näkemykset siitä, mikä on maaseutumatkailutuote ja mitä se sisältää, vaihtelee eri maissa (Pesonen ym. 2011), joten globaalin määritelmän sijaan maakohtaisten määritelmien luominen on helpompaa (Rosalina ym. 2021).

Tässä tutkimuksessa maaseutumatkalla tarkoitetaan vähintään yhden yön kestävää vapaa-ajan matkaa maaseutumaiseen ympäristöön ja käytetty määritelmä vastaa aiempien tutkimusten (Komppula 2005; Konu ym. 2010; Pesonen ym. 2011) maaseutumatkailutuotteen määritelmää, jonka mukaan tyypillinen suomalainen maaseutumatkailutuote sisältää mökkimajoituksen, paikallista ruokaa ja saunan sekä erilaisia luontoaktiiviteetteja, kuten uintia, veneilyä, marjastusta ja metsässä kävelyä. Maaseutumatkailukohteet sijaitsevat useimmiten kaukana palveluista ja lähimmistä naapureista. Yksi suosituimmista ja yleisimmistä maaseutumatkailun muodoista Suomessa on omatoiminen mökkiloma järven rannalla.

Tutkimusten (Komppula 2005; Pesonen ym. 2009; 2011) mukaan suomalaiset maaseutumatkailijat hakevat matkaltaan erityisesti rauhaa, hiljaisuutta ja vapaata arjen kiireistä, luonnonmaisemia sekä luontoaktiiviteetteja. Vastaavia motiiveja maaseutumatkailulle on löydetty myös kansainvälisissä tutkimuksissa (Kastenholz ym. 1999; Park & Yoon 2009; Pesonen ym. 2009; 2011) ja myös venäläisten maaseutumatkailijoiden osalta (Lipkina 2013; Suni 2014). Lisäksi maaseutumatkailijoita motivoi usein uuden oppiminen, yhdessäolo perheen ja ystävien kanssa sekä juuret maaseudulla (Kastenholz ym. 1999; Komppula 2005; Park & Yoon 2009; Pesonen ym. 2009; 2011). Myös kohteen turvallisuus koetaan maaseutulomalla tärkeäksi, ja sen merkitys on kasvanut koronapandemian myötä (Seraphin & Dosquet 2020; Connor 2021; Honkanen ym. 2021). Maaseutu- ja luontomatkailukohteet houkuttelevatkin enenevässä määrin matkailijoita, sillä ne koetaan ruuhkattomiksi ja turvallisiksi (emt.).

Tutkimusten (Malankin 2012; Hakkarainen ym. 2014; Pasanen & Pesonen 2016) mukaan venäläiset kaipaavat edellä mainittujen lisäksi maaseutulomaltaan helppoutta, mikä liittyy usein majoituskohteen, useimmiten mökin, varustelutasoon ja maaseutukohteen saavutettavuuteen. Tärkeää maaseutulomassa on myös luonto ja sen läheisyys sekä mieleenpainuvat elämykset (esim. Malankin 2012). Etenkin luontoaktiiviteetit, kuten marjastus, sienestys, kalastus ja luonnossa liikkuminen, ovat suosittuja aktiiviteetteja venäläisille Suomen mökkilomalla, samaan tapaan kuin suomalaisillekin matkailijoille (emt.).

Kasvanut yleinen kiinnostus vastuullista matkailua kohtaan on kasvatanut myös kiinnostusta vastuulliseen maaseutumatkailuun sekä lisännyt aiheesta tehtyjen tutkimusten määrää (An & Alarcón 2020). Maaseutumatkailu sijoittuu usein lähelle luonnonympäristöä ja linkittyy vahvasti paikallisyhteisöön, mikä lisää tarvetta huomioida vastuullisen matkailun periaatteet (esim. An & Alarcón 2020). Maaseutumatkailulla voi olla monenlaisia vaikutuksia ympäröivään yhteisöön ja ympäristöön. Maaseutumatkailu voi muun muassa tuoda taloudellista kestävyyttä syrjäisille ja harvaan asutuille alueille esimerkiksi luomalla paikallisille asukkaille työmahdollisuuksia tai parantamalla alueen imagoa (Almeida ym. 2014; Garau 2015; Trukhachev 2015).

Maaseutumatkailu voi ylläpitää ja edistää myös sekä sosiaalista että kulttuurista kestävyttä, esimerkiksi parantamalla paikallisten asukkaiden elämänlaatua, suojelemalla paikallista kulttuuria tai kulttuuriperintöä ja osallistamalla asukkaita maaseutumatkailun kehittämiseen (Park & Yoon 2011; Komppula 2014; Garau 2015; Trukhachev 2015; Hjalager ym. 2018; Xue & Kerstetter 2019). Maaseutumatkailu voi lisätä myös luonnonympäristön arvostusta (Almeida-García ym. 2016). Mahdollisia negatiivisia vaikutuksia ovat esimerkiksi liikamatkailu ja sen tuomat haasteet, paikallisten asukkaiden elämän häiriintyminen tai luonnonympäristön vaurioituminen (Almeida-García ym. 2016). Vastuullinen maaseutumatkailu pyrkii saamaan toiminta-alueellaan aikaan mahdollisimman paljon hyvää pitkällä aikavälillä yrittäen pitää tasapainossa matkailun ekologiset, sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset vaikutukset (esim. Veijola ym. 2013; García-Rosell 2017; An & Alarcón 2020).

Vastuullinen ja asiakaslähtöinen maaseutumatkailutuote huomioi sekä maaseutumatkailijoiden tuotteelle asettamat odotukset että vastuullisuuden kolme pilariaa: ekologisen, sosiokulttuurisen ja taloudellisen vastuullisuuden. Esimerkiksi vastuullisen mökkimatkailutuotteen tulisi tarjota asiakkailleen mahdollisuus rentoutua ja harrastaa erilaisia luontoaktiviteetteja luonnonympäristössä. Lisäksi tuotteen osana tulisi hyödyntää mahdollisimman paljon paikallista työvoimaa, paikallisia palveluja, raaka-aineita ja tuotteita samalla, kun huomioidaan mökin ekologisuus ja resurssitehokkuus sekä luonnonympäristön suojeleminen. Vastuullisuuden osa-alueet ja niiden huomioon ottaminen nivoutuvat luontevasti osaksi maaseutumatkailutuotteita ollen jopa edellytys onnistuneelle maaseutumatkailuelämykselle.

Vastuullisuudesta viestiminen

Suuri osa matkailijoista haluaisi tehdä vastuullisia valintoja matkustaessaan, mutta tiedon löytäminen vastuullisista tuotteista ja palveluista koetaan haastavaksi (Booking.com 2021). Vastuullisten matkailupalveluiden varausten määrä onkin pysynyt matalana suhteessa kiinnostuksen määrään. Tölkesin (2018; 2020) mukaan tämä voi johtua siitä, että kuluttajien tosiasiallinen käyttäytyminen eroaa asenteista, tai siitä, ettei kuluttajilla ole riittävästi tietoa vastuullisista matkailupalveluista.

Valtavirran matkailijoiden ymmärrystä vastuullisista matkailupalveluista sekä vastuullisten ostopäätösten tekemistä voidaan lisätä tehostamalla matkakohteiden ja matkailuyritysten vastuullisuusviestintää eli viestintää siitä, mitä kohde tai yritys tekee vastuullisuuden edistämiseksi (Tölkes 2018). Vastuullisuusviestinnällä pyritään lisäämään tietoisuutta kaikkien sidosryhmien osallistumisen tärkeydestä matkailun vastuullisuuden edistämiseksi. Vastuullisuusviestinnällä kerrotaan kuluttajille vastuullisten matkailupalvelujen saatavuudesta ja siitä, kuinka nämä palvelut vastaavat heidän tarpeisiinsa ja vastuullisuuden kriteereihin. (emt.) Lisäksi tavoitteena on yritysten vastuullisuusustyön läpinäkyvyyden parantaminen, yritysten ja sidosryhmien vuoropuhelun edistäminen sekä matkailijoiden kannustaminen vastuullisempiin ostopäätöksiin. (esim. Bridges & Wilhelm 2008; Belz & Peattie, 2012; Tölkes 2018.)

Tutkimusten (Pereira 2016; Font ym. 2017; Booking.com 2021) mukaan vain pieni osa yrityksistä viestii vastuullisuuden edistämiseksi tekemistään toimenpiteistä systemaattisesti. Yritykset toteuttavatkin vastuullisuusviestintää hyvin eri tavoin. Osa matkailualan yrityksistä toimii aktiivisesti vastuullisuuden edistämiseksi ja viestii siitä (esim. Baldassare & Campo 2016; Font ym. 2017). Osa puolestaan jättää viestimättä tekemistään toimenpiteistä (emt.). Fontin ym. (2016) mukaan matkailuyrityksen liiketoiminnan motiivit vaikuttavat vastuullisuusviestinnän määrään: altruistisesti sekä laillisuudesta tai imago vaikutuksista motivoituneet yritykset viestivät vastuullisuudesta eniten ja liiketoimintaorientoituneet yritykset vähiten.

Kaikki yritykset, joille vastuullisuus on merkittävä tekijä ja arvo yrityksen liiketoiminnassa, eivät tuo sitä välttämättä esiin viestinnässään vaan pitävät tietoisesti osan toimenpiteistään ja arvoistaan piilossa asiakkailta (emt.). Syitä tähän ovat muun muassa pelko siitä, että asiakkaat pitävät viestintää viherpesuna tai saarnaamisena, pelko, että asiakkaat antavat kielteistä palautetta yrityksen sosiaalisen median kanavissa, ja toisaalta

se, että etenkin pienet yritykset eivät halua käyttää vähäisiä resursseja vastuullisuusviestintään, koska eivät koe viestinnästä olevan suoraa taloudellista hyötyä (Font ym. 2017; Camilleri 2018). Lisäksi tutkimusten (Font ym. 2017; Peng & Chen 2019) mukaan osa kuluttajista kokee vastuullisten matkailutuotteiden olevan vähemmän laadukkaita. Useiden tutkimusten (El Dief & Font 2010; Santos ym. 2019) mukaan vastuullisuusviestintä on usein monipuolisempaa ja systemaattisempaa suuremmissa ja nuoremmissa yrityksissä, kaupunkimaisessa ympäristössä sijaitsevilla yrityksillä sekä yrityksissä, joissa markkinoinnista vastaavat nuoret korkeasti koulutetut henkilöt.

Tölkesin (2018) laajasta systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta käy ilmi, että valtaosa matkailualan vastuullisuusviestinnän tutkimuksista on kohdistunut hotellimaailmaan tai matkakohteisiin painottaen ekologista vastuullisuutta ja vain noin joka kolmannessa tutkimuksessa vastuullisuutta on tarkasteltu holistisesta näkökulmasta. Yli 70 % tutkimuksista on kohdistunut vastuullisuusviestinnän viestin muotoiluun (emt). Matkailualan vastuullisuusviestinnän tutkimuksissa on lisäksi tutkittu muun muassa viestintäkanavia (esim. Babakhani ym. 2020; Pato ym. 2021; Tiago ym. 2021) sekä matkakohteen ja yritystyyppin vaikutusta viestintään (esim. Santos ym. 2019). Viestin muotoiluun liittyen on tutkittu, tehoako matkailijaan paremmin tunteisiin vai järkeen vetoava viestintä (Villarino & Font 2015; Wehrli ym. 2017), sekä viestien luotettavuuden (Ponnapurreddy ym. 2017) ja suostuttelevuuden merkitystä (Villarino & Font 2015; Hardeman ym. 2017). Näissä tutkimuksissa on käynyt ilmi, että kuluttajaan tehoaa parhaiten tunteisiin vetoava (Villarino & Font 2015; Wehrli ym. 2017), matkailijan saamia hyötyjä esiin nostava, aktiivista osallistumista ja elämystä korostava, suostutteleva (Hardeman ym. 2017) ja luotettavaksi koettu (Ponnapurreddy ym. 2017) viestintä.

Aiempien tutkimusten pohjalta tiedetään, kuinka matkailijoille tulisi viestiä eri kanavissa vastuullisista vaihtoehtoista, mutta ei sitä, mitkä vastuullisuuden osa-alueet matkailijoita viestinnän sisältöinä eniten kiinnostavat. Tölkesin (2018) mukaan tarvitaan lisää sellaista tutkimusta, joka ottaa huomioon ekologisen vastuullisuuden lisäksi myös sosiokulttuurisen ja taloudellisen vastuullisuuden. Myös näkökulmat hotellialan ulkopuolelta olisivat tarpeen. Vaikka viestin muotoilua on tutkittu paljon, on varsinainen viestin sisältö vastuullisuuden eri osa-alueineen ja aspekteineen jäänyt huomiotta. Viestinnän tehokkuuden näkökulmasta myös kohderyhmä- ja markkinakohtainen tutkimus olisi tarpeen. (emt.) Näistä

syistä tässä tutkimuksessa tarkastellaan maaseutumatkailuyrityksen vastuullisuusviestinnän merkitystä suomalaisten ja venäläisten kuluttajien ostopäätöksessä viestin vastuullisuussisältöjen näkökulmasta.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin suomalaiset kuluttajat sekä Pietarin alueella asuvat venäläiset kuluttajat, joihin jäljempänä viitataan venäläisinä. He ovat olleet tilastojen mukaan Järvi-Suomen alueen matkailuyritysten suurin ja taloudellisesti merkittävin ulkomainen kohderyhmä ennen koronaviruspandemiaa ja Ukrainan sotaa (Suomen virallinen tilasto: Majoitustilasto; Visit Finland 2020a). Myös koko Suomen mittakaavassa Venäjä on ollut yksi Suomen päämarkkina-alueista (esim. Visit Finland 2020a). Vuonna 2018, jolloin tutkimuksen aineisto on kerätty, Järvi-Suomen alueella oli kaikkiaan 7,3 miljoonaa yöpymistä, joista kotimaisten matkailijoiden yöpymisiä oli 6,1 miljoonaa ja venäläisten yöpymisiä 400 000 (Suomen virallinen tilasto: Majoitustilasto). Venäläisten Suomeen tekemistä matkoista kaikkiaan 55 % suuntautui Järvi-Suomen alueelle, jossa mökkimatkailutuote on yksi merkittävimmistä matkailutuotteista.

Majoitustilastojen mukaan venäläisten matkailijoiden määrä romahti Järvi-Suomessa jo koronaviruspandemian aikana, ja Ukrainan sota on tehnyt matkustuksesta Suomeen käytännössä mahdotonta venäläisille. Suomalaisten yöpymismäärissä ei vastaavaa notkahdusta ole tapahtunut, joten kotimaisten matkailijoiden asema matkailuyritysten merkittävimpänä kohderyhmänä on edelleen vahvistunut (Suomen virallinen tilasto: Majoitustilasto). Myös venäläiset matkailijat ovat edelleen kiinnostuneita matkailusta Suomeen, jos matkustaminen jossain vaiheessa jälleen vapautuu (esim. Visit Finland 2021b).

Suomalaisten ja venäläisten matkailijoiden tarkastelu on kiinnostavaa paitsi kohderyhmien merkittävyyden myös kohderyhmäkohtaisen viestinnän ja kulttuurisen asiakasymmärryksen näkökulmasta. Matkailuyritysten tulisi muokata viestintäänsä kohderyhmäkohtaisesti (Dolnicar 2014; Wehrli ym. 2017), sillä samat viestit suorina käännöksinä eivät välttämättä toimi eri kohdemaissa. Aiemmat tutkimukset ja selvitykset ovat myös osoittaneet, että suomalaisten ja venäläisten näkemykset vastuullisesta matkailusta eroavat toisistaan (Komppula ym. 2018; Visit Finland 2020b), jolloin viestinnässä eri kohderyhmille on tärkeää huomioida

nämä erilaiset lähtökohdat. Visit Finlandin (2020b) kartoituksen mukaan venäläiset esimerkiksi käsittävät termin vastuullinen matkakohde eri tavoin kuin eurooppalaiset. Heille vastuullinen matkakohde tarkoittaa kohdetta, jossa on kehittynyt matkailuinfrastruktuuri, sekä kohdetta, jossa käy paljon matkailijoita, johon on mukava tulla ja josta löytää helpposti tietoa internetistä (Visit Finland 2020b). Toisaalta Visit Finlandin (2019) imagotutkimuksen mukaan lähes 60 % venäläisistä pitää Suomea vastuullisena matkakohteena ja venäläiset mieltävät Suomen myös vastuullisemmaksi matkakohteeksi kuin muut Pohjoismaat, mikä voi johtua Suomen paremmasta tunnettuudesta.

Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella kaupallisen palveluntuottajan kuluttajapaneeleissa Suomessa koko maan laajuisesti sekä Venäjällä Pietarin alueella. Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin yli 18-vuotiaat matkailusta kiinnostuneet henkilöt. Kyselyaineiston keruu toteutettiin kummassakin maassa kohderyhmän omalla äidinkielellä. Kyselyyn saatiin kaikkiaan 515 vastausta Suomesta ja 498 vastausta Pietarin alueelta.

Palveluntarjoaja pyrki aineistonkeruussa saavuttamaan kummastakin kohderyhmästä väestöä edustavan demografisen jakauman iän ja sukupuolen mukaan. Tämä ei ollut täysin mahdollista Pietarin alueella, jossa kuluttajapaneelien osallistujat ovat keskimääräistä väestöä nuorempia. Tästä syystä aineistoa painotettiin SPSS-ohjelmistossa niin, että venäläisen datan osalta käytettiin painokertoimia vanhempien ikäluokkien kohdalla. Aineiston kerännyt yritys painotti aineiston vastaamaan Pietarin alueen asukkaiden demografista jakaumaa iän ja sukupuolen mukaan käyttäen vastaajakohtaisesti kertoimia väliltä 0,82–2,26.

Kyselylomakkeella pyrittiin selvittämään vastaajien näkemyksiä vastuullisesta matkailusta ja vastuullisuusviestinnästä. Ensiksi kysyttiin vastaajien suhtautumista vastuulliseen matkailuun (väittämät Dorania ym. 2016 ja Fontia ym. 2017 mukailen, asteikko: kyllä, en, en osaa sanoa, ks. kuvat 1 ja 2). Tämän jälkeen selvitettiin vastaajien näkemyksiä siitä, kuinka tärkeitä ja kiinnostavia vastuullisuuden eri osa-alueet ja maaseutumatkailutuotteen ominaisuudet yrityksen viestinnässä ovat ja kuinka ne vaikuttavat heidän ostopäätökseensä (väittämät näkyvät taulukossa 2, asteikko: 1–6, ei lainkaan tärkeää – todella tärkeää). Väittämät muotoiltiin perustuen vastuullisuuden kolmeen pilariin (esim. UNEP & WTO 2005; Blancas ym. 2011; Marzo-Navarro ym. 2015; UNWTO & UNDP 2017), tyyppisiin maaseutumatkailu- ja majoitustuotteen ominaisuuksiin.

siin (esim. Komppula 2005; Konu ym. 2010; Pesonen ym. 2011; Hall ym. 2016; Reid ym. 2017) ja hyödyntäen tehokkaan vastuullisuusviestinnän ominaisuuksia (esim. Wehrli ym. 2017; Hardeman ym. 2017). Tämän lisäksi kysyttiin vastaajien taustatietoja.

Aineisto analysoitiin käyttäen kvantitatiivisten aineistojen käsittelyyn tarkoitettua SPSS-ohjelmaa. Muuttujien normaalisuutta testattiin Kolmogorovin-Smirnovin testillä, jonka mukaan aineisto ei ollut normaalisti jakautunut. Tästä syystä aineistoa analysoitiin ei-parametrisillä menetelmillä sekä testeillä, jotka eivät ole herkkiä aineiston normaalisuudelle. Aineiston tarkasteluun käytettiin näin ollen frekvenssejä, ja lisäksi muuttujia ryhmiteltiin pääkomponenttianalyysillä, jossa muuttujilta ei odoteta normaali-jakautuneisuutta (Metsämuuronen 2003, 513–514, 521; Heikkilä 2014, 218–219).

Aineistoa yleisesti tarkasteltaessa kävi ilmi, että suomalaisten ja venäläisten vastaajien vastaustyyli oli erilainen. Esimerkiksi Likertin-asteikkolisiin väittämiin venäläiset vastaajat vastasivat kautta linjan korkeammilla arvoilla. Myös aiemmat tutkimukset (Dolnicar & Grün 2007; Pesonen & Honkanen 2014; Bočkus ym. 2022) ovat osoittaneet, että vastaustyyli ja tavoissa on eroja paitsi eri kansallisuuksien myös saman maan asukkaiden vastauksien välillä. Vastaustyylien vaikutuksen poistamiseksi aineistolle tulisi tehdä standardointi, jos vastaajia haluttaisiin verrata toisiinsa tai esimerkiksi segmentoida markkinointitoimenpiteitä varten (Pesonen & Honkanen 2014). Tästä syystä venäläisten ja suomalaisten aineistoja tarkastellaan tässä omina kokonaisuuksinaan, eikä aineistoja verrata toisiinsa tilastollisten testien avulla.

Taulukossa 1 on esitetty suomalaisten ja venäläisten vastaajien taustatiedot. Koska aineisto kerättiin paneelitutkimuksella niin, että aineisto vastaisi perusväestöä iän ja sukupuolen mukaan, oli sekä suomalaisissa että venäläisissä vastaajissa lähes yhtä paljon naisia ja miehiä. Suomalaiset olivat keski-ikänsä hieman venäläisiä vanhempia. Lähes puolet suomalaisista vastaajista oli suorittanut toisen asteen koulutuksen, oli palkkatyössä tai yrittäjänä sekä eli avo- tai avioliitossa ilman lapsia. Venäläiset vastaajat puolestaan olivat useimmiten ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita, mukana työelämässä ja perheellisiä. Venäläisistä enemmistö koki kuuluvansa keskituloisiin kotitalouksiin; suomalaisissa vastaajissa oli miltei yhtä paljon itsensä pienituloiseksi kuin keskituloiseksi kokevia. Venäläisissä vastaajissa korostuivat nuoret ja keski-ikäiset hyvin koulutetut

vastaajat, sillä he ovat todennäköisesti paremmin tietoisia kuluttajapaneelleista sekä osaavat käyttää tietoteknisiä välineitä.

Taulukko 1. Vastaajien sosiodemografiset taustatiedot.

	Suomi	Venäjä
Vastaajien määrä	515	498
Ikä	N (%)	N (%)
18–24 v.	57 (11 %)	51 (10 %)
25–34 v.	87 (17 %)	111 (22 %)
35–44 v.	84 (16 %)	108 (22 %)
45–54 v.	91 (18 %)	91 (18 %)
55–64 v.	86 (17 %)	88 (18 %)
65 v. +	110 (21 %)	49 (10 %)
Keski-ikä	47,2 v. (med. 48 v.)	43,6 v. (med. 43 v.)
Sukupuoli	N (%)	N (%)
Mies	243 (47 %)	237 (48 %)
Nainen	273 (53 %)	261 (52 %)
Koulutus	N (%)	N (%)
Peruskoulu	40 (8 %)	3 (1 %)
Lukio tai ammatillinen tutkinto	253 (49 %)	97 (19 %)
Alempi korkeakoulututkinto	130 (25 %)	117 (24 %)
Ylempi korkeakoulututkinto tai korkeampi	90 (17 %)	282 (57 %)
Muu	2 (0,4 %)	0 (0 %)
Perhetilanne	N (%)	N (%)
Vanhempien kotona asuva naimaton	20 (4 %)	59 (12 %)
Yksin asuva	157 (31 %)	49 (10 %)
Naimisissa tai avoliitossa. Ei kotona asuvia lapsia / ei lapsia.	205 (40 %)	151 (30 %)
Naimisissa tai avoliitossa. Kotona asuvia lapsia.	103 (20 %)	204 (41 %)
Yksinhuoltaja	16 (3 %)	23 (5 %)
Muu	14 (3 %)	13 (3 %)
Elämäntilanne	N (%)	N (%)
Palkkatyössä tai yrittäjänä	249 (48 %)	345 (69 %)
Työtön tai lomautettu	43 (8 %)	13 (3 %)
Eläkkeellä	145 (28 %)	66 (13 %)
Opiskelija tai koululainen	51 (10 %)	23 (5 %)
Muu	27 (5 %)	51 (10 %)
Arvio oman kotitalouden tuloista suhteessa oman maan keskiarvoon	N (%)	N (%)
Kotitalouteni on pienituloisen	232 (45 %)	142 (29 %)
Kotitalouteni on keskituloisen	259 (50 %)	330 (66 %)
Kotitalouteni on korkeatuloisen	24 (5 %)	26 (5 %)

Tutkimusongelman ratkaisemiseksi lähempään tarkasteluun otettiin kysymys: *Kuinka tärkeitä seuraavat viestit mökkimatkailutuotteen kuvaamisessa ovat ostopäätösesi kannalta?* Kysymys sisälsi 35 väittämää, jotka liittyivät vastuullisen mökkimatkailutuotteen ominaisuuksien sekä vastuullisuuden osa-alueiden eli ekologisen, sosiokulttuurisen ja taloudellisen vastuullisuuden viestintään. Näille 35 muuttujalle tehtiin pääkomponenttianalyysi vastuullisuusviestinnän pääteemojen löytämiseksi.

Ennen pääkomponenttianalyysin toteuttamista aineistosta poistettiin vastaajat, jotka olivat vastanneet kaikkiin 35 väittämään yhdellä ja samalla arvolla. Tällaisia henkilöitä oli kaikkiaan 42. Tämän jälkeen aineistoon jäi jäljelle yhteensä 971 vastaajaa. Pääkomponenttianalyysi tehtiin ensin suomalaisille ja venäläisille vastaajille erikseen ja tämän jälkeen koko aineistolle. Havaittiin, että kaikissa tapauksissa esiin nousevat samat vastuullisuuden osa-alueet, ja näin ollen varsinainen pääkomponenttianalyysi päätettiin tehdä koko aineistosta.

Ennen pääkomponenttianalyysin suorittamista testattiin kunkin aineiston soveltuvuus analyysiin. Pääkomponenttianalyysissä oletetaan, että otoskoko on riittävän suuri ja muuttujien välillä on aitoja korrelaatioita (Met-sämuuronen 2003, 520–521). Tästä syystä tarkasteltiin aluksi muuttujien korrelaatiomatriisin soveltuvuutta menetelmään. Koko aineiston osalta Kaiser-Maier-Olkinin (KMO) testissä tulokseksi saatiin 0,962 ($>0,6$), joka osoittaa korrelaatiomatriisin olevan soveltuva analyysiin. Bartlettin sväärisyystestin tulos puolestaan oli 0,000 ($p < 0,001$), mikä tukee myös aineiston soveltuvuutta analyysiin. Aineiston soveltuvuuden varmistuttua tehtiin pääkomponenttianalyysi varimax-rotatiolla.

Analyysiprosessin aikana huomattiin, että seuraavat muuttujat eivät latautuneet kunnolla yhdellekään tai latautuivat yhtä vahvasti kahdelle pääkomponentille: *Kuvaus, kuinka päästöjen vähentämisen eteen tehdyt toimenpiteet hyödyttävät sinua asiakkaana, Kuvaus, millä tavoin energiatehokkuuden eteen tehdyt toimenpiteet suojelevat ympäristöä, Sähkön alkuperästä (uusiutuva/uusiutumaton) kertominen, Polttopuun alkuperän kertominen, Rakennusmateriaalin alkuperän kertominen, Sisustusmateriaalien ja huonekalujen alkuperän kertominen ja Käyttöpuun metsäsertifikaateista kertominen (esim. FSC)*. Tästä syystä nämä muuttujat poistettiin mallista. Lopullinen pääkomponenttianalyysi suoritettiin näin ollen 28 muuttujalla, jotka sopivat korrelaatiomatriisinsa puolesta hyvin pääkomponenttianalyysiin (KMO=0,953, Bartlett's Sig.=0,000).

Tässä lopullisessa mallissa kommunaliteetit vaihtelivat arvojen 0,459 ja 0,837 välillä. Rotatoidun pääkomponenttianalyysin tulokseksi saatiin viisi pääkomponenttia, jotka selittivät 68,7 % muuttujien kokonaisvarianssista. Mallin luotettavuutta eli reliabiliteettia testattiin Cronbachin alfan testillä. Pääkomponenttien Cronbachin alfan arvot olivat 0,933; 0,909; 0,885; 0,879 ja 0,720, mikä kertoo mallin ja pääkomponenttien suuresta reliabiliteetista (esim. Heikkilä 2014, 178).

Pääkomponenteille latautuvien muuttujien saamat arvot laskettiin vielä yhteen kaikkien vastaajien osalta, jolloin kullekin vastaajalle saatiin laskettua kutakin pääkomponenttia vastaava summamuuttuja. Näille summamuuttujille laskettiin lisäksi summamuuttujan keskiarvo pääkomponenttien merkittävyyden arvioinnin helpottamiseksi.

Tulokset

Vastuullisuusviestinnän pääteemat (PKA)

Pääkomponenttianalyysin tulokset paljastivat, mitkä vastuullisuuden teemat ovat viestinnän näkökulmasta keskeisimpiä. Vastuullisuusviestintään liittyvät muuttujat latautuivat pääkomponenttianalyysissä viidelle pääkomponentille nostaten esiin vastuullisuusviestinnän pääteemat. Pääteemat nimettiin kullekin pääkomponentille latautuneiden muuttujien pohjalta seuraavasti: ympäristön ja ilmaston suojele (pääkomponentti 1), resurssitehokkuus (2), paikallinen kulttuuri ja elämäntapa (3), paikallinen elinvoima ja talous (4) sekä liikenne ja liikkuminen (5).

Taulukossa on 2 on esitetty kullekin pääkomponentille latautuneet yksittäiset muuttujat. Ympäristön ja ilmaston suojele -pääteema sisälsi kaikkiaan yhdeksän muuttujaa, joissa viestinnän kohteena ovat erilaiset ympäristön ja ilmaston suojelesta kertovat sisällöt, kuten alueen eläimistön ja kasviston suojele, kierrätys, ympäristön luonnontilaisuus ja suojele, materiaalien ympäristöystävällisyys sekä vastuullisuussertifikaatit. Resurssitehokkuuden pääteema sisälsi kuusi energian, veden ja materiaalien säästämiseen liittyvää viestinnällistä muuttujaa. Paikallisen kulttuurin ja elämäntavan pääteema sisälsi myös kuusi vastuullisuusviestinnän muuttujaa, joissa keskiössä ovat paikallinen ruoka, ruokakulttuuri, elämäntapa, maisema ja sauna. Paikallisen elinvoiman ja talouden pääteemaan latautui neljä muuttujaa, joissa viestinnän kohteena ovat toi-

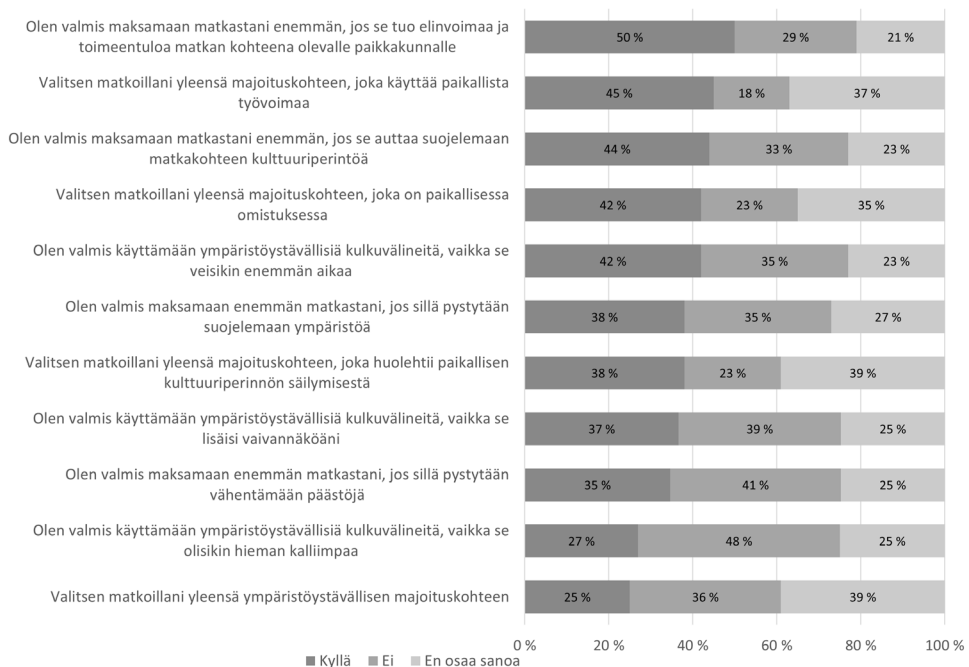
menpiteet ja asiat, jotka vaikuttavat mökin kohdealueen paikallistalouden ja sitä kautta myös elinvoimaan. Viimeiseen eli liikenteen ja liikkumisen pääteemaan latautui kolme ajoneuvoin tai omin lihaksin liikkumiseen liittyvää muuttujaa.

Taulukko 2. Pääkomponenttianalyysin tulos.

	Pääkomponentti				
	1	2	3	4	5
Puhtaan luonnon ja ilman eteen tehdyistä toimenpiteistä kertominen	,718				
Jätteiden lajittelu- ja kierrätysmahdollisuudesta kertominen	,676				
Alueen suojeltavasta eläimistöstä ja kasvistosta kertominen	,670				
Kierrätyksen ympäristövaikutuksista kertominen	,654				
Puhdistusaineiden ympäristöystävällisyydestä kertominen	,651				
Ympäristön luonnontilaisuudesta kertominen	,646				
Rakennusmateriaalien ympäristöystävällisyydestä kertominen	,624				
Kuvaus, millä tavoin päästöjen vähentämisen eteen tehdyt toimenpiteet suojelevat ilmastoa	,613				
Ympäristö- ja vastuullisuussertifikaatista kertominen	,598				
Mökin valaistuksen energiatehokkuuden kuvaus		,825			
Kodinkoneiden ja laitteiden energiatehokkuuden kuvaus		,811			
Mökin eristyksen energiatehokkuuden kuvaus		,742			
Mökin lämmitysmuodon ympäristöystävällisyyden kuvaus		,710			
Veden säästämisen eteen tehdyistä toimenpiteistä kertominen		,656			
Kuvaus, kuinka energiatehokkuuden eteen tehdyt toimenpiteet hyödyttävät sinua asiakkaana		,543			
Paikallisesta ruuasta ja ruokakulttuurista kertominen			,840		
Paikallisten ruokatuotteiden saatavuudesta kertominen			,792		
Paikalliseen maisemaan tutustumisen mahdollisuuksista kertominen			,779		
Paikallisesta elämäntavasta kertominen			,764		
Kuvaus, kuinka matkailija voi päästä kokeilemaan paikallista elämäntapaa			,750		
Saunan merkityksestä kertominen			,569		
Kuvaus, millaisia toimenpiteitä yritys tekee tukeakseen paikallisia yrityksiä				,790	
Kuvaus, millä tavoin paikallisilta yrityksiltä tehdyt ostot tukevat paikallista työllisyyttä ja taloutta				,772	
Kuvaus yrittäjistä ja heidän taustoistaan				,697	
Paikallisten huonekalujen ja sisustustuotteiden hyödyntämisestä kertominen				,588	
Sähköauton vuokrausmahdollisuudesta kertominen					,784
Julkisten kulkuneuvojen käytön mahdollisuudesta kertominen					,709
Lihavoimin tapahtuvista aktiviteettimahdollisuuksista kertominen					,580

Suomalaiset vastaajat

Tulosten mukaan suomalaiset vastaajat suhtautuvat vastuulliseen matkailuun melko myönteisesti (kuva 1). Suomalaisten asenteissa korostuivat erityisesti paikalliseen elinvoimaan, työllisyyteen ja toimeentuloon liittyvät vastuullisuuden osa-alueet. Halukkuutta maksaa matkailun vastuullisuudesta heiltä löytyy etenkin, jos näin pystytään lisäämään matkakohteen elinvoimaa tai suojelemaan kulttuuriperintöä. Matkakohteeseen pääsemiseksi aika moni suomalainen on valmis käyttämään ympäristöystävällisiä kulkuneuvoja, vaikka se veisi enemmän aikaa, mutta varsinkaan matkustamisen vaivannäköä ei yleensä olla valmiita lisäämään. Iso osa suomalaisista vastaajista ei osannut ottaa kantaa useisiin väittämiin, mikä voi johtua siitä, että heillä ei ole vielä tarpeeksi tietoa aiheesta tai väittämissä kuvattujen valintojen tekeminen ei ole vielä mahdollista.

Kuva 1. Suomalaisten kuluttajien asenteet vastuullista matkailua kohtaan.

Suomalaisille vastaajille kiinnostavin ja eniten ostopäätökseen vaikuttava vastuullisuuden pääteema maaseutumatkailutuotteessa on paikallinen kulttuuri ja elämäntapa (taulukko 3). Toiselle sijalle vastuullisuusviestinnän pääteemoissa nousi ympäristön ja ilmaston suojeleminen. Miltei yhtä tärkeitä olivat resurssitehokkuus sekä liikenne ja liikkuminen. Vaikka paikalliseen elinvoimaan ja talouteen liittyvät seikat korostuivat suomalaisten asenteissa tärkeinä, vastuullisuusviestinnän teemojen näkökulmasta paikalliseen talouteen ja elinvoimaan liittyvä kokonaisuus jäi vähäisimmän mielenkiinnon kohteeksi.

Taulukko 3. Vastuullisuusviestinnän pääteemojen kiinnostavuus, suomalaiset vastaajat (N=495, alkuperäisten väittämien asteikko: 1 ei lainkaan tärkeää – 6 todella tärkeää).

Vastuullisuusviestinnän pääteemat	Keskiarvo (med.)
Paikallinen kulttuuri ja elämäntapa	4,19 (4,3)
Ympäristön ja ilmaston suojeleminen	3,92 (4,0)
Liikenne ja liikkuminen	3,78 (4,0)
Resurssitehokkuus	3,75 (3,8)
Paikallinen elinvoima ja talous	3,60 (3,8)

Taulukosta 4 ilmenevät tarkemmin suomalaisille vastaajille kiinnostavimmat ja vähiten kiinnostavat vastuullisuussisällöt. Kymmenestä kiinnostavimmasta ja eniten ostopäätökseen vaikuttavasta yksittäisestä vastuullisuusviestinnän sisällöstä viisi sijoittui paikallisen kulttuurin ja elämäntavan pääteemaan. Suomalaisten vastaajien näkökulmasta maaseutumatkailutuotteen vastuullisuuteen liittyen olisi erityisen kiinnostavaa saada tietoa siitä, kuinka paikalliseen maisemaan on mahdollista tutustua, millaista on paikallinen ruoka ja ruokakulttuuri ja mistä paikallisia ruokatuotteita voi löytää, millaisia merkityksiä saunalla on sekä kuinka matkailijalle olisi mahdollista päästä kokemaan paikallista elämäntapaa. Kymmenen kiinnostavimman sisällön joukkoon kuului myös useita ympäristön ja ilmaston suojelemaan liittyviä viestejä, jopa melko yksityiskohtaisia ja oman vastuullisen käyttäytymisen mahdollistavia asioita, kuten jätteiden lajittelun ja kierrätyksen mahdollisuuksista kertominen sekä alueen suojelemaan eläimistöä ja kasvistosta kertominen. Myös se, kuinka yritys huolehtii ympäristöstä, kiinnostaa suomalaisia vastaajia. Kiinnostavimmat sisällöt suomalaisille ovat näin ollen sellaisia, jotka takaavat matkakohteen ympäristön puhtauden sekä tarjoavat mielekästä sisältöä matkalle.

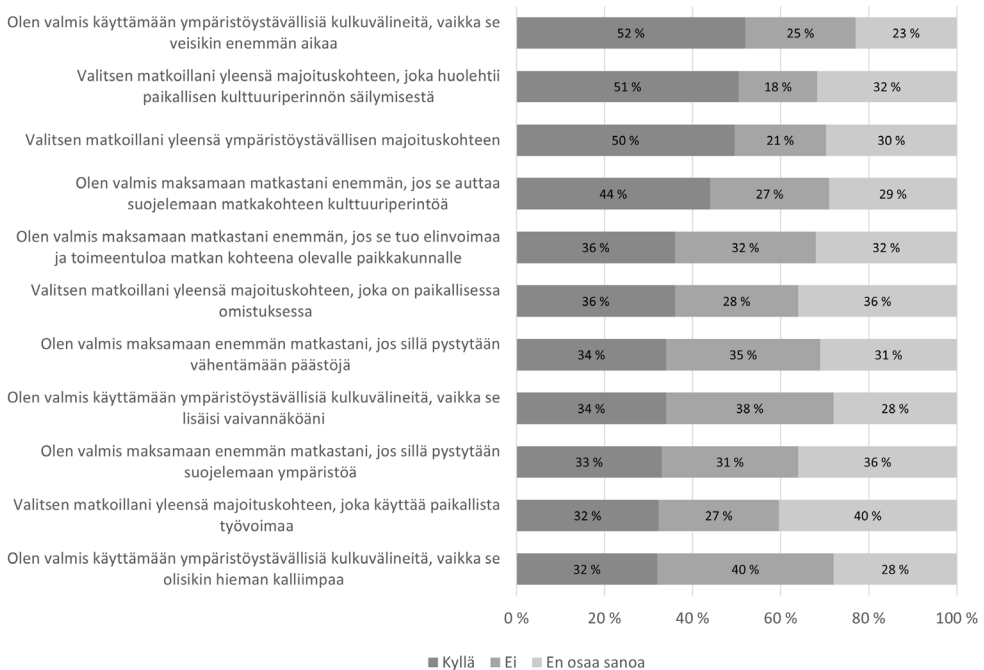
Taulukko 4. Kymmenen suomalaisia vastaajia ostopäätöksen kannalta eniten kiinnostavaa ja kuusi vähiten kiinnostavaa vastuullisuusviestinnän sisältöä (1 ei lainkaan tärkeää – 6 todella tärkeää).

	Sijoitus (1–35)	Keski- arvo	Medi- aani
Kiinnostavimmat vastuullisuusviestinnän sisällöt			
Paikalliseen maisemaan tutustumisen mahdollisuuksista kertominen	1.	4,53	5,0
Paikallisten ruokatuotteiden saatavuudesta kertominen	2.	4,40	5,0
Ympäristön luonnontilaisuudesta kertominen	3.	4,39	5,0
Paikallisesta ruuasta ja ruokakulttuurista kertominen	4.	4,29	4,0
Jätteiden lajittelu- ja kierrätysmahdollisuudesta kertominen	5.	4,24	4,0
Alueen suojeltavasta eläimistöstä ja kasvistosta kertominen	6.	4,23	4,0
Puhtaan luonnon ja ilman eteen tehdyistä toimenpiteistä kertominen	7.	4,21	4,0
Saunan merkityksestä kertominen	8.	4,01	4,0
Lihavoimin tapahtuvista aktiviteettimahdollisuuksista kertominen	9.	4,00	4,0
Kuvaus, kuinka matkailija voi päästä kokeilemaan paikallista elämäntapaa	10.	3,99	4,0
Vähiten kiinnostavat vastuullisuusviestinnän sisällöt			
Sähkön alkuperästä (uusiutuvat/uusiutumattomat luonnonvarat) kertominen	30.	3,52	4,0
Polttopuun alkuperän kertominen	31.	3,43	3,8
Sähköauton vuokrausmahdollisuudesta kertominen	32.	3,40	4,0
Sisustusmateriaalien ja huonekalujen alkuperän kertominen	33.	3,35	3,0
Käyttöpuun metsäsertifikaatista kertominen (esim. FSC)	34.	3,27	3,0
Paikallisten huonekalujen ja sisustustuotteiden hyödyntämisestä kertominen	35.	3,11	3,0

Kuuden vähiten kiinnostavan sisällön joukossa puolestaan on viestejä, joissa mennään hyvin yksityiskohtaiselle tasolle maaseutumatkailutuotteen vastuullisuuden ominaisuuksissa, esimerkiksi kertomalla ympäristösertifikaateista tai eri energiamuotojen tai materiaalien alkuperästä. Suomalaiset eivät myöskään kaivanneet tietoa esimerkiksi sähköauton vuokrausmahdollisuudesta, mikä selittynee yksityisautoilun suosiolla Suomessa.

Venäläiset vastaajat

Myös venäläiset vastaajat suhtautuvat tulosten mukaan melko myönteisesti vastuulliseen matkailuun, etenkin kulttuuriperintöön liittyvien asioiden osalta (kuva 2). Heistä puolet valitsee matkoillaan majoituskohteen, joka huolehtii paikallisen kulttuuriperinnön säilymisestä, ja miltei yhtä moni olisi jopa valmis maksamaan enemmän matkastaan kulttuuriperinnön suojelemiseksi. Vastaajista noin puolet on myös valmiita käyttämään ympäristöystävällisiä kulkuvälineitä, vaikka se veisi enemmän aikaa. Sen sijaan selvästi harvempi olisi valmis käyttämään enemmän rahaa tai lisäämään vaivannäköä kohteeseen päästäkseen. Paikalliseen elinvoimaan, toimeentuloon ja työllisyyteen liittyvät asiat eivät olleet venäläisille vastaajille erityisen tärkeitä.

Kuva 2. Venäläisten kuluttajien asenteet vastuullista matkailua kohtaan.

Vastuullisuuden ja vastuullisuusviestinnän pääteemoista venäläisille vastaajille mielenkiintoisin ja eniten ostopäätökseen vaikuttava kokonaisuus oli paikallinen kulttuuri ja elämäntapa (taulukko 5), mikä vahvistaa asenteita koskevaa tulosta. Seuraavaksi kiinnostavimmat teemakokonai-

suudet olivat liikenne ja liikkuminen sekä ympäristön ja ilmaston suojeleminen. Resurssitehokkuus eli veden, materiaalien ja energian säästämiseen liittyvät asiat sekä paikalliseen elinvoimaan ja talouteen kohdistuvat seikat kiinnostivat venäläisiä vähiten.

Taulukko 5. Vastuullisuusviestinnän pääteemojen kiinnostavuus, venäläiset vastaajat (N=476, alkuperäisten väittämien asteikko: 1 ei lainkaan tärkeää – 6 todella tärkeää).

Vastuullisuusviestinnän pääteemat	Keskiarvo (med.)
Paikallinen kulttuuri ja elämäntapa	4,91 (5,0)
Liikenne ja liikkuminen	4,58 (4,7)
Ympäristön ja ilmaston suojeleminen	4,19 (4,2)
Resurssitehokkuus	3,99 (4,0)
Paikallinen elinvoima ja talous	3,73 (3,8)

Taulukosta 6 näkyy, että yksittäisistä vastuullisuusviestinnän sisällöistä venäläisiä kiinnostivat eniten paikalliseen kulttuuriin ja elämäntapaan liittyvät asiat – kuten paikalliseen maisemaan tutustumisen mahdollisuuksista, paikallisesta ruuasta ja ruokatuotteiden saatavuudesta, paikallisesta elämäntavasta ja sen kokemisesta sekä saunan merkityksestä kertominen. Muut eniten kiinnostavat yksittäiset sisällöt liittyivät yrityksen ympäristön luonnontilaisuuteen ja ympäristön puhtaana pitämiseen, luonnossa liikkumisen mahdollisuuksiin sekä julkisista liikenneyhteyksistä kertomiseen. Ympäristön suojelemissa kiinnostavat sisällöt liittyivät lähinnä siihen, millainen mökkimatkalutuotteen ympäristö on, sekä kuinka yritys huolehtii siitä, että ympäristö säilyy puhtaana.

Venäläisiä vastaajia vähiten kiinnostavista sisällöistä neljä kuudesta liittyi teemallisesti paikalliseen elinvoimaan, työllisyyteen ja talouteen (taulukko 6). Venäläiset eivät siis olleet erityisen kiinnostuneita kuulemaan tai lukemaan siitä, miten heidän valitsemansa yritys tukee toimiltaan oman alueensa työllisyyttä tai taloutta esimerkiksi tekemällä ostoja muilta alueen yrityksiltä. Myöskään erilaisiin sertifikaatteihin liittyvät asiat eivät erityisemmin kiinnostaneet venäläisiä. Lisäksi hyvin yksityiskohtaiset vastuullisuuden sisällöt eivät tulosten mukaan olleet venäläisille kovin kiinnostavia. Enemmän heitä kiinnostivat sellaiset vastuullisuutta koskevat sisällöt, jotka tekevät lomasta myös laadukkaan ja elämyksellisen.

Taulukko 6. Kymmenen venäläisiä vastaajaa ostopäätöksen kannalta eniten kiinnostavaa ja kuusi vähiten kiinnostavaa vastuullisuusviestinnän sisältöä (1 ei lainkaan tärkeää – 6 todella tärkeää).

	Sijoitus (1–35)	Keski- arvo	Medi- aani
Kiinnostavimmat vastuullisuusviestinnän sisällöt			
Paikalliseen maisemaan tutustumisen mahdollisuuksista kertominen	1.	5,14	5,0
Paikallisten ruokatuotteiden saatavuudesta kertominen	2.	5,10	5,0
Paikallisesta ruuasta ja ruokakulttuurista kertominen	3.	5,06	5,0
Ympäristön luonnontilaisuudesta kertominen	4.	4,89	5,0
Kuvaus, kuinka matkailija voi päästä kokeilemaan paikallista elämäntapaa	5.	4,86	5,0
Paikallisesta elämäntavasta kertominen	6.	4,82	5,0
Lihavoimin tapahtuvista aktiviteettimahdollisuuksista kertominen	7.	4,79	5,0
Puhtaan luonnon ja ilman eteen tehdyistä toimenpiteistä kertominen	8.	4,66	5,0
Julkisten kulkuneuvojen käytön mahdollisuudesta kertominen	9.	4,57	5,0
Saunan merkityksestä kertominen	10.	4,48	5,0
Vähiten kiinnostavat vastuullisuusviestinnän sisällöt			
Paikallisten huonekalujen ja sisustustuotteiden hyödyntämisestä kertominen	30.	3,81	4,0
Käyttöpuun metsäsertifikaatista kertominen (esim. FSC)	31.	3,80	4,0
Polttopuun alkuperän kertominen	32.	3,78	4,0
Ympäristö- ja vastuullisuussertifikaatista kertominen	33.	3,70	4,0
Kuvaus, millä tavoin paikallisilta yrityksiltä tehdyt ostot tukevat paikallista työllisyyttä ja taloutta	34.	3,62	4,0
Kuvaus, millaisia toimenpiteitä yritys tekee tukeakseen paikallisia yrityksiä	35.	3,60	4,0

Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää maaseutumatkailuyrityksen vastuullisuusviestinnän merkitystä eri kohderyhmille viestin sisältöjen näkökulmasta: mistä vastuullisuuden pääteemoista ja yksityiskohtaisemmista sisällöistä tulisi viestiä suomalaisille ja venäläisille kuluttajille, jotta vastuullisuusviestintä olisi kuluttajien näkökulmasta kiinnostavaa ja edistäisi ostopäätöksen tekemistä? Tulokset antavat uutta tietoa kiinnostavimmista vastuullisen maaseutumatkailutuotteen ostopäätökseen vaikuttavista kohderyhmäkohtaisista viestinnän pääteemoista ja sisällöistä ja tuovat näin lisäymmärrystä matkailualan vastuullisuusviestintään.

Tutkimuksen tuloksena löytyi viisi vastuullisuusviestinnän pääteemaa: ympäristön ja ilmaston suojelu, resurssitehokkuus, paikallinen kulttuuri ja elämäntapa, paikallinen elinvoima ja talous sekä liikenne ja liikkuminen. Nämä vastuullisuusviestinnän pääteemat tarjoavat konkreettisemmän ja yksityiskohtaisemman lähtökohdan vastuullisuusviestinnän merkityksellisimpien teemojen viestintään eri kohderyhmille kuin yleisesti käytetty jako kolmeen vastuullisuuden yleiseen osa-alueeseen.

Kohderyhmäkohtaiset tulokset osoittavat, että sekä suomalaisille että venäläisille vastaajille mielenkiintoisin maaseutumatkailutuotteen vastuullisuusviestinnän pääteema ostopäätöksen kannalta on paikallinen kulttuuri ja elämäntapa erilaisine yksityiskohtaisempine sisältöineen, joita ovat esimerkiksi paikallisesta maisemasta, ruuasta ja ruokakulttuurista ja niiden saatavuudesta sekä paikallisesta elämäntavasta kertominen. Tämä tukee globaalisti tunnistettuja matkailun trendejä, joissa ilmastohuolen lisäksi paikallisuus ja autenttisuus ovat nousevia kiinnostuksen kohteita (Richards 2018). Tulos on yhdenmukainen aiempien tutkimusten (esim. Cafiero ym. 2020) kanssa myös muun muassa siinä, että perinteiset ruokatuotteet kiinnostavat enenevässä määrin matkailijoita.

Tulosten mukaan venäläisiä vastaajia kiinnostavat vastuullisen maaseutumatkailutuotteen viestinnässä erityisesti kaikki paikallisuuteen, paikalliseen elämäntapaan ja puhtaaseen ympäristöön liittyvät sisällöt, kuten tutustuminen paikalliseen ruokaan ja nähtävyyksiin, saunominen, puhtaassa luonnonympäristössä lomailu ja lihasvoimin liikkuminen. Aiempien tutkimusten (esim. Malankin 2012; Pasanen & Pesonen 2016) mukaan nämä ovat heille tärkeitä asioita matkailussa ylipäätään ja tekevät matkasta miellyttävän ja mukavan. Nämä ovat myös asioita, joiden eteen heidän ei tarvitse nähdä vaivaa. Venäläiset haluavat helpon loman, jossa joku muu huolehtii vastuullisuudesta ja ympäristön puhtaudesta.

Sekä suomalaisilla että venäläisillä vastaajilla paikallinen elinvoima ja talous kuului kokonaisuutena vähemmän kiinnostavien asioiden joukkoon. Venäläisiä tämä teema kiinnostaa vielä vähemmän kuin suomalaisia, sillä useat siihen liittyvät yksittäiset sisällöt kuuluivat venäläisillä vähiten kiinnostaviin sisältöihin. Tällaiset omistajuuteen, paikalliseen työvoimaan ja paikallisiin ostoihin liittyvät asiat ovat venäläisille ilmeisesti vieraampia kuin suomalaisille, mikä näkyi myös heidän suhtautumisessaan vastuulliseen matkailuun. Vastuullisuudesta viestimällä voidaan kuitenkin lisätä kyseisen kohderyhmän ymmärrystä vastuullisuuden liittyvistä asioista.

Tutkimuksen tulosten mukaan kovin yksityiskohtaisiin sisältöihin viestinnässä vastuullisen maaseutumatkailutuotteen ominaisuuksista ei kuitenkaan ole tarpeen mennä, jos halutaan vaikuttaa matkailijan ostopäätökseen. Yksityiskohtaiset tiedot eri materiaalien, energian tai huonekalujen alkuperästä eivät ole ostopäätöksen näkökulmasta kiinnostavaa vastuullisuusviestinnän sisältöä. Tiedot esimerkiksi huonekalujen tai polttopuun alkuperästä on mahdollista kertoa matkailijalle, kun hän saapuu kohteeseen, tai esimerkiksi majoituskohteen tietokansiossa. Myös erilaiset vastuullisuudesta kertovat sertifikaatit kuuluvat vähiten kiinnostavien yksittäisten sisältöjen joukkoon. Tämä on mielenkiintoinen tulos, sillä matkailutoimiala panostaa tällä hetkellä valtakunnallisesti hyvin vahvasti yritysten sertifikaatteihin osana Sustainable Travel Finland -ohjelmaa (Business Finland 2022). Matkailijan näkökulmasta niistä viestiminen ei siis kuitenkaan ole kiinnostavaa vastuullisuusviestinnän sisältöä.

Tulokset osoittavat kuitenkin, että suomalaisille voidaan viestiä perussisältöjen lisäksi myös yksityiskohtaisemmista vastuullisuuteen liittyvistä asioista. Suomalaistenkin erityisen kiinnostuksen kohteina korostuvat paikallisuuteen liittyvät sisällöt, etenkin ruoka, maisemat ja sauna, mutta heitä kiinnostavat myös ympäristönsuojeluun liittyvät asiat sekä asiat, joiden eteen he itse joutuvat hieman näkemään vaivaa tai jotka mahdollistavat heille oman vastuullisen toiminnan loman aikana.

Tutkimuksen tuoma asiakasymmärrys vastuullisuusviestinnän sisällöistä eri kohderyhmien näkökulmista auttaa pieniä maaseutumatkailuyrityksiä kohdentamaan rajalliset resurssinsa ensisijaisesti niihin vastuullisuuden toimenpiteisiin, jotka heidän keskeisiä kohderyhmiään eniten kiinnostavat, ja niistä viestimiseen. Nostamalla viestinnässä esiin paikallisuuteen liittyviä tuotekomponentteja sekä toteutettuja ympäristön ja luonnon suojelua edistäviä toimenpiteitä voidaan kohderyhmät saada kiinnostumaan vastuullisuuteen liittyvistä asioista heille tärkeiden elementtien ja sisältöjen kautta – ja tekemään ostopäätöksen. Matkailijan saaminen matkakohteeseen mahdollistaa laajemman ja monipuolisemman vastuullisuudesta viestimisen paikan päällä. Parhaassa tapauksessa positiivisen matkailukokemuksen ansiosta matkailijat kiinnittävät jatkossa entistä enemmän huomiota matkakohteen ja matkailutuotteiden vastuullisuuteen matkapäätöksiä tehdessään.

Matkailutuotteiden vastuullisuus ei välttämättä ole vielä ensisijainen päätöksenteon kriteeri matkaa valittaessa (esim. Merilahti 2012), mutta tiedon tarjoaminen vastuullisista vaihtoehdoista on tärkeää muun muassa kuluttajien tietoisuuden lisäämiseksi (Tölkes 2018). Koska tietoa vastuullisista vaihtoehdoista on toistaiseksi tarjolla rajallisesti, voi yritys tehokkaalla, oikein muotoillulla (ks. esim. Pasanen 2020), kiinnostavimpia sisältöjä esiin nostavalla ja oikein suunnatulla vastuullisuusviestinnällä jopa lisätä omaa kilpailukykyään markkinoilla matkailijoiden vastuullisuustietoisuuden ja kysynnän kasvaessa.

Kilpailukyvyn lisäksi maaseutumatkailuyritysten on tärkeää viestiä omiin matkailupalveluihin liittyvistä vastuullisuuden aspekteista oman toimintaympäristönsä säilymisen näkökulmasta. Maaseutumatkailu sijoittuu usein luonnonympäristöön (Komppula 2005; Konu ym. 2010; Pesonen ym. 2011; An & Alarcón 2020), joten yrityksillä on tarve paitsi omalla toiminnallaan myös matkailijoiden käyttäytymistä opastamalla pyrkiä säilyttämään toimintaympäristö puhtaana ja muuttumattomana tuotteen vetovoiman säilyttämiseksi. Maaseutumatkailu voi vaikuttaa myönteisesti myös ympäröivään yhteisöön (Garau 2015; Trukhachev 2015; Hjalager ym. 2018), ja tästäkin mahdollisuudesta kannattaa viestiä matkailijoille. Syrjäisillä alueilla toimittaessa on hyvä tiedostaa myös kohteen saavutettavuuteen liittyvät ilmastovaikutukset ja viestiä kohteen vähähilaisesta saavutettavuudesta. Yritysten on kuitenkin muistettava, että kaiken vastuullisuuteen liittyvän viestinnän tulee aina pohjautua todellisiin toimenpiteisiin, joita yritys tekee vastuullisuuden hyväksi.

Tutkimuksen rajoitukset ja tulevaisuuden tutkimustarpeet

Tällä tutkimuksella on rajoitteensa. Tutkimusaineisto kerättiin vuonna 2018 noin 500 vastaajan otannalla sekä Suomessa valtakunnallisesti että Venäjällä Pietarin alueella. Vaikka otos on suurehko, ei tuloksia voi yleistää koskemaan kaikkia venäläisiä tai edes Pietarin alueen tai Suomen kuluttajia. Lisäksi tulokset kertovat vain näiden kohderyhmien näkemykset, eikä niitä voi yleistää koskemaan muita kansallisuuksia.

Tutkimuslomake käännettiin suomesta venäjän kielelle, ja sen tarkisti kaksi natiivia venäjän kielen taitajaa, jotka puhuvat myös suomea, jotta kysymysten merkitykset säilyisivät samana ja ne ymmärrettäisiin samoin molemmissa maissa. Tästä huolimatta on mahdollista, että etenkin vastuullisuuteen liittyvien elementtien kohdalla on ymmärryksessä voinut

olla eroja. Myöskään kulttuuriseen vastaustyyliin ei lomakkeen asettelussa pystytty vaikuttamaan.

Tutkimuksen tulosten hyödynnettävyyden osalta haasteen luo se, että aineiston keruun ajankohdan jälkeen maailma on mullistunut useaan otteeseen, ensin covid-19-pandemian ja viimeisimpänä Ukrainan sodan vuoksi. Nämä kriisit ovat lisänneet kuluttajien tietoisuutta vastuullisuudesta esimerkiksi matkailijoiden huomion kiinnittyessä enemmän terveysturvallisuuteen, eettisyyteen, yhteiskuntavastuuseen ja matkustamisen aiheuttamiin päästöihin (esim. Reilu kauppa ry 2020; Suuronen 2021; Vehkaperä & Puhakainen 2021; Kaupan liitto 2022), mutta toisaalta ne ovat poistaneet suomalaisilta matkailualan yrityksiltä pitkäksi aikaa yhden merkittävän kohderyhmän. Tulosten hyödynnettävyys Venäjän markkina-alueen osalta on vaikeaa näillä näkymin, sillä venäläiset eivät ole toivottu matkailijaryhmä Suomessa ainakaan niin kauan kuin sota jatkuu eivätkä todennäköisesti vielä pitkään aikaan sen jälkeenkään. Tulosten esiin tuoma kulttuurinen asiakasymmärrys vastuullisessa matkailussa ja vastuullisuusviestinnässä on kuitenkin tärkeää.

Tutkimuksessa selvitettiin kahden eri kohderyhmän näkemyksiä vastuullisuusviestinnästä. Lisää tutkimusta tarvitaan eri kansallisuuksien sekä kansallisuuksien sisältä löytyvien ryhmien näkökulmasta. Näin saataisiin esille eri kohderyhmille mielekkäitä vastuullisuuden pääteemoja ja sisältöjä sekä eroja niissä. Tämän tutkimuksen jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää, millaisia pienempiä, toisistaan eroavia ryhmiä kansallisuuksien sisältä on löydettävissä ja mitkä tekijät selittävät näiden ryhmien välisiä eroja. Lisäksi on tarpeen tutkia, kuinka paljon ja millä tavoin vastuullisuus ja vastuullisuusviestintä vaikuttavat todellisessa ostotilanteessa. Tätä voitaisiin tutkia esimerkiksi verkkoympäristössä niiden matkailijoiden keskuudessa, jotka ovat juuri ostaneet matkailupalvelun tai -paketin.

Kiitokset

Tutkimuksen toteutuksen mahdollisti Kohti vastuullista matkailua -hanke (2017–2019), jota rahoitti Etelä-Savon maakuntaliitto Euroopan aluekehitysrahastosta. Haluan kiittää hankkeen rahoittajia sekä hankkeen muita toteuttajia Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulua ja Helsingin yliopiston Ruralia-instituuttia yhteistyöstä. Kiitän myös Suomen Kulttuurirahaston Etelä-Savon rahastoa, jonka Salme ja Viljo Virtasen rahastosta

myöntämä apuraha mahdollisti tämän artikkelin kirjoittamisen. Kiitän lisäksi väitöskirjatyöni ohjaajia arvokkaista ohjeista tämän artikkelin kirjoittamiseen.

Lähteet

- Suomen virallinen tilasto: Majoitustilasto. 11j1 - Vuosittaiset yöpymiset ja saapuneet vieraat majoitusliikkeissä, 1995–2021*. Tilastokeskus, Helsinki. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/matk/index.html> [Viitattu: 4.2.2022.]
- Tilastokeskus: Vuokramökkitylilasto. Saatavissa: <https://www.stat.fi/tup/kokeelliset-tilastot/vuokramokkitylilasto/index.html> [Viitattu: 4.2.2022.]

Kirjallisuus

- Almeida, A. M. M., A. Correia & A. Pimpao 2014. Segmentation by benefits sought: The case of rural tourism in Madeira. *Current Issues in Tourism* 17:9, 813–831. <https://doi.org/10.1080/13683500.2013.768605>
- Almeida-García, F., M. Á. Peláez-Fernández, A. Balbuena-Vázquez & R. Cortés-Macias 2016. Residents' perceptions of tourism development in Benalmádena (Spain). *Tourism Management* 54, 259–274. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.11.007>
- An, W. & S. Alarcón 2020. How can rural tourism be sustainable? A systematic review. *Sustainability* 12:18, e7758. <https://doi.org/10.3390/su12187758>
- Babakhani, N., A. Lee & S. Dolnicar 2020. Carbon labels on restaurant menus: Do people pay attention to them? *Journal of Sustainable Tourism* 28:1, 51–68. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1670187>
- Baldassare, F. & R. Campo 2016. Sustainability as a marketing tool: To be or to appear to be? *Business Horizons* 59:4, 421–429. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2016.03.005>
- Bausch, T., T. Schröder, V. Tauber & B. Lane 2021. Sustainable tourism: The elephant in the room. *Sustainability*, 13:15, e8376. <https://doi.org/10.3390/su13158376>
- Belz, F.-M. & K. Peattie 2012. *Sustainability marketing: A global perspective*. Wiley, Chichester, UK.
- Blancas, F. J., M. Lozano-Oyola, M. González, F. M. Guerrero & R. Caballero 2011. How to use sustainability indicators for tourism planning: The case of rural tourism in Andalusia (Spain). *Science of the Total Environment*, 412-413, 28–45. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2011.09.066>
- Bočkus, D., T. Tammi, E. Vento & R. Komppula 2022. Wellness tourism service preferences and their linkages to motivational factors: A multiple case study. *International Journal of Spa and Wellness*. <https://doi.org/10.1080/24721735.2022.2139899>
- Booking.com 2021. *Sustainable Travel Report 2021*. Saatavissa: <https://globalnews.booking.com/download/1037578/booking.comsustainabletravelreport2021.pdf> [Viitattu: 16.2.2022.]

- Bridges, C. & W. Wilhelm 2008. Going beyond green: The “why and how” of integrating sustainability into the marketing curriculum. *Journal of Marketing Education* 30:1, 33–46. <https://doi.org/10.1177/0273475307312196>
- Business Finland 2022. Kestävän matkailun puolesta. Saatavissa: <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/vastuullisuus/sustainable-travel-finland> [Viitattu 7.11.2022.]
- Cafiero, C., M. Palladino, C. Marcianò & G. Romeo 2020. Traditional agri-food products as a leverage to motivate tourists: A meta-analysis of tourism-information websites. *Journal of Place Management and Development* 13:2, 195–214. <https://doi.org/10.1108/JPMD-05-2019-0032>
- Camilleri, M. 2018. The promotion of responsible tourism management through digital media. *Tourism Planning & Development* 15:6, 653–671. <https://doi.org/10.1080/21568316.2017.1393772>
- Connor, A. 2021. Scottish tourism and COVID-19. The Scottish Parliament, The Information Centre. SPICe Briefing 21–17. Saatavissa: <https://sp-bpr-en-prod-cdnep.azureedge.net/published/2021/3/8/2700b49a-ae5d-4973-a149-88b7b5144d70/SB%2021-17.pdf> [Viitattu: 22.2.2022.]
- Dolnicar, S. 2014. Marketing segmentation approaches in tourism. Teoksessa McCabe, S. (toim.). *The Routledge handbook of tourism marketing*. Routledge, Oxon, UK. 197–208.
- Dolnicar, S. & B. Grün 2007. Cross-cultural differences in survey response patterns. *International Marketing Review* 24:2, 127–143. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1108/02651330710741785>
- Doran, R., D. Hanss & S. Larsen 2016. Intentions to make sustainable tourism choices: Do value orientations, time perspective, and efficacy beliefs explain individual differences? *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 17:3, 223–238. <https://doi.org/10.1080/15022250.2016.1179129>
- El Dief, M. & X. Font 2010. The determinants of hotels’ marketing managers green marketing behaviour. *Journal of Sustainable Tourism* 18:2, 157–174. <https://doi.org/10.1080/09669580903464232>
- Font, X., I. Elgammal & I. Lamond 2017. Greenhushing: The deliberate under communication of sustainability practices by tourism businesses. *Journal of Sustainable Tourism* 25:7, 1007–1023. <https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1158829>
- Font, X., L. Garay & S. Jones 2016. Sustainability motivations and practices in small tourism enterprises in European protected areas. *Journal of Cleaner Production* 137, 1439–1448. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.01.071>
- García-Rosell, J.-C. 2017. Vastuullinen matkailu. Teoksessa Edelheim, J. & H. Ilola (toim.). *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. Lapland University Press, Rovaniemi. 229–234.
- Garau, C. 2015. Perspectives on cultural and sustainable rural tourism in a smart region: The case study of Marmilla in Sardinia (Italy). *Sustainability* 7:6, 6412–6434. <https://doi.org/10.3390/su7066412>
- Goodwin, H. 2011. *Taking responsibility for tourism*. Goodfellow Publishers, Oxford, UK.

- Hakkarainen, M., J. Järviluoma & P. Muje 2014. Venäläinen matkailija Itä-Suomessa: Katsaus matkailun kehitykseen ja poimintoja nousevista trendeistä. Saimaan ammattikorkeakoulu. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/85634/BOSS_Matkailu_091214.pdf?sequence=1 [Viitattu: 9.3.2022.]
- Hall, C. M., N. Dayal, D. Majstorovic, H. Mills, L. Paul-Andrews, C. Wallace & V. D. Truong 2016. Accommodation consumers and providers' attitudes, behaviours and practices for sustainability: A systematic review. *Sustainability* 8:7, e625. <https://doi.org/10.3390/su8070625>
- Hardeman, G., X. Font & J. Nawijn 2017. The power of persuasive communication to influence sustainable holiday choices: Appealing to self-benefits and norms. *Tourism Management* 59, 484–493. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.09.011>
- Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Edita, Porvoo.
- Hjalager A. M., G. Kwiatkowski & M. Østervig Larsen 2018. Innovation gaps in Scandinavian rural tourism. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 18:1, 1–17. <https://doi.org/10.1080/15022250.2017.1287002>
- Honkanen, A., J. Sammalkangas & P. Satokangas 2021. Kotimaanmatkailun nykytila ja potentiaali – selvitys kohderyhmistä ja kehittämistoimista. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-631-4>
- Kastenholz, E., D. Davies & G. Paul 1999. Segmenting tourism in rural areas: The case of North and Central Portugal. *Journal of Travel Research* 37:4, 353–363. <https://doi.org/10.1177/004728759903700405>
- Kauppa liitto 2022. Vastuullisuus vahvistuu suomalaisten asenteissa – tuotteiden kestävydestä ollaan valmiita maksamaan. Tiedotteet, 21.9.2022. Saatavissa: <https://kauppa.fi/uutishuone/2022/09/21/vastuullisuus-vahvistuu-suomalaisten-asenteissa-tuotteiden-kestavyydesta-ollaan-valmiita-maksamaan/> [Viitattu: 29.11.2022.]
- Komppula, R. 2005. Pursuing customer value in tourism: A rural tourism case-study. *Journal of Hospitality & Tourism* 3:2, 88–104.
- Komppula, R. 2014. The role of individual entrepreneurs in the development of competitiveness for a rural tourism destination – A case study. *Tourism Management* 40, 361–371. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.07.007>
- Komppula, R., A. Honkanen, S. Rossi & N. Kolesnikova 2018. The impact of values on sustainable behaviors – A study among Russian and Finnish university students. *European Journal of Tourism Research* 19, 116–131. <https://doi.org/10.54055/ejtr.v19i.329>
- Konu, H., A. Tuohino & R. Komppula 2010. Lake Wellness – a practical example of a new service development (NSD) concept in tourism. *Journal of Vacation Marketing* 16:2, 125–139. <https://doi.org/10.1177/1356766709357489>
- Lipkina, O. 2013. Motives for Russian second home ownership in Finland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 13:4, 299–316. <https://doi.org/10.1080/15022250.2013.863039>
- Malankin, M. 2012. Venäläiset matkailun asiakkaina. Mikkelin ammattikorkeakoulu, Mikkeli. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-588-346-9>
- Marzo-Navarro, M., M. Pedraja-Iglesias & L. Vinzón 2015. Sustainability indicators of rural tourism from the perspective of the residents. *Tourism Geographies* 17:4, 586–602. <https://doi.org/10.1080/14616688.2015.1062909>

- Merilahti, K. 2012. Kotimaan matkailijoiden suhtautuminen ympäristöystävällisiin maaseutumatkailutuotteisiin – Matkailijasegmenttien tunnistaminen klusterianalyysillä. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/228143>
- Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. International Methelp, Jyväskylä.
- Mihalic, T. 2016. Sustainable-responsible tourism discourse – Towards ‘responsustable’ tourism. *Journal of Cleaner Production* 111, 461–470. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.12.062>
- Pakarinen, V., I. Mustalahti & H. Konu 2020. Maaseutumatkailun edellytykset ja yhteistoiminta osana biotaloutta. Teoksessa Konu, H., J. Pesonen & H. Reijonen (toim.). *Matkailuliiketoimintaa teoriasta käytäntöön*. Vastapaino, Tampere. 227–255.
- Park, D.-B. & Y.-S. Yoon 2009. Segmentation by motivation in rural tourism: A Korean case study. *Tourism Management* 30:1, 99–108. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2008.03.011>
- Park, D.-B. & Y.-S. Yoon 2011. Developing sustainable rural tourism evaluation indicators. *International Journal of Tourism Research* 13:5, 401–415. <https://doi.org/10.1002/jtr.804>
- Pasanen, K. 2020. Vastuullisuusviestinnällä kohti kestävämpää matkailua. Teoksessa Konu, H., J. Pesonen & H. Reijonen (toim.). *Matkailuliiketoimintaa teoriasta käytäntöön*. Vastapaino, Tampere. 99–123.
- Pasanen, K. & J. Pesonen 2016. Venäläiset matkailijat Suomessa: Potentiaaliset asiakkaat Saimaan alueelle. Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20161183>
- Pato, M. L. & A. S. Duque 2021. Sustainability communication in rural tourism: Website content analysis, in Viseu Dão Lafões Region (Portugal). *Sustainability* 13:16, e8849. <https://doi.org/10.3390/su13168849>
- Peng, N. & A. Chen 2019. Luxury hotels going green – the antecedents and consequences of consumer hesitation. *Journal of Sustainable Tourism* 27:9, 1374–1392. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1622710>
- Pereira, P. 2016. Engaging customers through sustainability communications in small tourism accommodation websites. *Progress in Responsible Tourism* 4:1, 71–87.
- Pesonen, J. & A. Honkanen 2014. Using cluster analysis to segment tourists: response-style effects. *Matkailututkimus* 10:2, 7–22.
- Pesonen, J., R. Komppula, C. Kronenberg & M. Peters 2011. Understanding the relationship between push and pull motivations in rural tourism. *Tourism Review* 66:3, 32–49. <https://doi.org/10.1108/16605371111175311>
- Pesonen, J., R. Komppula & T. Laukkanen 2009. Kesämatkailijoiden segmentointi – Savonlinnan seutu maaseutumatkailukohteena. *Maaseudun Uusi Aika* 3/2009, 5–19.
- Ponnappareddy, S., J. Priskin, T. Ohnmacht, F. Vinze & W. Wirth 2017. The influence of trust perceptions on German tourists’ intention to book a sustainable hotel: A new approach to analysing marketing information. *Journal of Sustainable Tourism* 25:7, 970–988. <https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1270953>
- Reid, S., N. Johnston & A. Patiar 2017. Coastal resorts setting the pace: An evaluation of sustainable hotel practices. *Journal of Hospitality and Tourism Management* 33, 11–22. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2017.07.001>

- Reilu kauppa ry 2020. Tutkimus: Korona pehmensi suomalaisten arvomaailmaa – muutokset näkyvät sekä asenteissa että käyttäytymisessä. Tiedotteet, 13.11.2020. Saatavissa: <https://reilukauppa.fi/tiedotteet/tutkimus-korona-pehmensi-suomalaisten-arvomaailmaa-muutokset-nakyvat-seka-asenteissa-etta-kayttaytymisessa/> [Viitattu: 29.11.2022.]
- Richards, G. 2018. Cultural tourism: A review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management* 36, 12–21. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2018.03.005>
- Rosalina, P. D., K. Dupre & Y. Wang 2021. Rural tourism: A systematic literature review on definitions and challenges. *Journal of Hospitality and Tourism Management* 47, 134–149. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2021.03.001>
- Santos, M. C., C. Veiga, P. Águas & J. A. C. Santos 2019. Sustainability communication in hospitality in peripheral tourist destinations. Implications for marketing strategies. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes* 11:6, 660–676. <https://doi.org/10.1108/WHATT-08-2019-0049>
- Seraphin, H. & F. Dosquet 2020. Mountain tourism and second home tourism as post COVID-19 lockdown placebo? *Worldwide Hospitality and Tourism Themes* 12:4, 485–500. <https://doi.org/10.1108/WHATT-05-2020-0027>
- Suni, J. 2014. The potential Russian rural tourists in the areas of Saint Petersburg and Moscow. Teoksessa Karhapää-Puhakka, S. & J. Suni (toim.). The attractiveness of rural tourism destinations in the Republic of Karelia and Eastern Finland. University of Eastern Finland, Joensuu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-1438-5>. 14–50.
- Suuronen, R. 2021. Matkailun vastuullisuusdiskursseja korona-aikana. Opinnäytetyö, Matkailun liikkeenjohdon koulutusohjelma, Haaga-Helia ammattikorkeakoulu Oy. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/498301/Suuronen_Riikka.pdf?sequence=2&isAllowed=y [Viitattu: 29.11.2022.]
- Tervo-Kankare, K. 2017. Kestävä matkailu. Teoksessa Edelheim, J. & H. Ilola (toim.). Matkailututkimuksen avainkäsitteet. Lapland University Press, Rovaniemi. 235–240.
- Tiago, F., A. Gil, S. Stemberg & T. Borges-Tiago 2021. Digital sustainability communication in tourism. *Journal of Innovation & Knowledge* 6, 27–34. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2019.12.002>
- Trukhachev, A. 2015. Methodology for evaluating the rural tourism potentials: A tool to ensure sustainable development of rural settlements. *Sustainability* 7:3, 3052–3070. <https://doi.org/10.3390/su7033052>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2019. Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Suomen matkailustrategia 2019–2028 ja toimenpiteet 2019–2023. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-472-3>
- Tölkes, C. 2018. Sustainability communication in tourism – A literature review. *Tourism Management Perspectives* 27, 10–21. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2018.04.002>
- Tölkes, C. 2020. The role of sustainability communication in the attitude-behavior gap of sustainable tourism. *Tourism and Hospitality Research* 20:1, 117–128. <https://doi.org/10.1177/1467358418820085>
- UNEP & WTO 2005. Making tourism more sustainable: A guide for policy makers. Saatavissa: <https://digitallibrary.un.org/record/561577> [Viitattu: 14.3.2022.]

- UNWTO & UNDP 2017. Tourism and the sustainable development goals – Journey to 2030, Highlights. UNWTO, Madrid. Saatavissa: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284419340> [Viitattu: 16.3.2022.]
- Vehkaperä, M. & E. Puhakainen 2021. Matkailun vastuullisuus on saanut uusia merkityksiä pandemia-aikana. Blogiteksti, 31.5.2021, Vastuullisen matkailun portaat -hanke. Saatavissa: <https://vastuullisenmatkailunkoulutus.fi/?p=47622> [Viitattu: 29.11.2022.]
- Wehrli, R., J. Priskin, S. Demarmels, D. Schaffner, J. Schwarz, F. Truniger & J. Stettler 2017. How to communicate sustainable tourism products to customers: Results from a choice experiment. *Current Issues in Tourism* 20:13, 1375–1394. <https://doi.org/10.1080/13683500.2014.987732>
- Veijola, S., H. Iloa & J. Edelheim 2013. Johdanto matkailun tutkimukseen. Teoksessa S. Veijola (toim.). *Matkailututkimuksen lukukirja*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 16–29.
- Villarino, J. & X. Font 2015. Sustainability marketing myopia: The lack of persuasiveness in sustainability communication. *Journal of Vacation Marketing* 21:4, 326–335. <https://doi.org/10.1177/1356766715589428>
- Visit Finland 2019. Visit Finland Brand Tracking 2019. Saatavissa: <https://www.businessfinland.fi/4b134d/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2019/visit-finland-brand-tracking-2019-ipsos-presentation-pdf.pdf>
- Visit Finland 2020a. Foreign overnights in Finland 2019. Saatavissa: <https://www.businessfinland.fi/4958c7/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2020/2019-review-travel-in-finland.pdf> [Viitattu: 4.2.2022.]
- Visit Finland 2020b. Venäläiset ymmärtävät ”vastuullinen matkakohde” -termin eri tavalla kuin muut kansallisuudet. Uutinen 31.8.2020. Saatavissa: <https://www.businessfinland.fi/ajankohtaista/uutiset/2020-visit-finland/venalaiset-ymmartavat-vastuullinen-matkailukohde-termin-eri-tavalla-kuin-muut-kansalaisuudet> [Viitattu: 4.2.2022.]
- Visit Finland 2021a. Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2018–2019. Visit Finland tutkimuksia. Saatavissa: https://www.businessfinland.fi/4a4743/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2021/matkailutilinpito_raportti_2018_2019.pdf [Viitattu: 4.2.2022.]
- Visit Finland 2021b. Venäjän markkinakatsaus 23.11.2021. Saatavissa: <https://www.businessfinland.fi/4ad78b/contentassets/0521a8e4c85844c59c1739e56b82c76e/venajan-markkinakatsaus-23.11.2021-visit-finland.pdf> [Viitattu: 4.2.2022.]
- Visit Finland 2021c. Strategia 2021–2025. Saatavissa: <https://www.businessfinland.fi/490199/globalassets/finnish-customers/02-build-your-network/visit-finland/julkaisut/visit-finland-strategia-2021-2025-suomi.pdf> [Viitattu: 16.2.2022.]
- Xue, L. & D. Kerstetter 2019. Rural tourism and livelihood change: An emic perspective. *Journal of Hospitality & Tourism Research* 43:3, 416–437. <https://doi.org/10.1177/1096348018807289>

AAPO JUMPPANEN
*PhD, University
Researcher
University of Helsinki,
Ruralia Institute*

TONI AHVENAINEN
*M.Sc., Researcher
Migration Institute of
Finland, Seinäjoki unit*

URSZULA ALA-KARVIA
*M.Sc., Doctoral
Researcher
University of Helsinki,
Ruralia Institute*

SHINICHI HANADA
*PhD, Associate Professor
Hirosaki University,
Faculty of Social Sciences
and Humanities*

MARKKU MATTILA
*PhD, Associate Professor
Migration Institute of
Finland, Seinäjoki unit*

MITSUAKI HASEGAWA
*M.Sc., Manager
Aomori Prefecture*

FUMIHIKO KOYATA
*M.Sc., Associate Professor
Hirosaki University,
Faculty of Social Sciences
and Humanities*

YOUNG-JUN LEE
*PhD, Professor
Hirosaki University,
Faculty of Social Sciences
and Humanities*

SANG-WOO PARK
*PhD, Professor
Kyungpook National
University, School of
Economics and Trade*

MIKA RAUNIO
*Licentiate,
Senior Researcher
Migration Institute of
Finland, Seinäjoki unit*

ERKKI VÄLIMÄKI
*M.Sc., Director of
Development
City of Seinäjoki*

Has COVID-19 affected urban-to-rural and rural-to-urban migration patterns?

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.122757>

Rural–urban migration patterns in Finland, Japan, and South Korea have been relatively one-sided since at least the 1950s. Out-migration to large cities, especially to the capital regions of Helsinki, Tokyo, and Seoul, has greatly diminished rural communities and rendered their future prospects more challenging. However, the COVID-19

pandemic seems to have slowed this development, and perhaps even reversed it. It now seems that there could be the potential for rural population growth.

It was this interesting notion, evident in all three subject countries, that started the preparation for a joint virtual research seminar between the University of Helsinki's Ruralia Institute, the Hirosaki University Faculty of Social Sciences, and the Humanities and Migration Institute of Finland Seinäjoki unit. In addition to the academics from these institutions, regional officials from the city of Seinäjoki (Finland) and the Aomori Prefecture (Japan) also participated in the virtual seminar: *COVID-19 and migration between rural regions and cities in Finland, Japan, and South Korea – Current research and preliminary reflections*, which was held on 23 November 2021.

People are on the move, but no major shifts in Japan or Finland so far

In Japan, the largely rural Aomori Prefecture, located at the very north of the island of Honshu some 700 kilometers from the capital of Tokyo, has lost almost 20 per cent of its population in less than 40 years. Many individuals from the younger generations are leaving the prefecture, and moving especially to the Tokyo metropolitan area. The rapidly ageing region of Aomori is thus suffering from labor shortages in every sector of its economy. In order to tackle this problem the prefecture has taken several measures, for example sponsoring migration fairs and offering integration services for Japanese citizens considering moving to the region, as reported by Group Manager Mitsuaki Hasegawa from the Aomori Prefecture. (Hanada 2021; Hasegawa 2021.)

The COVID-19 era was seen as an opportunity to promote change. The prospects looked promising for Aomori. Among young adults in their 20s living in the Tokyo metropolitan area, more than 40 percent were interested in moving to more rural surroundings in the early stages of the pandemic. (Hasegawa 2021.)

Nevertheless, statistics compiled by Associate Professor Shinichi Hanada from Hirosaki University clearly showed that the pandemic had also stagnated intermunicipal migration in Japan. A mass migration of young adults from Tokyo to rural regions did not materialize. There were,

however, some noticeable changes. The population outflow from Tokyo did increase to some extent, but it mostly affected regions and municipalities close to the capital. Regions far from the capital, like Aomori, did not receive much net migration. (Hanada 2021; Hasegawa 2021.)

In Finland, the COVID crisis has also been seen as a possible impetus towards more balanced regional development and intermunicipal migration (e.g., Kuhmonen 2020, 190–192; Muilu 2021). Nevertheless, there have been no major changes in Finnish intermunicipal migration patterns so far. According to Urszula Ala-Karvia, from the University of Helsinki's Ruralia Institute, the number of people who left the capital Helsinki in the year 2020 was the highest in a decade. While the capital region Uusimaa recorded a historically high rate of out-migration, there was no statistically significant correlation between the rate of COVID-19 cases and intermunicipal migration in Finland. (Ala-Karvia 2021.)

There were, however, some positive signs for rural Finland. For example, the largely rural Kainuu and Lapland regions had the lowest migration losses in over 40 years in 2020. In addition, Lapland increased its Finnish-speaking population for the first time in 30 years, however due to the out-migration of foreign language speakers a population loss was still recorded. (Ala-Karvia 2021.)

Multilocality and telecommuting as rising trends in Finland and Japan

The number of people pursuing multilocal lifestyles has increased in Finland during the pandemic. Studies by Willberg et al. (2021) and Lehtonen and Kotavaara (2021), based on mobile phone data, confirmed that Finns had spent more time in their second homes and other rural locations than before the pandemic. It seems that the traditional connection between the geographical location of the workplace and the place of residence can be successfully broken.

High speed broadband connections are central to supporting multilocal lifestyles and telecommuting. In Seinäjoki, the regional capital of rural Etelä-Pohjanmaa located in western Finland, the pandemic has led to an increasing demand for fiber optic interfaces in the rural areas of the city as an increasing number of residents began working from their home

offices, as reported by Director of Development Erkki Välimäki from the city of Seinäjoki. (Välimäki 2021.)

The rural town of Kamiyama, located 400 kilometers southwest of Tokyo, is a leader in developing Japanese telecommuting. According to Professor Fumihiko Koyata of Hirosaki University, the road to success was started by establishing a fast broadband connection in the early 2000s. Today, Kamiyama, with a population of only 5000, is luring an increasing number of businesses and professionals from metropolises such as Tokyo and Osaka. The town will even have its own technical college by early 2023. The popularity of telecommuting has increased during the pandemic, as Japanese companies have been forced to change their highly communal working policies in favor of a more individualistic approach in order to avoid infection. (Koyata 2021.)

It thus seems that the trends of multilocality and telecommuting can offer new growth possibilities for rural regions in both Finland and Japan.

Can people freely choose where they live?

According to Senior Researcher Mika Raunio, Researcher Toni Ahvenainen, and Adjunct Professor Markku Mattila of the Migration Institute of Finland, migration all around the world is characterized by a system that follows a hierarchical logic: the largest cities have the most economic activity and the most lucrative job markets, whereas career opportunities in smaller cities, and especially rural towns and regions, are generally less attractive. The centralization of higher education in larger cities also plays an important part. Many young people must move from their home region out of necessity, even if they would like to stay. For instance, most of the young people who left the Seinäjoki city region did so because the work and study opportunities were better in the more populous Tampere and Helsinki regions. (Raunio et al. 2021; see also Raunio & Mattila 2020.)

The notions of Raunio and colleagues about the functioning of the migration system were clearly visible in the South Korean and Japanese cases.

In South Korea, the COVID-19 pandemic has not resulted in any difference in the urbanization trend of the country. It had even sped up the depopulation of rural regions such as Gyeonbuk, as the economic decline caused by the pandemic has led to a reduction in the industrial jobs there. Even the more distant metropolises, such as the industrial center Daegu,

located in the middle of Gyeongbuk, have been losing an increasing number of their young adults to Seoul, Gyeonggi, and Incheon, which offer better study and career opportunities. The government programs to subsidize return migration have had no effect. According to Professor Sang-woo Park of the Kyungpook National University, the regional disparity in South Korean society continues to grow. (Park 2021.)

In Japan, the government had also introduced special programs to fight the depopulation of rural regions over previous decades. One of these was a home region-oriented experience-based studies program (K-12) for elementary, junior-high, and high schools in the early 2000s. The idea was to increase the attachment of children and youths to their home region, and thus to increase their interest in studying and working there in the future. Professors Young Jun-Lee and Shinichi Hanada from Hiro-saki University had examined the effects of this K-12 study program by conducting a large-scale survey of the students of Hiro-saki University (n=1265) during the second year of the pandemic in 2021. The results revealed that the regionally oriented education program had only a slight impact on the local attachment of the young students. Family factors and employment necessities played a more important role. (Lee & Hanada 2021.)

Summing it up

It seems that the COVID-19 pandemic has not brought about any major shift in the intermunicipal migration systems in Japan, Finland, or South Korea. There were, however, some positive signs, such as the increasing rate of multilocality and telecommuting in Finland and Japan, which can lead to more balanced regional development. However, it is still too early to say anything definitive regarding this trend, and further follow-up studies are needed.

Despite these positive signals, changing the big picture of a migration system is difficult. However, with social innovations of a new kind, such as those featuring small-town urbanism, well-functioning job markets, and the development of remote work opportunities, rural cities can also grow and flourish. (Raunio et al. 2021.)

In the future, it would be interesting to analyze the development policies of Gyeongbuk and South Ostrobothnia, Aomori Prefecture, the cities of

Seinäjäki and Hirosaki, and the town of Kamiyama and exchange ideas between scholars and regional developers in order to identify good practices and create social innovations aimed at turning the tide of intermunicipal migration towards a more favorable outcome for these rural regions and municipalities.

Acknowledgements

Our seminar was made possible with the support of the Finnish University Partnership for International Development (UniPID) and its FinCEAL Plus BRIDGES project, which is financed by the Finnish Ministry of Education and Culture. From the application phase to final reporting, things went smoothly with the financing institution. The application process was fast and straightforward, as was the final reporting. On behalf of our project team, I would like to thank Senior Specialist Melissa Plath and the UniPID network.

References

- Ala-Karvia, U. 2021. Reflections of the Finnish Situation – Migration between rural regions and cities during the COVID-19 pandemic in Finland. In COVID-19 and migration between rural regions and cities in Finland, Japan and South Korea – Current research and preliminary reflection. Online Seminar 23 November 2021. University of Helsinki, Ruralia Institute.
- Hanada, S. 2021. The statistical overview of the effects of COVID-19 on migration between rural regions and cities in Japan: Aomori Prefecture and Tokio as a case example. In COVID-19 and migration between rural regions and cities in Finland, Japan and South Korea – Current research and preliminary reflection. Online Seminar 23 November 2021. University of Helsinki, Ruralia Institute.
- Hasegawa, M. 2021. We are waiting for You in Aomori! – Immigration and Exchange Promotion by the top-level sales. In COVID-19 and migration between rural regions and cities in Finland, Japan and South Korea – Current research and preliminary reflection. Online Seminar 23 November 2021. University of Helsinki, Ruralia Institute.
- Koyata, F. 2021. The possibility of expanding telework in local cities of the Aomori region. In COVID-19 and migration between rural regions and cities in Finland, Japan and South Korea – Current research and preliminary reflection. Online Seminar 23 November 2021. University of Helsinki, Ruralia Institute.
- Kuhmonen, T. 2020. Koronapandemian hyvät ja huonot seuraukset lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2020. Eduskunta, Helsinki. 190–209.

- Lee, Young-Jun & S. Hanada 2021. The effects of regionally oriented experience-based study of attachment to local areas and workplace selection – Analysis of a survey of Hirosaki University. In COVID-19 and migration between rural regions and cities in Finland, Japan and South Korea – Current research and preliminary reflection. Online Seminar 23 November 2021. University of Helsinki, Ruralia Institute.
- Lehtonen, O. & O. Kotavaara 2021. Havaintoja ihmisten liikkuvuudesta ja nettomuuttoliikkeestä koronapandemian aikana. *Maaseutututkimus – Finnish Journal of Rural Studies* 29:1, 32–59.
- Muilu, T. 2021. Koronan maaseutuvaikutuksista tulisi tehdä arviointi. In *Maaseutupolitiikka.fi/Ruralpolicy.fi* Available <https://www.maaseutupolitiikka.fi/blog/koronan-maaseutuvaikutuksista-tulisi-tehdä-arviointi> [Accessed 20 April 2022.]
- Park, S. 2021. The effects of COVID-19 on the immigration of young adults in Deagu/Gyeongbuk of South Korea. In COVID-19 and migration between rural regions and cities in Finland, Japan and South Korea – Current research and preliminary reflection. Online Seminar 23 November 2021. University of Helsinki, Ruralia Institute.
- Raunio, M., T. Ahvenainen & M. Mattila 2021. Transforming the migrations system? Aspirations and opportunities of young people in the context of Seinäjoki region (Finland). In COVID-19 and migration between rural regions and cities in Finland, Japan and South Korea – Current research and preliminary reflection. Online Seminar 23 November 2021. University of Helsinki, Ruralia Institute.
- Raunio, M. & M. Mattila 2020. Regional economic development and migration: Developing concepts and focusing devices for the evolutionary analysis. *Siirtolaisuus – Migration* 46:1, 6–10.
- Välimäki, E. 2021. COVID-19 and Seinäjoki. In COVID-19 and migration between rural regions and cities in Finland, Japan and South Korea – Current research and preliminary reflection. Online Seminar 23 November 2021. University of Helsinki, Ruralia Institute.
- Willberg, E, O. Järv, T. Väisänen & T. Toivonen. 2021. Escaping from cities during the COVID-19 crisis: Using mobile phone data to trace mobility in Finland. *ISPRS International Journal of Geo-Information* 10:2, article 103. 1–17. <https://doi.org/10.3390/ijgi10020103>

SANNA-MARI RENFORS

FT, tutkimuspäällikkö

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Matkailun kehittämiskeskus

Kiertotalous maaseudun matkailuyrityksessä – muutakin kuin kierrätystä

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.122759>

Matkailuala on monimutkainen ekosysteemi ja siten vahvasti riippuvainen erilaisista arvoketjuista ja resurssivirroista, kuten ruokatuotannosta, rakennetusta ympäristöstä ja logistiikasta. Matkailualan toiminta perustuu suurten materiaalmäärien käyttöön; ala kuluttaa runsaasti energiaa ja vettä sekä tuottaa jätettä. Esimerkiksi hotelliasukas tuottaa vuorokauden aikana noin kilon jätettä ja käyttää neljä kertaa enemmän vettä kuin paikallinen asukas. Lisäksi ravintoloiden ruuasta noin 10–30 prosenttia päätyy päivittäin jätteeksi. Alan toiminnasta kohdistuu näin ollen merkittäviä paineita ympäristölle. Näiden seikkojen vuoksi matkailualan sekä sen arvoketjujen toimijoilla on tärkeä rooli kiertotalouteen siirtymisessä ja sen edistämisessä.

Samanaikaisesti koronapandemia on lisännyt kestävyiden merkitystä matkailualalla sekä taloudellisesta, sosiaalisesta että ympäristönäkökulmasta. Kestävyys on nyt alan ykkösarvo ja uusi normaali sekä avain sen elpymiseen koronakriisistä. Kiertotalous puolestaan on matkailualan yritysten työkalu kestävyiden ja vastuullisuuden edistämiseksi sekä kielteisiin vaikutuksiin vastaamiseksi (Einarsson & Sorin 2020; Manniche ym. 2021). Koska pandemian oletetaan nopeuttavan matkailualan siirtymistä kiertotalouteen (Prideaux ym. 2020; del Vecchio ym. 2021), kiertotalous tulee olemaan lähitulevaisuudessa keskeisessä asemassa alan yritysten uudistumisessa.

Vaikka kiertotalous on keskittynyt erityisesti teollisuustuotantoon ja tuotteiden valmistukseen, matkailualan roolia kiertotalouteen siirtymisessä ei saa aliarvioida. Yksi keskeinen matkailualan erityispiirre on se, että alan yritykset ovat lähellä keskivertokuluttajaa. Siksi yrityksillä on mahdollisuus vaikuttaa suoraan kuluttajiin, saada heidät pohtimaan kulutustaan ja sen ympäristövaikutuksia sekä rohkaista muuttamaan asennettaan. Koska alan yritykset ovat kuitenkin kooltaan usein mikro- ja pieniä yrityksiä ja koska ala on ottamassa ensimmäisiä askeleitaan kiertotaloudessa, olemassa olevat kiertotalousratkaisut eivät välttämässä sovi matkailualan yrityksille. Tämän vuoksi on tärkeää ymmärtää, mitä kiertotalous voisi tarkoittaa kyseisille yrityksille ja miten ne voisivat muuttaa toimintaansa kiertotalouden suuntaan.

Kiertotalous matkailualalla

Kiertotalous on taloudellinen tuotanto- ja kulutusmalli, joka tähtää luonto- ja sosiaalisen pääoman vahvistamiseen (Sorin & Sirajavah 2021). Yhdessä suosituimmista kiertotalouden määritelmistä (Ellen MacArthur Foundation 2013, 7) kiertotalous kuvataan malliksi, joka perustuu jätteiden ja hävikin suunnitelmalliseen minimointiin, tuotteiden ja materiaalien käytön pidentämiseen sekä raaka-aineiden uudelleen käyttöön. Sitra (2018) puolestaan määrittelee kiertotalouden talousmalliksi, jossa ei tuoteta jatkuvasti lisää tavaroita, vaan kulutus perustuu omistamisen sijaan palveluiden käyttämiseen: jakamiseen, vuokraamiseen ja kierrättämiseen. Kiertotalous muuttaa siten tapaamme käyttää resursseja: resurssit käytetään uudelleen ja ne pysyvät kierrossa (Preston 2012; Urbinati ym. 2017).

Kiertotalous matkailussa (*Circular Tourism*) on määritelty malliksi, joka luo myönteisen muutoksen tuottamalla alan tuotteita ja palveluita tuulaamatta rajallisia resursseja (Girard & Nocca 2017, 68). Kiertotalous rajoittaa matkailuun liittyvän tuotannon ja kulutuksen ympäristövaikutuksia sekä tukee matkailualan toimijoita ekologisen ja vastuullisen lähestymistavan omaksumisessa. Kiertotalous voidaan nähdä jopa uutena tapana matkustaa, mikä on hyödyllistä paitsi matkailijoiden myös yhteiskunnan kannalta.

Hyvin usein kiertotalous käsitetään ainoastaan ekologisesti kestäväksi toiminnaksi ja synonyymiksi kierrätykselle. Kiertotalous matkailussa ei kuitenkaan tarkoita ainoastaan ympäristötekoja, vaan kyse on myös

kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja esille tuomisesta sekä rakennusten uusiokäytöstä ja "elossa" pitämisestä hyödyntämällä näitä uusiin käyttötarkoituksiin (Rudan ym. 2021). Kiertotaloutta on siten kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden ja rakennusten kunnostaminen ja niiden käyttäminen matkailussa. Samaan tematiikkaan liittyy muiden maaseudulla vajaakäytössä olevien rakennusten, kuten kylätalojen, erilaisten leirikeskusten ja yksityisten loma-asuntojen, hyödyntäminen ja niiden käytöasteen nostaminen.

Kiertotalouteen sisältyy vahvasti myös jakamistalous eli erilaisten toimintojen jakaminen, ostaminen, vuokraaminen, vaihtaminen ja lainaaminen usein digitaalisten alustojen kautta. Kiertotalous viittaa tuotteiden elinkaareen ja jakamistalous siihen, miten tuotteita voidaan käyttää tämän elinkaaren aikana (Girard & Nocca 2017). Matkailussa tämä tarkoittaa majoitustilojen lisäksi esimerkiksi kulkuneuvojen ja harrastevälineiden vuokrausta sekä monia mahdollisuuksia paikallisuuteen ja arkeen pohjautuvien matkailuelämysten tuottamiselle ja tarjoamiselle. Jakamistaloudesta on taloudellisia hyötyjä erityisesti syrjäisille seuduille, sillä pienikin matkailuyritys voi tarjota tätä kautta unohtumattomia ja autenttisia elämyksiä maaseudulla.

Siirtymä kiertotalouteen johtaa myös myönteisiin sosiokulttuurisiin vaikutuksiin maaseutualueilla. Matkailussa palvelut tuotetaan paikan päällä. Tällöin keskiössä on yhteisöt, ihmiset sekä vuorovaikutus matkailijoiden ja paikallisten välillä. Matkailu tuo töitä paikallisille, ja vastuullisesti työllistävä matkailuyrittäjä huomioi toiminnassaan myös mahdollisuuden tarjota työharjoittelu- ja työkokeilupaikkoja sekä ensimmäisen työpaikan mahdollisimman monelle paikalliselle nuorelle.

Kiertotalous matkailuyrityksen arjessa

Maaseudun mikro- ja pienet matkailuyritykset voivat edistää kestäväää kehitystä hyödyntämällä kiertotalouden periaatteita monin eri tavoin. Yleisesti alan yritykset, kuten hotellit ja ravintolat, soveltavat kiertotaloutta vähentämällä, kierrättämällä tai uudelleenkäyttämällä resursseja. Majoitusalaalla huomio kiinnittyy usein energiaan, veteen ja jätteeseen liittyviin ympäristökäytäntöihin kuormituksen pienentämiseksi. Esimerkiksi uusiutuvaan energiaan siirtyminen, jätteiden lajittelu ja kierrätys sekä veden kulutuksen vähentäminen ovat majoitusalan kiertotaloustekoja. Lisäksi kalusteiden ja tekstiilien kierrätys sekä kierrätysmateriaalien

hyödyntäminen vuodevaatteissa ja pyyhkeissä, kertakäyttöpakkattujen toilitarvikkeiden korvaaminen kestopakkauksilla tai -annostelijoilla sekä majoitustilojen käyttö hiljaisena aikana muuhun kuin majoitustarkoitukseen ovat esimerkkejä kiertotalouden mahdollisuuksista majoitusallalla.

Ravintola-alalla ovat avainasemassa raaka-aineiden kestävä hankintamenettelyt ja ruokahävikin vähentäminen. Raaka-aineet ostetaan tällöin maaseudun lähituottajilta, kalastajilta, metsästäjiltä ja marjastajilta tai niitä viljellään itse. Ravintolassa ja kahvilassa myydään paikallisten panimojen tuotteita ja leipomojen leivonnaisia. Raaka-aineina voidaan käyttää myös kauppojen parasta ennen -päiväyksen tuotteita. Olennaista on luoda terveellisiä annoksia paikallisista sesonkiruoista, tarjota laajemmin erikokoisia annoksia tai vähemmän vaihtoehtoja ruokalistalla sekä lisätä kuluttajien tietoisuutta ruokahävikistä. Tärkeää on myös vähentää sekä kierrättää pakkausjätettä ja kiinnittää huomio erityisesti muovien korvaamiseen muilla vaihtoehdoilla. Alan yritykset voivat myös hankkia kalusteet, astiat ja ruokailuvälineet käytettyinä sekä hyödyntää digitaalisia alustoja (esim. ResQ) ylijäämäruuan myymisessä kuluttajille. Työasut ja ravintoloiden tekstiilitkin on mahdollista tehdä kierrätysmateriaalista.

Ohjelmanpalveluissa puolestaan voidaan toteuttaa niin sanottuja zero waste -retkiä, jolloin retken aikana ei synny jätettä. Retkellä ei käytetä esimerkiksi kertakäyttömuoveja tai -astioita ja kaikki pakkausjäte minimoidaan. Lisäksi ohjelmanpalveluissa käytetään mahdollisimman paljon jaettuja ja yhteiskäytössä olevia välineitä, ja liikkuminen tapahtuu kestävästi esimerkiksi suosimalla sähköpyöriä.

Kiertotalouden vauhdittaminen matkailuyrityksessä

Matkailuyrityksen tulee valita oma suuntansa ja tavoitteensa siirtyessään kiertotalouteen. On tärkeää pohtia, miten kiertotalous sisällytetään läpileikkaavasti osaksi yrityksen strategiaa, mitkä ovat kiertotalouden hyödyt ja esteet sekä toimintaympäristön mahdollisuudet ja yrityksen liiketoiminnan kannalta tärkeimmät vaihtoehdot. Lähtötason tunnistaminen on ensimmäinen askel, josta edetään kohti jatkuvaa kehitysprosessia. Kiertotalous tulisi integroida vahvasti ajattelumalleihin, jotka ohjaavat yritystoimintaa ja joiden kautta toimintaa tarkastellaan ja analysoidaan. Myös lainsäädäntö tulee huomioida: mitkä asiat ovat yrityksen päätösvallassa lainsäädännön näkökulmasta ja mihin yritys pystyy vaikuttamaan itse.

Matkailuyritykset tarvitsevat helppoja, valmiita työkaluja ja käytänteitä, joita ne voivat omaksua nopeasti osaksi toimintaansa. Yritys voi aloittaa pienistä asioista – ottaa jonkin tietyn teeman tai toiminnon, josta lähteä liikkeelle. Nämä työkalut ja käytänteet ovat erittäin tärkeitä siksi, että monet yrittäjät kuvittelevat kiertotalouden olevan ”jotain erikoista, kallista ja vaikeaa”.

Matkailuyritykset tarvitsevat lisää ymmärrystä ja osaamista kiertotaloudesta sekä sen mahdollisuuksista. Vähäinen tieto onkin matkailuyritysten suurin pullonkaula kiertotalouteen siirtymisessä, ja ymmärryksen puute asiasta estää heitä soveltamasta kiertotalouden periaatteita omaan toimintaansa. Yritysten tulisi saada käytännönläheistä ja alakohtaista tietoa, koulutusta ja ideoita siitä, mitä kiertotalous voisi olla omassa yrityksessä. Tällä tavoin ne voisivat tunnistaa oman yrityksensä toiminnan kannalta tärkeimmät kiertotalouden vaihtoehdot.

Toisaalta matkailualan yritykset tekevät jo paljon tekoja ja hyödyntävät ratkaisuja, jotka tukevat siirtymistä kiertotalouteen. Ne eivät kuitenkaan välttämättä tunnista niitä tai eivät yhdistä niitä kiertotalouteen. Yritykset tarvitsevatkin lisäosaamista siitä, mitä kiertotalous käytännössä on ja mitä se voisi heidän yrityksessään olla. Asioiden näkyväksi tekeminen on siis tärkeää.

Palvelujen tuottamista ja kuluttamista ei matkailualalla voida erottaa toisistaan, koska asiakkaat ovat itse osallisina palveluprosessissa. Tämän takia asiakkaat ovat merkittävässä asemassa kiertotalouden edistäjinä, ja he voivat valinnoillaan vaikuttaa asiaan (Sørensen & Bærenholdt 2020). Koska matkailun kautta kiertotalous voidaan tuoda lähemmäs asiakasta, yrittäjien tulee kasvattaa heidän tietoisuuttaan kiertotaloudesta tiedottamalla heitä yrityksensä kiertotalousteoista.

Matkailussa kiertotalous edellyttää arvoketjujen ja kumppanuuksien muodostamista ja uudelleen muotoilua, yhteistyötä ja sitoutumista. Ennen kaikkea on välttämätöntä tunnistaa matkailuyritysten arvoketjujen toimijat ja hahmottaa tätä kautta kiertotalouden mahdollisuudet. Asiakkaiden lisäksi matkailualan arvoketjuun kuuluvat vahvasti muut maaseudun toimialat, kuten ruoka- ja elintarviketuotanto, johon liittyviä esimerkkejä mainittiin jo edellä. Lisäksi käsityöyrittäjien rooli korostuu hotellien ja ravintoloiden tekstiilien kierrätyksessä: käsityöyrittäjät voivat luoda lisäarvoa muuttamalla vanhat tekstiilit esimerkiksi sisustustavaroiksi tai liikelahjoiksi. Logistiikka on niin ikään tärkeä osa alan toimintaa,

ei ainoastaan matkailijoiden liikkussa vaan myös tuotteiden jakelussa matkailuyrityksiin.

Kehittäjätahot tukemaan alan yritysten siirtymää

Sanotaan, että Suomesta on tullut kiertotalouden edelläkävijä. Tarkasteltaessa erilaisia valtakunnallisia ja maakunnallisia strategioita näyttää kuitenkin siltä, että kiertotalous on ymmärretty suhteellisen kapeasti, unohtaen palvelualojen, kuten matkailualan, merkitys kiertotalouteen siirtymisessä. Kiertotalous vaatii näin ollen tarkastelua nykyistä laajemmasta näkökulmasta.

Kiertotalouden erityispiirteiden ymmärtäminen eri toimialoilla tukee sen vauhdittamista. Kehittäjätahojen tulee myös tukea matkailu- ja muiden palvelualojen mikro- ja pieniä yrityksiä kiertotalouteen siirtymisessä, sillä siirtymisprosessiin sisältyy monenlaisia esteitä ja haasteita. Harva yritys ottaa käyttöön kiertotalouden ratkaisuja yksin, vaan niiden hyödyntäminen edellyttää ulkoista painetta, kannustimia ja tukea kehittäjätoimijoilta.

Kirjallisuus

- del Vecchio, P., C. Malandugno, G. Passiante & G. Sakka 2021. Circular economy business model for smart tourism: The case of Ecobnb. *EuroMed Journal of Business* 17:1, 88–104. <https://doi.org/10.1108/EMJB-09-2020-0098>
- Einarsson S. & F. Sorin 2020. Circular Economy in travel and tourism: A conceptual framework for a sustainable, resilient and future proof industry transition. CE360 Alliance. Saatavissa: <https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/circular-economy-in-travel-and-tourism.pdf> [Viitattu 4.5.2022.]
- Ellen MacArthur Foundation 2013. Towards the Circular Economy. Saatavissa: <https://ellenmacarthurfoundation.org/> [Viitattu 1.5.2022.]
- Girard, L. & F. Nocca 2017. From linear to circular tourism. *Aestimum* 70, 51–74. <https://doi.org/10.13128/Aestimum-21081>
- Manniche, J., K. Larsen & R. Broegaard 2021. The circular economy in tourism: Transition perspectives for business and research. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 21:3, 247–264. <https://doi.org/10.1080/15022250.2021.1921020>
- Preston, F. 2012. A global redesign? Shaping the circular economy. Energy, Environment and Resource Governance. Briefing Paper. Chatham House, London.
- Prideaux, B., M. Thompson & A. Pabel 2020. Lessons from COVID-19 can prepare global tourism for the economic transformation needed to combat climate change. *Tourism Geographies* 22:3, 667–678. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1762117>

- Rudan, E., M. Nižić & Z. Grdić 2021. Effect of circular economy on the sustainability of cultural tourism (Croatia). *Ekonomia i Środowisko-Economics and Environment*, 76:1, 120–138.
- Sitra 2018. Mitä nämä käsitteet tarkoittavat? Saatavissa: <https://www.sitra.fi/artikkelit/mita-nama-kasitteet-tarkoittavat/> [Viitattu 1.5.2022.]
- Sorin, F. & U. Sivarajah 2021. Exploring Circular economy in the hospitality industry: empirical evidence from Scandinavian hotel operators. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 21:3, 265–285. <https://doi.org/10.1080/15022250.2021.1921021>
- Sørensen, F. & J. Bærenholdt 2020. Tourist practices in the circular economy. *Annals of Tourism Research*, 85:1, 103027. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.103027>
- Urbinati, A., D. Chiaroni & V. Chiesa 2017. Towards a new taxonomy of circular economy business models. *Journal of Cleaner Production* 168, 487–498. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.09.047>

TORSTI HYYRYLÄINEN

HT, dosentti, tutkimusjohtaja

Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Kylätoiminnan merkittävimmästä kansainvälisestä tunnustuksesta 30 vuotta

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.124933>

Ilta-Sanomat julkaisi lokakuussa 1992 merkittävän suomalaista kylätoimintaa koskeneen uutisen. Koko sivun laajuisen jutun keskellä astelee Teiskon Sorilan kylätiellä kuvattu professori Lauri Hautamäki. Uutinen on otsikoitu: *Lauri Hautamäen johtama suomalainen kylätoiminta sai varjonobelin, ”Kunnat voisivat ottaa mallia kylistään”* (Ilta-Sanomat 10.10.1992). Suomeen tulleesta palkinnosta kerrottiin useissa muissakin lehdissä. Helsingin Sanomissa (8.10.1992) asia uutisoitiin otsikolla *Suomen kylätoiminnalle kunniamaininta varjo-nobeliden jaossa*.

Kylätoiminta ja hyvinvointivaltion tulevaisuus

Otaksun professori Hautamäen hieman kiusaantuneen häneen kohdistuneesta huomiosta. Mutta luonnollisesti julkinen tunnustus kylätoiminnalle ja sitä kautta hänen työnsä varmasti lämmitti. Ärtymystä arvelen herättäneen kuitenkin sen, että tuo Ilta-Sanomien otsikko antoi asiasta harhaanjohtavan kuvan. Hautamäki ei ollut kylätoimintaliikkeen valtakunnallinen johtaja, vaikka hänen panoksensa kylätoiminnan synnyssä olikin kiistaton. Hautamäki toimi vuosina 1976–1980 valtakunnallisen *Kylätutkimus 76* -projektin johtajana. Sen tarkoituksena oli saattaa suomalaiset kylätoimijat laajasti liikekannalle, toimimaan omaehtoisesti ja yhteistyössä kylien elinvoiman ja samalla koko yhteiskunnan hyväksi.

Muutoksen tekemisen opit Hautamäki koosti *Elävä kylä, Kylätoiminnan opas* -kirjaan (Hautamäki 1979).

Ilta-Sanomien otsikoima sitaatti voi hyvinkin olla Hautamäen lausuma. Se nimittäin kuvaa osuvasti johtoajatusta, joka hänellä oli kylätoiminnan merkityksestä ja asemasta yhteiskunnassa laajemmin. Laurin kanssa aiheesta paljon aikoinaan keskustelleena ja erityisesti väitöskirjani (1994) yhteydessä asiaa pohtineena tulkitsen häntä seuraavasti: Hautamäki näki hyvinvointivaltion ajan tulleen käännekohtaan kasvun ajan taittuessa 1990-luvun alussa. Valtio ei voisi enää kasvaa, eikä se tulevaisuudessa voisi enää olla ainoa hyvinvoinnin takaaja. Jatkossa valtaa ja vastuuta olisi jaettava – käytännössä hajautettava. Kylätoiminta tarkoitti hänelle sitä, että myös kansalaisten on otettava osa vastuusta (ja vallasta) takaisin itselleen. Tämä edellyttäisi kuitenkin uudenlaista monitasoista organisoitumista ja erityisesti kansalaistoiminnan roolin vahvistumista. Kunnissa olisi siis todella otettava oppia omaehtoiseen toimintaan tähtäävistä kylistä, sillä myös kunnilla olisi edessä vaikeammat ajat. (Ks. Hautamäki 1989, 120–146.)

Vaihtoehto-Nobel ja Right Livelihood -säätio

Tukholmassa vuosittain tapahtuva Nobel-palkintojen juhlallinen jakotilaisuus on maailmanlaajuisesti tunnettu tapahtuma. Nobelin saajat ovat tieteen ja kulttuurin arvostetuimpia tekijöitä; palkinnon saavat harvat, mutta sitä arvostavat monet. Todellisuudessa ei tietenkään ole olemassa vaihtoehtoista Nobelia. Ajatuksen takana on yhden henkilön aloite. Ruotsalais-saksalainen Jakob von Uexkull kehitti ajatuksen kansainvälisestä palkinnosta, jonka tarkoitus on rohkaista ja palkita toimijoita, jotka kantavat kestäväällä tavalla elämää ylläpitäviä ideoita ja toimintaa.

Vuonna 1979 von Uexkull teki Nobel-toimikunnalle ehdotuksen uusista Nobel-palkinnoista, jotka liittyisivät niin ympäristökysymyksiin kuin näkemykselliseen kansalaistoimintaan. Aloite ei kuitenkaan edennyt, vaikka Uexkull tarjosi ehdotuksensa tueksi arvokkaan postimerkkikokoelman myyntituoton, eli noin miljoonaa USD. (RL 2022)

Von Uexkull päätti lopulta itse perustaa säätion, joka jakaisi oikean elämäntavan palkintoa – *Right Livelihood Award*. Postimerkkikokoelmasta pantiin osa myyntiin, ja siitä saaduilla varoilla toiminta käynnistyi. Ensimmäisen kerran palkinnot jaettiin jo vuonna 1980, symbolisesti päivää ennen varsinaisten Nobel-palkintojen jakoa. Tästä syntyi myös

elämään jäänyt ilmaisu ”vaihtoehtoisesta Nobel-palkinnosta”. Von Uexkull saavutti näin tavoitteensa: kohdistaa laajasti huomiota kestävyden, rauhan ja oikeudenmukaisuuden teemoihin sekä niiden parissa työskenteleviin ihmisiin – muutoksen tekijöihin.

Jakob von Uexkull on itse erinomaisesti verkostoitunut, monin tavoin palkittu yhteiskunnallinen vaikuttaja, aktivisti ja kirjoittaja. Hän on ollut muun muassa Euroopan parlamentin jäsenenä vuosina 1987–1989. *Right Livelihood* -säätiön johdossa hän toimi aina vuoteen 2015 saakka. Von Uexkull oli perustamassa 2007 myös toista, kestävän tulevaisuuden ratkaisuja tukevaa *The World Future Council* -neuvostoa.

Kylätoiminta säätiön palkintoehdokkaaksi

Kuka tahansa voi tehdä säätiölle ehdotuksen palkinnon saajaksi. Säätiö arvioi ehdotuksia ja poimii joukosta potentiaalisimmat ehdokkaat. Kylätoiminnalle palkintoa esitti 1980-luvulla Suomen pitkäaikainen (1963–1990) YK-liiton pääsihteeri Hilikka Pietilä (1931–2016). Hän oli arvostettu rauhan ja ihmisoikeuskysymysten sekä naisten aseman kansainvälinen asiantuntija. Hän sai myös kunniaohtorin arvonimen sekä Oulun että Helsingin yliopistosta. Pietilä tunsu professori Hautamäen ja arvosti tämän tekemää työtä, mutta ymmärsi hyvin myös omaehtoisen kansalais-toiminnan arvon maaseudun elinvoiman kannalta.

Hilikka Pietilä piti kylätoimintaa esillä kansainvälisesti ja sai lopulta ehdotuksensa kantamaan. Tästä seurasi, että säätiön edustaja tuli Suomeen tutustumaan tarkemmin kylätoiminnan käytäntöön. Näin toimitaan kaikkien ehdokkaiden kohdalla. Huomiota kotimaassa saatiin jo tässä vaiheessa. Pirkanmaan päämedia seurasi asiaa valppaana ja raportoi: *Kylätoiminta ehdolla ”Nobel” -palkituksi* (Aamulehti 1.9.1988).

Suomeen tuli säätiön nuori pääsihteeri Paul Ekins. Isännöimme Pirkanmaan vierailua Tampereen yliopiston Aluetieteen laitoksella. Keräsimme taustatietoa ja valitsimme tutustumiskohteet. Valinta kohdistui tuttuihin tutkimuskyliin: Ikaalisten Luhalahti, Hämeenkyrön Kuustenlatva, Vesilahden Rämstö ja Äetsän Vähähaara. Pirkanmaalta Ekins jatkoi kenttäkierrosta Pohjois-Karjalaan. Yksityiskohtana Ekinsin vierailusta on mieleeni jäänyt perin suomalainen ajatus: pilaisiko vierailupäiviksi sattunut hyvin sateinen sää yleisvaikutelman ja siten mahdollisuudet pärjätä kilpailussa. Ei pilannut, kylätoiminta pääsi jatkoon.

Right Livelihood Award -palkitut 1992

Toiminta-ajatuksensa mukaisesti palkinto jaetaan muutoksentekijöille, eli henkilöille, yhteisöille tai organisaatioille, joiden vaikutus paikallisiin yhteisöihin ja yhteiskuntaan voidaan todeta merkittäväksi palkinnon tarkoituksen kannalta. Vuosittain jaetaan kolmesta neljään rahapalkintoa. Lisäksi voidaan jakaa kunniapalkintoja. Vuonna 1992 suomalaisen kylätoiminnan saamaan kunniapalkintoon ei siis liittynyt rahaa.

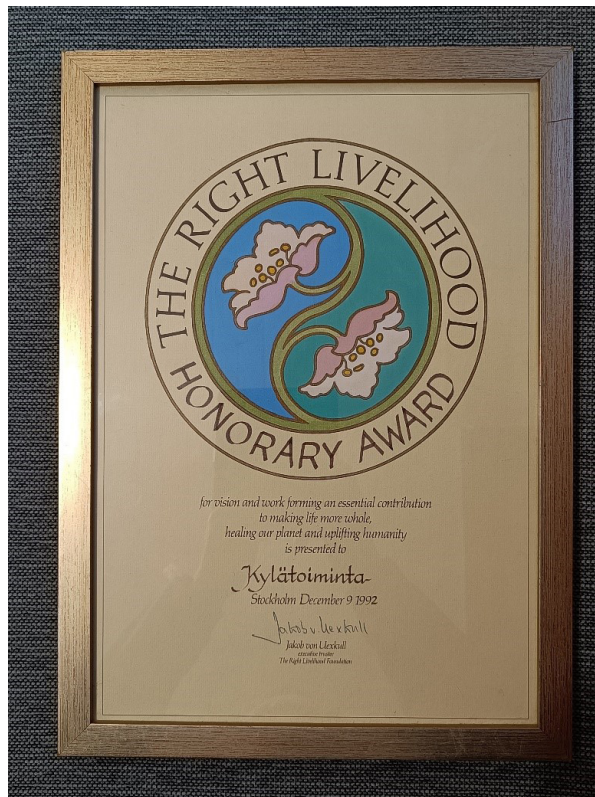
Vuoden 1992 palkinnot jaettiin Tukholmassa 9. joulukuuta Bangladeshissä toimivalle, paikallista terveydenhoitotyötä tekeväälle kansanterveysjärjestö Gonoshasthaya Kendralle. Guatemalalainen ihmisoikeustaistelija Helen Mack Chang palkittiin taistelusta poliittista väkivaltaa vastaan. Kolmas rahapalkinto meni amerikkalaisen professorin John Gofmanin ja ukrainalaisen toimittajan Alla Joroshinskajan yhteistyölle totuuden paljastamiseksi Tshernobylin onnettomuuden seurauksista.

Kuva 1. Vuoden 1992 Right Livelihood Award -palkinnon vastaanottajat yhteiskuvassa. Alhaalta vasemmalta: John Gofman, Leena Kotilainen, Zafullah Chowdhury, Tapio Mattlar, Hilikka Vanhapiha, Rezia Begum, Antti Jokinen, Alla Jaroshinskaja, Jakob von Uexkull ja Helen Mack Chang. Kuvälähde: RLAward.

Suomalaisen kylätoiminnan saamaa kunniaapalkintoa oli Ruotsin parlamenttitalon juhlayöissä vastaanottamassa Oulaisten valtakunnallisilla kylätoimintapäivillä 1992 nimetty delegaatio kylätoimijoita eri puolilta Suomea (ks. kuva 1). Kylätoiminnan kansanliikeluonnetta ilmensi myös se, että vastaanottopuheen juhlassa piti aktiivinen kylätoimija, Tapio Mattlar Hartolan Vuorenkylästä. Mukana olivat myös Hilikka Pietilä, Lauri Hautamäki, Tarmo Palonen (Kyläasiain neuvottelukunta) sekä kunnanjohtaja Erik Liljeström (Finlands Svenska Kommunförbund). (Kylät Toimivat 1993)

Kansainvälinen huomionosoitus oli merkittävä tunnustus suomalaiselle kylätoiminnalle. Suomeen saatu näyttävä kunniakirja päätettiin laittaa kiertoon ja siten kannustaa paikallisia kylätoimijoita tärkeässä työssään. Kierto järjestettiin yhdistämällä se vuotuisen Vuoden Kylä -valintaan. Viimeksi vuonna 2021 Suomen Kylät ry:n puheenjohtaja Petri Rinne luovutti kunniakirjan Sastamalassa toimivalle Lantulan kyläyhdistykselle.

Kuva 2. Alkuperäinen Right Livelyhood -kunniakirja kehystettynä. Kuva: Jani Hanhijärvi.

Right Livelyhood -säätien toiminta tänään

Säätiö toimii edelleen hyvin aktiivisesti ja saa lahjoituksia eri puolilta maailmaa. Tänä vuonna palkinnot jaetaan muutoksen tekijöille (*change-makers*) 43. kerran. Tähän asti palkintoja on jaettu 182 henkilölle tai taholle, kaikkiaan 72 eri maahan. Säätiötä luotsaa jo seuraava sukupolvi, kun toiminnanjohtajana on Ole von Uexkull. Meille suomalaisille tuttu Paul Ekins toimii nykyisin säätiön johtokunnan puheenjohtajana. Päätyönään Ekins toimii arvostetun University College Londonin (UCL) ympäristöpolitiikan professorina tutkimusaloinaan ympäristö, resurssit ja energiakysymykset.

Vuoden 2021 palkinnon saajien joukossa oli tuttuun tapaan ympäristö-, tasa-arvo- ja ihmisoikeusaktivisteja, kuten venäläinen ympäristöaktivisti Vladimir Sliviyak, joka palkittiin aktiivisuudesta Venäjän ympäristö- ja energiapolitiikan uudistamisessa. Säätiön valinnoista ja ”ajan pulssilla” olemisesta kertoo jotain myös se, että aiemmin palkittuihin ihmisoikeusaktivisteihin ja järjestöihin (kuten Memorial) on erityisesti 2020-luvulla kohdistunut toimintaa rajoittavia pakkotoimia muun muassa Venäjällä ja Valko-Venäjällä. (RLr 2021)

Maaseudun ja kansalaistoiminnan kautta ratkaisuja kestävyysmuutokseen

Kylätoimintaliikkeen saama kansainvälinen huomio ajoittuu samoihin vuosiin, jolloin Suomessa tapahtui paljon myös kansallisen maaseutupolitiikan ja maaseutututkimuksen kentillä. Ajanjaksoa voi perustellusti ja monella tapaa luonnehtia rakennemuutosten ajaksi. Vauhdikas kasvun 80-luku oli taittunut lamaksi vuosikymmenen lopulla.

Tuossa murroskohdassa syntyi ja julkaistiin ensimmäinen maaseutupoliittinen kokonaisohjelma vuonna 1991. Maaseudun tutkijat ja kehittäjät löysivät toisensa ja järjestäytyivät yhteistyöhön ensimmäisessä tutkijatapaamisessa 1992. Myös ensimmäinen Maaseudun uusi aika -lehti valmisteltiin ja lopulta julkaistiin noihin aikoihin (1993). Maaseutua siis nostettiin monin uusin tavoin yhteiskunnalliseen keskusteluun, eikä yksin maatalouden näkökulmasta vaan laajemmin osana yhteiskunnan kokonaisuutta. Kansalaistoiminta ja osallistuminen nousivat samalla tärkeiksi maaseutupolitiikan kulmakiviksi kiinnittyen muun muassa LEADER-toimintaan 1996 lähtien.

Viime vuosikymmenien maaseutukeskustelu voidaan ymmärtää tärkeäksi käänneeksi ja perustaksi myös nykyisen taloudellisen ja ympäristöllisen kestävyysmurroksen käsittelylle. Muutoksen tilallista hallintaa vaikeuttaa se, että hyvinvointivaltio on supistuvan kehityksen tiellä. Tämä pakottaa ajattelemaan ja etsimään hyvinvoinnin tuottamisen tapoja entistä laajemmin. Valtio tarvitsee kestävyysmuutoksen toimeenpanoon laajasti sitoutuneita kumppaneita – *muutoksen tekijöitä* – niin yrityksiä ja yhteisöjä kuin kansalaisiakin.

Tämän päivän näkökulmasta *Right Livelihood* -säätiön edistämät teemat ovat hyvin ajankohtaisia. Ympäristön, rauhan ja oikeudenmukaisuuden ongelmat ovat erityisen vaikeita ratkaistavia siellä, missä kansalaisyhteiskunnan vapaata liikettä voimalla kahlitaan. Kylätoimintaliikkeen arvokkaiksi tunnustetut lähtökohdat voidaan nähdä osana niitä ratkaisuja, joita kestävyysmuutoksen toimeenpano käytännössä edellyttää.

Lähteet

- Aamulehti 1.9.1988. Kylätoiminta ehdolla "Nobel" -palkituksi.
 Helsingin Sanomat 8.10.1992. Suomen kylätoiminnalle kunniamaininta varjo-nobeleden jaossa.
 Helsingin Sanomat 16.11.1992. Kylätoimintaliikkeelle kunniamaininta.
 Iltä-Sanomat 10.10.1992, 1992. Lauri Hautamäen johtama suomalainen kylätoiminta sai varjonobelin, "Kunnat voisivat ottaa mallia kylistään".
 Kylät Toimivat 1/93. 1993. Kylätoimintaliikettä tehtiin tunnetuksi Tukholmassa.
 RLr 2021. Right Livelihood Award, Annual Report. Saatavissa: <https://indd.adobe.com/view/c6ff2a30-f0cd-4cd3-9e8a-f21393fec26b> (Viitattu 23.11.2022.)
 RL 2022. Right Livelihood -säätiön verkkosivut. Saatavissa: Home - Right Livelihood (Viitattu 23.11.2022.)

Kirjallisuus

- Hautamäki, L. 1979. Elävä kylä. Kylätoiminnan opas. Gummerus, Jyväskylä.
 Hautamäki, L. 1989. Elävä kylä – Elävä kotiseutu – Elävä Suomi. Kylätoiminnan tausta, synty ja laajeneminen kansanliikkeeksi. Kyläasiain neuvottelukunta. Julkaisusarja A2/89. Orivesi.
 Hyyryläinen, T. 1994. Toiminnan aika. Tutkimus suomalaisesta kylätoiminnasta. Line Sixtyfour.

MARI KATTILAKOSKI

YTT, tutkijatohtori

Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Kansalaisosallistumisen muutos maaseudun hyvinvointipalveluissa

Lectio praecursoria Itä-Suomen yliopistossa 27.5.2022

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.122779>

Mitä tekemistä kansalaisilla ja maaseudulla on kuntien sote-rahojen kanssa? Tätä kysyi eräs viranhaltija tutkimusryhmälämmme 2010-luvun taitteessa, kun käynnistelimme osallistavaa toimintatutkimusta maaseudun hyvinvointipalvelujen kehittämiseksi kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta.

Tällöin elettiin sote-uudistuksen niin sanottua Paras-vaihetta. Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen käynnistämä kunta- ja palvelurakennuudistus edellytti, että perusterveydenhuolto ja sosiaalitoimea koskevat palvelut järjestetään vähintään 20 000 asukkaan väestöpohjassa. Käytännössä vaatimus edellytti mittavia kuntaliitoksia tai yhteistoiminta-alueiden perustamista. Vuosina 2007–2011 Suomessa solmittiin 57 kuntaliitosta ja perustettiin 47 yhteistoiminta-alueita, joihin kuului yhteensä 170 kuntaa. Tämän jälkeen Paras-hanke kuitenkin pysäytettiin ja Suomeen jäi noin puolen sataa kuntaa, jotka eivät täyttäneet asetettuja vaatimuksia.

Paitsi kuntaliitokset myös laajat yhteistoiminta-alueet herättivät maaseutualueilla keskustelua siitä, miten asukkaat tulevat kuulluiksi palvelujaan koskevassa päätöksenteossa ja kuinka hallinnon keskittyminen tulee vaikuttamaan palveluihin. Kansallisen sote-reformin rinnalla kunnissa sopeutettiin myös muuta palveluverkkoa talouden ja väestömuutosten

raameihin. Samaan aikaan ajettiin entistä vahvemmin myös palvelujen markkinoistamista palvelutuotannon tehostamiseksi.

Kunta- ja palvelurakenteiden uudistamisessa ei ollut kyse vain palvelujen uudelleen organisoimisesta vaan myös merkittävästä alueiden hallintoa ja demokratiaa koskevasta kysymyksestä. Maaseudun asukkaiden näkökulmasta keskeiseksi kysymykseksi nousi, miten edellä kuvattu kehitys tulee vaikuttamaan ihmisten arkeen kiinteästi kuuluviin lähipalveluihin. Tämä viritti keskustelua lähipalvelujen määrittämistarpeesta samoin kuin asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksia edistävien lähidemokratiamallien kehittämistarpeesta.

Kaiken tämän rinnalla keskustelua käytiin myös hyvinvointivaltion rajoista sekä kansalaisten ja yhteisöjen omasta vastuusta. Maaseudulla asumista nostettiin esiin elämänpoliittisena valintana. Toisaalta, maaseutunäkökulma ei ollut kansallista hyvinvointimallia ja julkisten palvelujen reformeja koskevien keskustelujen ytimessä, jos aina reunoillakaan.

* * *

Tuolloin, 2010-luvun taitteessa, lähdin jäsentämään vallitsevalle kehitysuunnalle vaihtoehtoja suuntaa. Tähän pohjaa loi teoreettinen kansainvälinen keskusteluyhteys siitä, kuinka vahvistamalla kansalaisosallistumista voidaan parantaa julkisten palvelujen laatua, vaikuttavuutta ja demokraattisuutta eli viimekädessä hyvinvointipolitiikan legitimitettä.

Yhdessä tutkimusryhmän kanssa lähdin hahmottamaan osallistavan toimintatutkimuksen pohjalta vaihtoehtoja, kansalaisia heidän omien palvelujensa kehittämiseen mukaan ottavaa lähestymistapaa. Työtä ohjasi ymmärrys siitä, että vallitseva julkisten palvelujen kehittämissuunta oli asettanut maaseudun palvelut haavoittuvaan asemaan. Uusien näköalojen etsiminen maaseudun hyvinvointipalvelujen kehittämiseksi näytti sekä välttämättömältä että mahdolliselta.

Kahdeksalla luonteeltaan erilaisella hallinnollisella sote-alueella toteutettu osallistava toimintatutkimus keräsi paikallisiin kansalaisfoorumityyppisiin tilaisuuksiin maaseudun asukkaita, yhdistystoimijoita, päättäjiä sekä kuntien ja sote-organisaatioiden viranhaltijoita yhteiseen dialogiin. Keskustelun aiheina olivat niin maaseudun hyvinvointipalvelujen tila kuin kehittämistarpeet. Haasteiden tunnistamisen ohella yhteinen dialogi auttoi hahmottamaan paikallisia eri toimijoiden ja sektoreiden väliseen yhteistyöhön pohjaavia kehittämismahdollisuuksia. Nämä

liittyivät erityisesti ennaltaehkäisevään toimintaan sekä lähipalvelujen kehittämiseen.

* * *

Osallistavan toimintatutkimuksen pohjalta jäsenyi kolme tasoa, joilla kansalaisosallistumisen vahvistaminen näytti sekä välttämättömältä että mahdolliselta.

Ensimmäiseksi tasoksi jäsenyi *palvelujen demokraattinen hallinta*. Palvelujen järjestämisvastuu oli siirtynyt monin paikoin maantieteellisesti ja väestöpohjaltaan entistä laajempiin kuntiin ja sote-alueille, mikä oli etäännyttänyt viranhaltijoita ja päätöksentekoa maaseudun paikallisyhteisöjen arjesta. Tämä korosti tarvetta luoda edustuksellisen demokration rinnalle uudenlaisia rakenteita ja toimintatapoja, jotka ylläpitävät ja edistävät asukkaiden, viranhaltijoiden ja päättäjien vuoropuhelua sekä kansalaisten mahdollisuuksia tulla kuulluksi ja vaikuttaa itseään koskevien palvelujen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Tutkimusalueilla kaivattiin erityisesti malleja, jotka jalkauttaisivat kunta- ja sote-päättäjiä maaseudun paikallisyhteisöihin yhteiseen dialogiin. Sittenmin tällaisia malleja lähdettiinkin konkreettisesti pilotoimaan erillisellä kehittämishankkeella kolmella sote-alueella.

Toiseksi kehittämisen tasoksi jäsenyi *kansalaislähtöisyyden ja osallisuuden johdonmukainen vahvistaminen palveluprosesseja läpäisevänä periaatteena*. Pohjimmiltaan kyse on kokonaisvaltaisesta ajattelutavan muutoksesta koskien ammattilaisten ja palvelujärjestelmän toimintaa. Peräänkuulutimme julkisten palveluiden toteutukseen toimintakulttuuria ja ajattelutapaa, jossa asiakkaan omaa elämäntilannetta ja elinymäristöä koskeva asiantuntijuus huomioidaan ja tunnustetaan entistä vahvemmin professionaalisen tiedon rinnalla.

Kolmanneksi maaseudun hyvinvointipalvelujen kehittämisen tasoksi jäsenyi *kansalaisosallistuminen itse palvelujen tuottamisen tasolla*. Osoittautui, että maaseudun asukkailla ja yhteisöillä on halua ja kykyä myös itse osallistua omien palvelujensa tuottamiseen eri mittakaavoissa. Yhteisöllisten palveluntuottamismallien kehittäminen nähtiin keinoksi turvata lähipalveluja.

* * *

Tuolloin 2010-luvun taitteessa osallisuuden edistäminen niin kunnissa kuin sote-alueilla oli vielä varsin ohutta. Viimeisen kymmenen vuoden aikana osallisuustyö on noussut selkeästi osaksi sekä tulevaisuuden kuntien että eri vaiheiden kautta edenneen kansallisen sote-uudistuksen ja nyt valmisteilla olevien hyvinvointialueiden strategioita ja toiminnan kehittämistä. Useissa kunnissa laaditaan nyt osallisuusohjelmia ja toteutetaan muun muassa osallistuvaa budjetointia. Hyvinvointialueilla laaditaan niin ikään osallisuussuunnitelmia ja käydään keskusteluja siitä, millaisin rakentein ja käytännöin asukkaiden ja asiakkaiden osallisuutta vahvistetaan osana palvelujärjestelmää.

Kehityssuuntaa voi pitää hyvänä. On kuitenkin syytä seurata ja arvioida edelleen kriittisesti, kuinka osallisuuden alueellinen ulottuvuus – myös pitäjien, kylien ja hyvinvointialueiden reunoilla asuvien ääni – tulee kuuluksi ja huomioiduksi kuntien ja hyvinvointialueiden osallisuustyössä. Kuinka kansalaisten oikeudet osallistua ja vaikuttaa omiin palveluihinsa toteutuvat koko kunnan ja koko hyvinvointialueen alueella.

Vaikka osallisuutta koskeva keskustelu ja kehittämistyö on ollut viime vuosina vilkasta, varsin vähälle huomiolle on jäänyt kansalaisosallistumisen kolmas taso: kansalaistoiminta palvelujen tuottamisen tasolla. Julkisten ja yksityisten palvelujen etäännyminen maaseudun paikallisyhteisöistä on pakottanut yhteisöjä etsimään vaihtoehtoisia kehityssuuntia. Aktiivisissa kylissä ja pitäjissä kansalaisyhteiskunta on organisoitunut yhteisölliseen palvelutuotantoon turvatakseen tärkeäksi kokemiaan lähipalveluja.

Erityisesti tähän kansalaisosallistumisen muotoon olen syventynyt väitöskirjani myöhemmissä osatutkimuksissa. Niissä olen keskittynyt tarkastelemaan, millaisia yhteisöllisen palvelutuotannon muotoja maaseudun paikallisyhteisöissä on luotu ja kuinka tämä asemoi maaseudun kansalaisyhteiskuntaa suhteessa julkiseen palvelujärjestelmään ja hyvinvointivaltioon.

* * *

Skattungbyn ja Eskolan kyliin, Ullavan pitäjään ja Ilomantsin kuntaan paikantuvissa tapaustutkimuksissa analysoin tarkemmin kansalaisosallistumisen muotoja palvelujen tuottamisen tasolla. Maaseutuyhteisöjen liikehdinnässä on tunnistettavissa kansalaisuuden ja kansalaisosallistumisen muutosta palvelujen käyttäjän ja kuluttajan yksilöllisestä roolista

kohti laajempaa yhteisöllisempää toimintaa. ”From users and choosers to makers and shapers”.

Tapaustutkimuksissa tarkastelen yhtäältä kunnan ja kylien välille syntyneitä yhteistyön muotoja, joilla on saatu sekä turvattua kylien lähipalveluja että luotua täysin uudenlaisia toimintamalleja – palvelujen sosiaalisia innovaatioita. Toisaalta olen tutkimuksillani paikantanut kylissä ja pitäjissä voimistunutta omaehtoista yhteisöllistä palvelutuotantoa julkisten ja yksityisten palvelujen vetäytyttyä paikallisyhteisöistä. Kylien ja pitäjien asukkaat ovat vastanneet palvelujen lakkautuksiin organisoitumalla kyläyhdistysten, osuuskuntien ja osakeyhtiöiden kautta tuottamaan itse tärkeiksi kokemiaan lähipalveluja – kuten päivähoito, lähikoulu, kauppapalvelut ja kotipalvelut.

Kylissä ja pitäjissä tyhjiksi jääneiden kiinteistöjen, kuten lakkautettujen kyläkoulujen ja kauppojen, ostaminen yhteisöjen omaan hallintaan on ollut tärkeä osa yhteisöllisen palvelutuotannon strategista kehittämistä. Näin on varmistettu tarvittavia tiloja palvelujen lisäksi yhteisille kokoon-tumisille ja keskusteluille. Yhteisölliset tilat ovat näin edistäneet myös yhteisöllisyyttä ja yhteisölähtöistä kehittämistä. Myös paikallinen kulttuuritoiminta, kuten kesäteatteritoiminta, nivoutuu osassa tutkimus-alueita kiinnostavasti kokonaisuuteen luoden kyläpalvelujen kehittä-miseen taloudellista pohjaa.

* * *

Mitä tämänkaltainen liikehdintä ja maaseudun kansalaisyhteiskunnan aktivoituminen yhteisölliseen palvelutuotantoon lopulta kuvastaa? Eräiden hyvinvointivaltion muutosta maaseudulla tarkastelleiden tutki-joiden tavoin voisi todeta ”hyvinvointivaltion tulleen kylään ja lähteneen sieltä pois”. Toisaalta katson, että aktiivisissa maaseudun paikallisyhteisöissä meneillään oleva kehityssuunta ilmentää myös kansalaisosallistu-misen ja kansalaistoiminnan muutosta.

Tulkitsen yhteisöllisen palvelutuotannon kylissä ja pitäjissä kuvastavan sitä, etteivät maaseudun asukkaiden ja yhteisöjen pyrkimykset palvelujen demokraattiseen hallintaan ja kansalaislähtöisyyteen ole tuottaneet toi-vottua tulosta. Tähän on lähdetty vastaamaan aktiivisissa maaseudun paikallisyhteisöissä suoralla tekemisen demokratialla.

Tekemisen demokratia heijastelee paitsi vastavoimaa palvelujen keskitty-miselle myös maaseudun kansalaisyhteiskunnan ja hyvinvointivaltion

välisen suhteen muutosta. Kansalaisyhteiskunnan rooli näyttäytyy sekä hyvinvointivaltiota ja julkisia palveluja paikkaavana että vallitsevaa kehityssuuntaa haastavana ja palveluja paikallisista lähtökohdista kehittämään pyrkivänä.

Sen selvittäminen, kuinka laajasta maaseutuyhteisöihin paikantuvasta ilmiöstä yhteisöllisessä palvelutuotannossa on jo kyse, edellyttää vielä tarkempaa ja määrällistä tutkimusta. Lisää tutkimusta tarvitaan myös maaseutualueiden sisällä tapahtuvasta eriytyvästä kehityksestä ja erityisesti siitä, miten hyvinvoinnin vajeisiin ja palvelutarpeisiin vastataan alueilla, joilla ei ole edellytyksiä hyvinvointivaltion paikkaamiseen yhteisöllisen palvelutuotannon keinoin.

* * *

Suomalaisen hyvinvointimallin uudistamissuunta on yksi aikakautemme merkittävimmistä sosiaalisista kysymyksistä. Miten hyvinvointivaltiota uudistetaan säilyttäen universalismin periaate niin yksilöiden kuin alueiden välillä, on iso kysymys.

Näen, että vastausten ja uusien näköalojen löytäminen edellyttää sekä kansalaisosallistumisen että paikallisen näkökulman vahvempaa integrointia osaksi tulevaisuuden kuntien ja hyvinvointialueiden kehittämistä. Vain paikallistason tiedon ja tilannekuvan tiiviimmillä linkittämällä alueelliseen ja kansalliseen isoon kuvaan voidaan rakentaa jaetumpaa ja hyväksyttävämpää kuvaa nykytilanteesta sekä hahmottaa vaihtoehtoisia tulevaisuuden näkymiä.

Analyttisiä työkaluja paikallisen hyvinvointitiedon tuottamiseen ja sen tarkasteluun, kuinka kansallinen hyvinvointimalli konkretisoituu paikallisella tasolla, tarjoaa maaseudun paikallisten hyvinvointijärjestelmien teoria, jota olen osana väitöskirjaani kehittänyt. Teoria avaa myös keskustelua hyvinvoinnin kokonaiskestävään tarkasteluun sekä tarjoaa välineitä kansalaisyhteiskunnan ja julkisen sektorin välisen suhteen analyysiin sekä osallisuuden ja vuoropuhelun edistämiseen.

Kattilakoski, Mari. Kansalaisosallistumisen muutos maaseudun hyvinvointipalveluissa. Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, 268. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-4479-5>

PERTTI RANNIKKO

YTT, professori emeritus

Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Omavaraisuus kylän elävöittäjänä – Omavaraopisto paikallisena mahdollisuutena¹

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.122935>

Vaikka omavaraisuus, omillaan toimeen tuleminen, kiinnostaa ihmisiä erityisesti nykyisen kaltaisina kriisiaikoina, on kyse kuitenkin pitempiaikaisesta trendistä. Omavaraisuus liitetään paitsi historiallisesti myös tulevaisuuden mahdollisuutena maaseutuun, jossa on helpompaa tuottaa omin voimavaroin omassa taloudessa tarvittavia hyödykkeitä. Omavaraisuus maaseudun mahdollisuutena on jo pitkään kiinnostanut myös maaseutututkijoita. Maaseutututkimus-lehden vuonna 1993 ilmestyneeseen ensimmäiseen numeroon – lehti oli silloin vielä nimeltään Maaseudun uusi aika – koottiin puheenvuoroja käynnissä olleista yhteiskunnan kehitystrendeistä, joiden oletettiin muuttavan maaseutua. Yhden artikkelin otsake oli *Takaisin luontoon! Keskustelua omavaraisuudesta*.

Parin viime vuoden aikana valtakunnallisessa (Helsingin Sanomat, Suomen Kuvalehti, Yle), maakunnallisessa (Karjalainen, Kainuun Sanomat ym.) ja paikallisessa (Ylä-Karjala) mediassa on ilmestynyt laajoja ja näyttäviä reportaaseja Valtimolle Rasimäen kylään perustetusta Omavaraopistosta. Myös tutkijat ja tutkimuksen rahoittajat näyttävät olevan kiinnostuneita Omavaraopistosta, sillä sekä Helsingin että Tampereen yliopistossa

¹ Puheenvuoro perustuu Maaseutututkijatapaamisessa Lappeenrannassa 26.8.2022 pidettyyn työryhmäalustukseen.

on käynnissä sitä koskevat tutkimushakkeet. Omavaraopiston sijaintikylä, Rasimäki, on ollut toisen valtimolaisen kylän Sivakan ohella kohta 50 vuotta Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen tutkimuskohde. Monitieteinen tutkimusryhmä on julkaissut näistä Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Pohjois-Savon maakuntien nurkkauksessa sijaitsevasta kahdesta kylästä tutkimusraportit suunnilleen kymmenen vuoden välein, ensimmäisen vuonna 1973 ja viidennen vuonna 2016. Kuudes kenttätöväihe on tarkoitus aloittaa vuonna 2023.

Olen ollut mukana Sivakka–Rasimäki-tutkimusryhmässä vuodesta 1983 lähtien ja jututin ensimmäisen kerran omavaraopiston toista perustajaa Lasse Nordlundia vuoden 1993 kenttätöidemme yhteydessä. Pidin kuitenkin pitkään omavaraisen elämäntavan kokeilijoita kylän kokonaisuuden kannalta sen verran marginaalisena, että ensimmäisen kerran kirjoitin heistä vasta vuoden 2016 raportissamme *Kotona, kylässä, liikkeellä*. Arvioin seuraavassa aikaisempien kenttätökokemusteni ja päivitettyjen tietojen pohjalta Omavaraopiston asemaa Rasimäen kyläyhteisössä ja kylän kehityksessä. Voisiko opisto elävöittää koko kylää niin, että Rasimäellä olisi edessään uudenlainen elämä?

Rasimäen kylä

Maaseutua koskevaa suomalaista keskustelua ovat hallinneet yli puoli vuosisataa kielikuvat kylien kuolemasta ja maaseudun autioitumisesta. Tyhjenemiseen viittaavien käsitteiden viljelemisen sijaan ajankohtaisempaa olisi pohtia, minkälaisilla uudenlaisilla toiminnoilla ja merkityksillä maaseutu on parhaillaan täyttymässä. Vuoden 2016 kylätutkimusraportissamme nostan esiin kolme ilmiötä, jotka Rasimäen tapaisella syrjäisellä maaseudulla ovat voimistumassa. Niistä voidaan käyttää nimitystä supertuotanto, vapaa-ajan idylli ja omavarainen elämä. Nämä maaseudun eri puolet menevät reaali maailmassa osittain limittäin ja päällekkäin, osin niiden välillä on voimakkaita jännitteitä.

Rasimäki on sodan jälkeen keskelle metsää raivatulle peltoaukeamalle syntynyt asutuskylä, jonka asuttivat karjalaiset siirtolaiset. Aina 1970-luvulle saakka tilojen peltokoko oli suhteellisen tasainen, pääosin 7–15 hehtaaria. 1970-luvun maatalouden rakennemuutoksessa Rasimäellä tapahtui peltojen uusjako, kun osa tiloista luopui tuotannosta kokonaan, ja osa investoi uusiin navettoihin ja kasvatti peltomääränsä yli 15 hehtaarin. Tilojen peltoala on tämän jälkeenkin jatkuvasti kasvanut.

Viime vuosina osa kylän pelloista on siirtynyt yli 200 peltohehtaarin tiloille, joiden asuinrakennukset ja robottinavetat sijaitsevat kaukana itse kylästä. Supertuotannon tai paremminkin superkapitalismin piiriin kuuluva tuore tapahtuma on myös alueen yhteismetsän myynti ruotsalaiselle sijoitusyhtiölle. Sodan jälkeen perustettu yhteismetsä oli antanut asutus-tiloille vuosikymmeniä säännölliset metsätulot. Maa- ja metsätaloudessa tapahtuneet muutokset ovat ohentaneet perinteisten maaseutuelinkeinojen yhteyksiä kyläyhteisöön.

Vapaa-ajan idylli Rasimäen tapainen syrjäkylä on erityisesti kesäasukkaille ja muille maaseudulla vapaa-aikaansa viettäville. Rasimäessä on vain muutama varta vasten lomakäyttöön rakennettu mökki, joten lomailijat tulevat useimmiten joko talvet tyhjillään oleville kotitiloilleen tai sukulaistaloihin. Kotiseutusidonnaiselle lomalaiselle tärkeää ovat tutut paikat sekä jatkuvuus ja pysyvyys. Jollekin karjalaisen siirtolaiskylän elävä ortodoksisuus on vahvistanut yhteisyyden tunnetta ja aktivoinut pitämään yhteyttä synnyinseudulle. Toisesta kylän nousukautena kukoistaneesta aatteesta, tuottajahenkisyydestä ja maalaisliittolaisuudesta, voi vielä kuulla kaikuja joidenkin isäntien puheissa. Nykyisin kyläyhteisön aktiivisuuden keskeisin ylläpitäjä on kylätoiminta, joka pitkään lamaanuksissa oltuaan heräsi runsas kymmenen vuotta sitten taas henkiin. Toiminnan vilkastumisessa tärkeässä roolissa ovat olleet myös muualla asuvat rasimäkeläiset ja kesäasukkaat. Kun Rasimäki vuonna 2013 valittiin Pohjois-Karjalan vuoden kyläksi, kuvasi kyläyhdistys kyläänsä 45 asukkaan kyläksi, jonka asukasluvu kesällä kaksinkertaistuu.

Omavaraisen elämäntavan kehittäjät

Supertuotantoon perustuvissa tulevaisuuden kuvissa maaseutu näytetään teollisena tuotantomaisemana ja vapaa-ajan idyllissä houkuttelevana ympäristönä ja virkistäytymispaikkana. Omavaraiset maaseutuvisiot perustuvat hajautettuihin rakenteisiin ja ulkopuolisista resursseista mahdollisimman vähän riippuvaisiin kotitalouksiin ja yhteisöihin, jotka pyrkivät kuluttamaan vähän ja tekemään tarvitsemansa hyödykkeet itse. Syrjäisellä maaseudulla on tilaa toteuttaa kestäviä ja ekologisia ihanteita sekä mahdollisuus elää ja toimia pienimuotoisesti ja yksinkertaisesti ilman suuria ja massiivisia rakenteita. Omavaraisuus ja itse pärjääminen eivät sinänsä ole mikään maaseudun uusi piirre vaan vanha perinne. Valtaosa maaseudulla asuvista hoitaa kasvimaataan, kerää metsästä

marjoja ja tekee polttopuita. Vaihtoehtoisen elämäntavan etsijöille omavaraisuudesta on tullut omaa elämäntapaa koskeva tietoisempi valinta, jonka varaan he rakentavat itselleen aitoja identiteettejä ja ehjiä elämäntarinoita.

Ensimmäinen Rasimäkeen muuttanut uudenlaisen elämäntavan kokeilija oli Lasse Nordlund, joka muutti kylään vuonna 1992. Saksassa suomalais-saksalaisessa perheessä varttunut nuorukainen oli työskennellyt Suomessa muutamia vuosia maatiloilla opetellen maanviljelyä sekä omavaraisuutta käytännössä ja teoriassa. Nordlund eli kylässä ensimmäiset runsaat kymmenen vuotta poikamiehenä ja kehitti hyvin omavaraisen elämäntavan. Lopulta hän käytti rahaa vain muutaman kymmenen euroa vuodessa. Hän viljeli kasviksia, keräsi paljon sieniä ja marjoja sekä kalasti lähilammella. Vaatteensa ja lähes kaikki työkalunsa hän teki itse. Omavaraisuus ei merkinnyt Nordlundille eristäytymistä vaan omantunnonvapautta ja taloudellista riippumattomuutta. Hän tuli hyvin toimeen kylälaisten kanssa, joita kiinnosti autioituneelle pientilalle muuttanut nuori mies, joka pyrki elämään omavaraisesti.

Viimeiset lähes 20 vuotta Nordlundin elämäntapaan ovat vaikuttaneet myös puoliso Maria Dorff ja lapset. Dorff tutustui Lasseen haastattellessaan häntä käsityöopettajan tutkintoon liittyviä opintojaan varten. Hän halusi tehdä tapaustutkimuksen omavaraistaloudessa elävästä ihmisestä, joka valmistaa itse lähes kaiken tarvitsemansa. Vaikka Dorff pyrkiikin elämään mahdollisimman luonnonmukaisesti, hänen suhteensa rahan talouteen ei ole ollut yhtä jyrkkä kuin puolisolllaan. Rasimäkeen muutettuaan hän teki jonkin verran opetustöitä ja perusti oman yrityksen, jonka nimissä valmisti käsin tehtyjä ja kirjottuja huopatossuja.

Pariskunnan elämä Rasimäessä jatkuu edelleen paljolti omavaraisena, mutta askeettisimpia ja puhdasoppisimpia muotoja on karsittu. Yhden yksineläjän projekti on muuttunut yhteisöllisempään suuntaan, ja Nordlund on tuonut yhdessä Dorffin kanssa kokemuksiaan ja ajatuksiaan enemmän myös muiden tietoon. Luentoja ja haastattelujen ohella he julkaisivat vuonna 2008 kirjan *Elämämme perusteista*, jossa esitellään omavaraisuuden käytäntöjä ja perustellaan kulutusyhteiskunnasta luopumisen välttämättömyyttä ekologisin ja filosofisin argumentein.

Omavaraopisto

Viimeisin vaihe Nordlundin ja Dorffin ulospäin suuntautumisessa on Omavaraopiston perustaminen. Monen suunnittelu- ja rakentamisvuoden jälkeen ensimmäinen omavaraisuuskurssi alkoi keväällä 2021, jolloin Rasimäelle rantautui 11 opiskelijaa. Keväällä 2022 alkaneella toisella kurssilla aloitti kymmenen henkilöä, minkä lisäksi jatkokurssilla jatkoi neljä edellisen vuoden opiskelijaa. Kurssilaiset ovat eri puolilta Suomea, ja heidän keski-ikänsä on noin 30 vuotta. Omavaraisuuskurssit kestävät kasvukauden ajan keväästä syksyyn, kaikkiaan siis noin puoli vuotta (www.omavaraopisto.fi). Kursseilla opetellaan kestävän kulttuurin mukaista kotitarveviljelyä, luonnontuotteiden keräilyä, säilöntää, perinteisiä käsitöitä, ekologista rakentamista sekä sosiaalisia taitoja. Omavaraopiston kurssit ovat Kainuun opiston alainen kansanopistolinja, joten opiskelijat voivat saada opintotukea. Käytännön toiminnasta vastaavat opiston perustajat ja pääopettajat Maria Dorff ja Lasse Nordlund. Opetus perustuu paljolti heidän omavaraista elämää koskeviin pitkäaikaisiin kokeiluihinsa ja kokemuksiinsa, jotka Omavaraopiston avulla saadaan koottua järjestelmälliseksi tiedoksi ja levitettyä laajempaan käyttöön.

Omavaraopiston ideointivaiheen paikallisia suhteita tarkasteltaessa on otettava huomioon myös laajempi vaihtoehtoisen elämäntavan etsijöiden joukko, joka oli kymmenkunta vuotta sitten vakiintunut Rasimäen ja sen naapurikylä Rumon alueelle. Kyse oli omissa taloissaan muutaman kilometrin päässä toisistaan asuvista ihmisistä, jotka muodostivat löyhän sosiaalisen verkoston. Vuonna 2010 he ostivat porukassa, mukana myös Dorff, Rumon vanhan koulun, jota remontoitiin joukolla. Omavaraopiston suunnittelun alkaessa hanke oli vielä nimeltään Rumon omavaraopisto, sillä opisto oli tarkoitus perustaa yhteisomistuksessa olleelle Rumon vanhalle koululle, jossa opiskelijat olisivat voineet myös asua. Suunnitelmat kuitenkin muuttuivat, ja Dorff ja Nordlund päättivät perustaa opistoalueen kuuden kilometrin päähän Rasimäelle oman asuinpaikkansa lähiympäristöön. Sijaintipaikan muutos herätti ristiriitoja, ja osa mukana olleista vetäytyi opistohankkeesta.

Omavaraopiston opiskelijoiden majoituspaikoksi on hankittu kolme tyhjillään olevaa taloa, joiden hankintaa on rahoitettu muun muassa joukkolainoituksella ja mesenaattikampanjalla. Kiinteistöjen ostosta, rakentamishankkeista ja talkoista on vastannut Omavaraopiston tukiyhdistykseksi vuonna 2017 perustettu Omavara ry. Yhdistyksen puheenjohtaja Maria Dorff on raportoinut sääntillisesti jäsenistölle kaksi kertaa vuodessa

opiston tapahtumista. Jäsenkirjeessä kerrotaan tarkoin rakennus- ja puutarhatöiden, talkoiden ja muiden käytännön askareiden etenemisestä, mutta myös rahoituksen hankkimisesta EU:n Leader-ohjelmasta, apurahahakemuksilla, joukkolainoituksilla ja mesenaattikampanjoilla. Omavaraopiston käynnistäminen näyttää kiinnittäneen rahatalouden rattaista pois pyrkineet omavaraeläjät lujasti rahahuoliin.

Omavaraopiston ympärille kehkeytyi jo perustamisvaiheessa muualla Suomessa asuvista muodostunut sosiaalinen verkosto, johon kuuluvia osallistui Rasimäellä järjestettyihin moninaiisiin talkoisiin. Kurssitoiminnan käynnistyttyä opiskelijat ovat näkyneet myös kylän elämässä ja laajemmin paikallisessa julkisuudessa. Paikallislehti Ylä-Karjalaa luki- malla voi havaita heidän osallistuneen esimerkiksi Rasimäen kyläyhdistyksen tapahtumiin ja Valtimon kotiseutuyhdistyksen perinnemaalien keittotalkoisiin. Molemmilta jo päättäneiltä kurseilta on jäänyt kurssin jälkeen muutama oppilas ainakin jokin aika asumaan alueelle. Kun asukkaita on vähän, suhtautuvat vanhat asukkaat myönteisesti autio- taloja käyttöönsä vuokranneisiin nuoriin ihmisiin, jotka elävöittävät paikkakuntaa. Kahden kurssin jälkeen on mahdotonta esittää luotettavaa arviota Omavaraopiston pitempiaikaisesta merkityksestä kyläyhteisölle ja lähialueelle, mutta mahdollisia kehityspolkuja voidaan hahmottaa muiden vastaavanlaisten koulutusohjelmien pohjalta.

Ruotsalainen esikuva

Suomessa ei järjestetä muualla samanlaista koulutusta kuin Omavaraopistossa. Lähin vastaavanlainen koulutusohjelma on Ruotsissa Taalainmaalla Orsan kunnassa Skattungbyn kylässä, jossa omavaraisuuskurssi on järjestetty Moran kansanopiston linjana jo vuodesta 1978 lähtien (www.morafolkhogskola.se/kurs/skattungekursen). Kurssin virallinen nimi on vuosien varrella vaihtunut; alkuvaiheen nimessä korostui luonnonvarojen suojeleminen, nykynimessä luomuviljely ja kestävä elämäntapa. Kurssi tunnetaan kuitenkin parhaiten nimellä Skattungekursen. Omavaraopiston perustajat kävivät omaa koulutusta suunnitellessaan tutustumismatkalla Skattungbyssä, mikä näkyy Valtimon kurssin rakenteessa ja toteutuksessa. Molempien kurssien alkaminen perustuu yksittäisten ihmisten aloitteellisuuteen ja aktiivisuuteen. Skattungbyn kurssin perustajan ja 25 vuotta kurssin johtajana toimineen Kåre Ohlssonin tausta on tosin akateemisenä. Hän väitteli tohtoriksi orgaanisen kemian

alalta, mutta keskittyi varhain ympäristöasioihin. Akateeminen tausta näkyy siinä, että hän on kirjoittanut Skattungbyn kurssin lähtökohdista ja alkuvuosista perusteellisen raportin *Att närma sig verkligheten* (1987), joka on julkaistu Göteborgin yliopiston julkaisusarjassa.

Kåre Ohlsson oli 1970-luvun alkuvuosina alkanut pohtia sellaisen koulutuksen järjestämistä, jossa opetettaisiin ihmisen selviytymisen perustaitoja, ruoan tuottamista, talon rakentamista, vaatteiden valmistamista ja niin edelleen. Hänen kirjoituksensa aiheesta herättivät kiinnostusta Skattungbyssä, jonne hän yhteydenottojen ja keskustelujen jälkeen alkoi valmistella omavaraisuuskursseja. Parin lyhyemmän kesäkurssin jälkeen aloitettiin koko vuoden kestävä kurssi vuonna 1978. Opiskelijoita kursseille on valittu vuosittain noin 20.

Ensimmäisistä kursseista lähtien on aina jokunen opiskelija jäänyt kurssin jälkeen kylään tai sen lähiympäristöön; toiset pysyvästi, toiset lyhyemmäksi aikaa. Melkein puolet nykyisistä kyläläisistä on kurssin entisiä oppilaita. Skattungby on elävä noin 320 asukkaan kylä, jossa toimii aktiivisia yhdistyksiä, kuten kylän kehittämissyhistys ja kulttuurisyhistys (www.skattungbyn.se). Kyläläiset ovat reagoineet kaupallisten ja julkisten palvelujen lakkauttamiseen perustamalla osuuskuntapohjalta kyläkaupan ja kyläkoulun. Asuntopulaan on vastattu ostamalla tyhjiksi jääneitä kiinteistöjä ja saneeraamalla niitä vuokra-asunnoiksi. Skattungbyssä on käytössä myös oma paikallisvaluutta. Kestävän elämäntavan kansanopistolinja on uudistanut ja monipuolistanut kylän asukasrakennetta ja elävöittänyt henkistä ilmapiiriä niin, että Skattungbyn supistumis- ja näivettymiskierre on saatu katkaistua ja suuntaa jopa muutettua.

* * *

Rasimäki on toki pienempi kylä kuin Skattungby, mutta voisiko Omavaraopisto elävöittää kylää ja paikkakuntaa vähän samalla tavalla? Rasimäen kehitykseen vaikuttaa ratkaisevasti omavaraisuuden suhde alueen muihin trendeihin, supertuotantoon ja vapaa-ajan idylliin. Suhdetta voisi yrittää analysoida lähtien liikkeelle teollistumisen historiasta ja soveltaen artikulaatioteoriaa, jonka mukaan maaseutuyhteisöt elivät kapitalismin leviämisvaiheessa vuosikymmeniä kahden tuotantotavan keskinäisen ”artikuloinnin” eli limittäin nivoutumisen varassa. Nämä kaksi limittyvää tuotantomuotoa olivat perinteinen omavaraisuus ja laajeneva kapitalismi. Muinoin väitöskirjassani *Metsätyö-pienviljelykylä*

(1989) esittämäni artikulaatioteoreettisen tulkinnan mukaan raaka-ainetta syrjäseudulta hankkimaan tullut metsäteollisuus pani omavaraiset pientilat palvelemaan omia tavoitteitaan. Pientilat huolehtivat metsätyöläisten toimeentulosta silloin, kun metsäteollisuus ei heitä tarvinnut. Sen vuoksi heille voitiin maksaa myös alhaista palkkaa.

Onko Rasimäellä nyt edessä pitkä ajanjakso, jolloin toisiinsa limittyvät laajeneva omavaraisuus, supertuotanto ja vapaa-ajan idylli? Rasimäellä ei ole enää yhtä selkeää toiminnallista perustaa, jollainen maatalous oli ennen. Kylässä asuu monenlaisia ihmisiä, jotka kiinnittyvät toisistaan poikkeavilla tavoilla alueen luontoon ja perinteisiin sekä myös ylipaikallisiin ajatusvirtoihin ja kehityssuuntiin. Omavaraisen elämäntavan etsijät ja löytäjät voivat olla yksi niistä voimistuvista puroista, joiden varassa uudenlainen, monimuotoinen kylä kehittyy. Myös vapaa-ajan viettäjät voivat innostua omavaraisuuteen liittyvistä opeista ja aktivoitua tuottamaan itse tarvitsemiaan tuotteita. Omavaraopiston kaltainen elämän- ja toimintatapojen uudistaja tuskin voi kuitenkaan kovin ratkaisevasti vaikuttaa paikallisen supertuotannon menettelytapoihin. Keskeinen kysymys paikallisyhteisön kannalta onkin, miten eri trendejä edustavat toimijat suhtautuvat toisiinsa ja tulevat keskenään toimeen. Parhaimmillaan Rasimäessäkin voi kehittyä samanlaista kylää elävöittävää yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä kuin Skattungbyssä.

MARKKU MATTILA

FT, dosentti, vanhempi tutkija

Siirtolaisuusinstituutti, Seinäjoen yksikkö

Ymmärrettävästi ja tiiviisti Suomen aluekehityksen pitkistä aalloista

Hannu Katajamäki: *Suomen aluekehityksen pitkät aallot: Näkökulmia ja tulkintoja*. 2022. Siirtolaisuusinstituutti.

Turku. 174 s. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7399-14-9>

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.122806>

Aluetieteen emeritusprofessori Hannu Katajamäki summaa uransa aikana kertyneen tiedon kompaktissa kirjassaan Suomen aluekehityksen pitkistä aalloista. Teos on erinomainen johdatus aiheeseen ja antaa lyhyessä ja tiiviissä muodossa perustiedot maamme talous- ja sosiaalihistoriasta. Tällaisena se sopii erinomaisesti vaikkapa peruskurssin oppikirjaksi, mutta myös yleistajuiseksi lukemiseksi kaikille, jotka haluavat ymmärtää Suomen ja suomalaisen yhteiskunnan nykytilaa ja niitä suuria linjoja, joiden kautta nykytilaan on päädytty. Parasta antia ovat kuitenkin tulevaisuuden visiot.

Teoreettiset työkalut

Katajamäki analysoi suomalaisen talouden ja yhteiskunnan kehitystä *pitkien aaltojen* eli ”yhteiskunnan raskaan hengityksen” (Katajamäki, s. 11) avulla. Katajamäki mainitsee pitkien aaltojen teoreetikkoina venäläisen Nikolai Kondrattjevin (1892–1938) ja Itävallasta Yhdysvaltoihin emigroituneen Joseph A. Schumpeterin (1883–1950). Kondrattjev analysoi kapitalistisia talouksia ja sai tulokseksi, että tietyin aikaväleihin nousukaudet ja lama seuraavat toisiaan. Näiden *Kondrattjevin aaltojen* tai *sykliin* väliksi

hän määritteli 50–60 vuotta. Teoriansa Kondrattjev esitti muun muassa tunnetussa julkaisussa *Die langen Wellen der Konjunktur* (Suuret suhdannesykli, 1926). Merkittävimpänä pitkien aaltojen teoreetikkona Katajamäki pitää Schumpeteriä, joka kirjoituksissaan suhdannevaihtelusta ja talouskehityksestä toisinsä Kondrattjevin näkemyksiä talouden syklisyydestä ja aaltomaisuudesta. Näin oli esimerkiksi teoksessa *Business Cycles: A Theoretical, Historical, and Statistical Analysis of the Capitalist Process* (1939).

Taloustieteen piirissä Kondrattjev ja Schumpeter saattavat olla keskeisimmät “pitkien aaltojen” teoreetikot. Lisäisin tähän, että heidän kuvaamansa kehityskulku tapahtuu ajassa. Historian puolella *pitkien aaltojen* keskeisin teoreetikko on ranskalainen *Annales*-koulukunnan edustaja Fernand Braudel (1902–1985), joka tuotannossaan käsitteli myös niin sanotun pitkän keston (*la longue durée*) ilmiöitä. Väitöskirjassaan *La Méditerranée et le Monde méditerranéen à l'époque de Philippe II* (Välimeri ja Välimeren maailma Filip II aikaan, 1949) hänen tarkoituksensa oli tutkia, miksi Espanja kääntyi Välimereltä Atlantille. Tutkimuksensa hän jakoi kolmeen osaan. Ensimmäisessä hän analysoi hitaimmin muuttuvia taloudellisia tekijöitä, jotka liittyvät esimerkiksi maantieteeseen ja ilmastoon. Toisessa osassa Braudel analysoi inhimillisen yhteiskunnan ulkoisia rakenteita, jotka muuttuvat edellisiä nopeammin ja joita hän kutsuu aika- ja konjunktuurisykleiksi. Kolmas osa käsittelee jokapäiväistä tapahtumahistoriaa eli lyhimmän keston asioita. (Nevakivi 1983, 182). Braudelilaisesta näkökulmasta olisi voinut olla tukea myös Katajamäelle taloushistoriallisessa tarkastelussa.

Talous- ja sosiaalhistoriaa

Ryhtyessäni lukemaan kirjaa ensimmäinen nopea vaikutelma oli, että teos on tiivis yhteenveto Suomen talous- ja sosiaalhistoriasta. Taloushistorian osalta se summaa esimerkiksi *Suomen taloushistorian* (2 tekstiosaa, 1980 ja 1982) keskeiset seikat. Sosiaalhistorian ja sosiaalipolitiikan saralla vastaava summauksen kohde on vaikkapa *Suomalaisten sosiaalisen turvan historia* (Jaakkola ym. 1994). Suomalaisen (maatalous)yhteiskunnan tarina on tarkemmin kerrottu vaikkapa *Suomen maatalouden historiassa* (3 osaa, 2003 ja 2004). Kirjassa käsitellään myös asioita, joita on laajemmin käsitelty esimerkiksi *Suomen kaupunkilaitoksen historiassa* (3

osaa, 1981–1984). Suurten kehityskulkujen lyhyt ja tiivis esittäminen on ehdottomasti Katajamäen kirjalle ansio.

Katajamäen ”kurkistusluokku” on metsä: miten metsää on taloudellisesti käytetty hyödyksi ja miten tämä hyödyntäminen on muokannut suomalaista yhteiskuntaa alkaen noin 1500-luvulta ja kaartuen sieltä aina toisen maailmansodan jälkeisiin vuosiin. Tätä historian pitkää kaarta Katajamäki nimittää metsävaltioksi. Sitä hallitsivat sellaiset seikat kuin maanviljelyksen tapa (pellonraivaus vs. kaskiviljely), vuoriteollisuuden tarvitseman puuhiilen tuotanto (1600-luvulla), laajenevan eurooppalaisen kapitalismin ja sitä tukeneen löytöretkeilyn ja kolonialismin tarpeisiin tuotetut laivan osat ja terva (1600-luvulta 1800-luvun alkuun), sahateollisuus ja paperiteollisuus sekä niihin liittynyt puun kaato- ja kuljetustyö (noin 1800-luvun puolivälistä eteenpäin). Taloutta seuraavat ihmisten asuinpaikat ja alueellinen työnjako, taloudesta seuraavat väestösuhteet sekä väestöryhmien ja -luokkien keskinäinen asema.

Metsävaltion pitkää kaarta seuraavat Katajamäen tarkastelussa sodasta toipuminen (noin 1940-luvulla), hyvinvointivaltion rakentaminen (noin 1950-luvulta 1980-luvulle) ja kilpailuvaltio (1990-luvulta lähtien). Niiden kohdalla hän kuvaa hyvin tunnetun rakennemuutoksen: Teollisuus monipuolistui, eikä metsä ollut enää niin hallitsevassa asemassa. Viimeistä suurta maaseudun asutusaaltoa heti sotavuosien jälkeen seurasivat suurten ikäluokkien syntyminen (Siivekkään tarinan mukaan: Mitä teit ensimmäisenä päästyäsi rintamalta kotiin? Harrastin vaimon kanssa seksiä. Ja sitten otin repun selästä.) sekä maatalouden koneellistuminen ja siirtyminen kaupalliseksi elinkeinoksi, jossa pientilavaltainen maaseutu ei enää pystynyt asukkaitaan elättämään. Tämä aiheutti maaltapaon, joka suuntautui kahtaalle: etelän teollisuuskaupunkien eli maalikyliä uunituoreisiin lähiöihin (esim. Jakomäki, Kontula, Hervanta, Tesoma) ja toisaalta Ruotsin teollisiin työpaikkoihin. Maaltapaon hoiduttimena toimi myös koulutus, joka laajeni ja jota oli saatavissa yliopistokaupungeissa. Koulutuksen myötä hankittu ammattipätevyys pätevoitti suurelta osin kaupunkimaisiin ammatteihin. Myös maaseudulla oli kysyntää näille ammattilaisille, mutta absoluuttisilla luvuilla laskettuna suhteellisen pienelle ihmismäärälle. Ja näiden tapahtumien kannoilla seurasi vanhakantaisen raskaan teollisuuden rakennemuutos, 1990-luvun alun lama ja Suomen muuttuminen palveluyhteiskunnaksi, jossa, ministeri Iiro Viinasen mukaan vain ”pesemme toistemme paitoja”.

Vaikka Katajamäki toteaa syklien lyhentyneen, on niiden kutistuminen usean sadan vuoden jaksosta (metsävaltio) muutamaa kymmeneen vuoteen (muut syklit) silti ajatuksia herättävää. Voisiko olla, että lähelle emme näe selvästi ja syklien päättyminen, muuttuminen ja uusien alkaminen on havaittavissa vasta pidemmällä tarkastelujaksolla kuin oman elämän aikajanalla? Katajamäki on syntynyt vuonna 1952 ja siten omin silmin nähnyt ja kokenut valtaosan kuvaamistaan asioista. Akateemikko Eino Jutikkalaan liitetyn lausahduksen mukaan ”historia koskee kuolleita ihmisiä”. Voisiko tätä soveltaa myös syklien tarkasteluun, varsinkin kun Katajamäki itse toteaa, että ”Lyhyen aikavälin kehityksen ylitulkitseminen ja epätyypillisistä yksittäistapauksista yleistäminen voivat johtaa harhaan” (s. 135)?

Viisi visiota tulevaisuuteen

Katajamäki toteaa, että tällä hetkellä yhteiskunnallisen suunnittelun pohjalla ei ole ”suuria näkemyksiä” ja hallinnoivien ministeriöiden ”aika kuluu liiaksi reviiirinvariointiin ja oman hallinnonalan tehtävien yhteiskunnan kokonaisedusta piittaamattomaan varjeluun”. Hänen mukaansa ”on korkea aika puntaroida, minkälaisia kokonaisuuksia voisi syntyä, jos ei edettäisi yksittäisratkaisujen avulla” (s. 136, 137). Tässä tarkoituksessa hän esittää viisi eri tapaa alue- ja paikallishallinnon uudelleen järjestämiseksi. Nämä tavat hän nimeää kuntavaltioksi, maakuntavaltioksi, vain valtioksi, yhdistelmävaltioksi ja liikkeessä olevaksi valtioksi. Näitä malleja hän kuvaa seuraavasti.

Kuntavaltiossa aluehallinto on lakkautettu. Peruspalveluiden organisoinnista ja aluekehityksestä vastaavat valtion keskushallinto ja kunnat yhteistyössä keskenään. Tämä edellyttää kuntien määrän vähentämistä. Suomeen syntyisi noin 65 kuntaa, joiden rajat vastaisivat suunnilleen nykyisiä seutukuntia. Valtion ja kunnan yhteistyön pohjana olisi vaalikauden mittainen kuntaohjelma, jonka sisällön valtuudet päättäisivät (vrt. hallitusohjelma). Lopullinen kuntaohjelma muotoiltaisiin kunnan ja valtion neuvottelun tuloksena, ja sen tärkein kohta olisi neljäksi vuodeksi laadittava budjettikehys, jossa kävisi selväksi myös se, miten kehys kunnan ja valtion välillä rahoitettaisiin. Katajamäen mukaan malli virkistäisi myös kunnallisvaaleja, koska äänestyksen kohteena olisi reaalin ohjelma, eivät epämääräiset vaalilupaukset. Mallissa eduskuntavaalit ja

kuntavaalit toimitettaisiin samaan aikaan, jotta saataisiin aikaan neljän vuoden sykli, johon kumpikin osapuoli sitoutuisi. Osapuolet myös eriytettäisiin kieltämällä samanaikainen oleminen sekä kansanedustajana että kunnanvaltuutettuna. Kunnanhallituksen ja -valtuuston puheenjohtajuus olisi päätoimista. Demokratiaa valutettaisiin organisaatiossa alaspäin säätämällä pakollinen kunnanosahallinto. Nämä aluelautakunnat vastaisivat paikallisten palveluiden tilaamisesta. Kylät ja kaupunginosat laatisivat omia kansalaislähtöisiä suunnitelmia, joilla olisi kytkös koko kunnan suunnitelmiin. Katajamäen mukaan kuntavaltio toteuttaisi parhaimmillaan ”oikeudenmukaisen ja vahvan hallinnon ihannetta”, jonka perusta olisi vahva edustuksellinen demokratia, joka ”antaisi todellista toimivaltaa myös kansalaislähtöisille suoran demokratian järjestelyille” (s. 138).

Maakuntavaltiossa kuntien ja valtion toimivaltaa siirrettäisiin maakunnille. Valtion aluehallinto, hyvinvointialueet ja maakuntien liitot lakkautettaisiin. Perustettaisiin 10–12 yhtenäismaakuntaa. Joka neljäs vuosi maakuntiin valittaisiin poliittiset päättäjät yhtäaikaisilla vaaleilla eduskuntavaalien kanssa, eikä ehdokkaana voisi olla molemmissa vaaleissa samanaikaisesti. Maakunnilla olisi verotusoikeus ja täten resurssi järjestää peruspalvelut, kuten sosiaali- ja terveystyöpalvelut sekä koulutus. Maakunta vastaisi myös maankäytön ja aluekehityksen suunnittelusta. Palveluiden järjestäminen perustuisi lakisääteiseen hajautettuun palveluverkostoon. Palvelun tehokkuus ja läheisyys toteutuisivat samalla kertaa. Kunta olisi edelleen kansalaisen läheisin hallinnollinen yksikkö, joka toteuttaisi erikseen määritellyt lähipalvelut. Kuntaveroa kerättäisiin, mutta se olisi nykyistä paljon pienempi. Maakuntavaltion perustana olisi kansalaisyhteiskunnan rakentama *uusi paikallisuus*, jonka tueksi tulisi vahva kylä- ja kaupunginosatoiminta.

Vain valtio -mallissa perustettaisiin valtion paikallisalueet huolehtimaan peruspalveluista. Tämä poistaisi kunnat ja aluehallinnon valtion ja kansalaisten välistä. Kunnat jäisivät silti olemaan, ja niiden määrä olisi vapaa, eli vanhoja kuntia voitaisiin perustaa uudelleen. Paikallishallintoalueita olisi noin 65, sillä ne perustuisivat nykyisiin seutukuntiin. Suurta väestöpohjaa tarvitsevien palveluiden toteuttamiseksi perustettaisiin noin kymmenen läänin. Malli rahoitettaisiin pienellä kunnallisverolla, hieman korkeammalla valtionverolla ja entistä veroa kireämmällä haitta- ja pääoma-erotuksella. Maakuntien olemassaolo näyttäisi, että pohjalla on paikallisuudesta nouseva kansalaislähtöisyys.

Yhdistelmävaltiossa hallinto voisi eriytyä maantieteellisten olosuhteiden mukaan. Osassa maata sovellettaisiin kuntiin perustuvaa mallia, osassa maakuntamallia ja osassa vain valtio -mallia. Tämä yhdistelmämalli vaatisi kansalaisten yhdenvertaisuusperiaatteen hylkäämistä siinä mielessä, että asiat eivät olisi samalla tavoin kaikkialla.

Liikkeessä olevan valtion malli rakentuisi ihmisten liikkuvuudelle ja monipaikkaisuudelle. Voitaisiin tunnustaa olemassa oleva tilanne, että väestö liikkuu ja oleskelee monipaikkaisesti: esimerkiksi heinäkuussa väestön alueellinen jakautuma on aivan toinen kuin marraskuussa. Tämän on enenevässä määrin mahdollistanut etätö ja sen perustana oleva digitalisaatio. Hallinto voisi perustua joustaviin palveluverkostoihin, jotka tunnistaisivat liikkuvuuden ja monipaikkaisuuden. Kaksoiskuntalaisuus ei Katajamäen mukaan ole ratkaisu, sillä se nojaa ”menneen maailman hallintoajatteluun”, joka johtaa ”järkyttävän monimutkaisten hallintomenettelyjen aiheuttamiin pirullisiin ongelmiin” (s. 141).

Aluekehityksen uskonpuhdistus

Katajamäen tekstistä ei selvästi käy ilmi, mikä edellä hahmotelluista hallintomalleista on hänen oma suosikkinsa. Valistunut arvaukseni on, että se lienee kuntavaltio. Tukeudun tässä myös Katajamäen näkemyksiin aluekehityksen ”uskonpuhdistuksesta”.

Katajamäen mukaan aluekehitystä on viimeiset parikymmentä vuotta hallinnut suurten kaupunkien kasvun ympärille ryhmittynyt ajattelutapa, jota ovat ”hallinneet metropolikiihkoiset poliitikot” ja ”toimeksiantajiensa suurkaupunkiunelmia myötäilevät konsultit” (s. 142). Kuitenkaan ”Hokemat kaupungistumisen vääjäämättömyydestä, pienten ja keski suurten keskusten sekä maaseudun näkymien toivottomuudesta eivät jatkossa voi olla vakavasti otettavan kehittämisspolitiikan lähtökohtia” (s. 145). Suomalaisen aluekehityksen pitkien aaltojen valossa Katajamäki näkee, että ”Suomi on monimuotoisten paikallisyhteisöjen maa, jossa jako kaupunkeihin ja maaseutuihin on liukuva ellei peräti keinotekoinen” (s. 142). Aluekehityksen pohjaksi hän esittää Oulun yliopiston maantieteen laitoksen ja Suomen ympäristökeskuksen kehittämää luokitusta, jossa on seitsemän eri luokkaa: sisempi kaupunkialue (ydinkaupunki), ulompi kaupunkialue, kaupungin kehysalue, maaseudun paikalliskeskus, kaupungin läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu.

Kartalla tarkasteltuna alueet näyttävät jakaantuvan suhteellisen tasaisesti ympäri Suomea.

Katajamäen mukaan ”Aluepolitiikka määrittää edellytysten luomiseksi paikallisyhteisöjen omaehtoiselle kehittämiselle” (s. 145). Tätä soveltaen hän ehdottaa aluekehittämisen yksilökeskeistämistä. Siinä pyrittäisiin pois suurista ohjelmista ja projektiluontoisuudesta kohden ruohonjuuritasosta nousevaa toimintaa. Paikallisyhteisöjen kehittämismahdollisuuksien turvaaminen auttaa pitkällä tähtäimellä kohtauttamaan oikeat ihmiset ja asiat, minkä tuloksena syntyy menestystä, esimerkiksi paikallisesti tai alueellisesti merkittävää yritystoimintaa. Ajattelu vaatii myös uutta paikallisuutta, jossa paikallinen pääoma vastaa yhteiskunnalliseen kysyntään. Edellä sanotussa pääoma ei tarkoita vain rahaa, vaan kaikkea resurssia, jonka varassa uutta voi syntyä. Katajamäen mukaan ”Monimuotoinen paikallisuus turvaa Suomen menestyksen” (s. 152). Tuekseen se tarvitsee maan kaikissa osissa yhteiskunnan takaamaa fyysisen liikenteen ja tietoliikenteen infrastruktuuria, lähellä olevia peruspalveluja ja hajautettua korkeakouluverkkoa. Tämä kuulostaa minusta kovin paljon tilanteelta, jota ennen 1990-luvun lamaa ja Euroopan unioniin liittymistä tavoiteltiin. Tämä näyttäisi paluulta vanhaan mutta varustettuna sellaisin nykyaikaisin ”asein” kuin digitalisaatio ja sen tarjoamat mahdollisuudet.

Kriittisiä huomioita

Lukukokemuksena kirja on paikoitellen hämmentävä. Tiukan tieteellisen analyysin sekaan kirjoittaja upottaa omia kokemuksiaan ja muistojaan. Kirkkain esimerkki tästä on kuvaus uuden yliopistolain suojassa tehdystä Vaasan yliopiston kielten tutkimuksen ja tutkinto-opetuksen ”liikkeen luovutuksena” toteutetusta siirrosta Vaasan yliopistosta Jyväskylän yliopistoon sekä siihen ilmeisesti liittyvästä aluetieteen professuurin lakkauttamisesta Katajamäen jäätyä siitä eläkkeelle (s. 120–122). Lukijana minulle ei oikein selvinnyt, mikä tämän tekstikappaleen tarkoitusperä oli. Kuvataanko sillä tiedekunnan dekaani Katajamäen kokemaa ylikävelyä, kun hänen tiedekuntaansa hallinnoitiin hänen ylitseen? Kuvataanko sillä yleisemmin 2000-luvun suomalaisen ”kilpailuvaltion” hallintokäytäntöjä? Kuvitetaanko sillä Sami Moision toteamusta siitä, että yliopist uudistus oli ”osa uutta kansallista projektia, teknologiavetoisen talouden uuden kasvuaallon synnyttämistä” (s. 122) ja täten jonkin syklin

loppumista ja toisen alkamista? Ehkä kappale selvemmin suunnattuna jotain tarkoitusta varten ja etäännytettyinä kirjoittaja Katajamäen omasta persoonasta olisi palvellut tarkoitustaan paremmin.

Kirjan rakenne olisi voinut olla asiaa ja lukijaa palvelevampi. Mielestäni teoksen sisältö olisi voitu jakaa kolmeen selvään kokonaisuuteen, sillä kolme selvää kokonaisuutta siinä on. Ensimmäinen kokonaisuus käsittää teoreettisen osuuden (luku Lähtökohdat). Toinen osa (luvut Metsävaltio, Sodasta toipuva valtio, Hyvinvointivaltio ja Kilpailuvaltio) käsittelee suomalaisen yhteiskunnan muutosta viimeisen viidensadan vuoden matkalla. Lukujen määrällä mitattuna teksti painottuu toisen maailmansodan jälkeiseen Suomeen. Kuitenkin tekstin massalla mitattuna sekä metsävaltio että toisen maailmansodan jälkeinen aika saavat kumpikin osakseen saman määrän tekstiä.

Kolmas osa (luku Avauksia tulevaisuuteen) on kirjan mielenkiintoisinta antia. Siinä kirjoittaja esittää omia näkemyksiään ja ehdotuksiaan sen sijaan, että vetäisi yhteen muualla jo useasti kerrottua. Osan teksti on kuitenkin sikäli vaikealukuista, että se on laadittu ajatuksia esittelevästi ja hahmotelmallisesti. Liekö sitten oma henkilökohtainen mieltymykseni, mutta kaipasin siihen paikka paikoin jämähkyttä: kun sanotaan, niin sanotaan selvästi, mitä tarkoitetaan, ja perustellaan. Kaiken asiakirjoittamisen (*non-fiction*) päämäärä lienee olla asiasta jotain mieltä ja välittää kantansa mahdollisimman terävästi lukijalle. Nyt terävyys paikka paikoin hautautuu tekstin sekaan.

Kaiken kaikkiaan kyseessä on kuitenkin hyvä ja tiivis esitys suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta sekä mielenkiintoisia näkökulmia. Ensin mainittu sopii myös alan aloittelijoille. Jälkimmäinen vaatii jo perustietämystä, jota vasten sanottua voi peilata.

Kirjallisuus

- Jaakkola, J., P. Pulma, M. Satka & K. Urponen 1994. Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva: Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki.
- Kondratjew, N. D. 1926. Die langen Wellen der Konjunktur. Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, Bd. 56.
- Nevakivi, J. 1983. Ranskan 1900-luvun historiankirjoitus. Teoksessa Setälä, P., P. Suvanto & M. Viikari (toim.). Historian kirjoituksen historia. Gaudeamus, Helsinki. 177–187.

- Schumpeter, J. A. 1939. *Business cycles: A theoretical, historical, and statistical analysis of the capitalist process*. McGraw-Hill Book, New York & London.
- Suomen kaupunkilaitoksen historia, 1: Keskiajalta 1870-luvulle. 1981. Päätoimittanut P. Tommila. Suomen kaupunkiliitto, Helsinki.
- Suomen kaupunkilaitoksen historia, 2: 1870-luvulta autonomian ajan loppuun. 1983. Päätoimittanut P. Tommila. Suomen kaupunkiliitto, Helsinki.
- Suomen kaupunkilaitoksen historia, 3: Itsenäisyyden aika. 1984. Päätoimittanut P. Tommila. Suomen kaupunkiliitto, Helsinki.
- Suomen maatalouden historia, 1. Perinteisen maatalouden aika: Esihistoriasta 1870-luvulle. 2003. Toimittanut V. Rasila, E. Jutikkala & A. Mäkelä-Alitalo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Suomen maatalouden historia, 2. Kasvun ja kriisien aika: 1870-luvulta 1950-luvulle. 2004. Toimittanut M. Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Suomen maatalouden historia, 3. Suurten muutosten aika: Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. 2004. Toimittanut P. Markkola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Suomen taloushistoria, 1: Agraarinen Suomi. 1980. Toimittanut E. Jutikkala, Y. Kaukiainen & S.-E. Åström. Tammi, Helsinki.
- Suomen taloushistoria, 2: Teollistuva Suomi. 1982. Toimittanut J. Ahvenainen, E. Pihkala & V. Rasila. Tammi, Helsinki.

SULEVI RIUKULEHTO

FT, tutkimusjohtaja, aluehistoria ja kulttuuriperintö

Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Ismo Björn on kirjoittanut kirjan Karjalan tutkimuslaitoksesta

Ismo Björn: *Viisikymmentä vuotta Karjalan tutkimus(laitos)ta*. 2020. Itä-Suomen yliopiston julkaisuja. General Series 40. Joensuu. 223 s.

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.124762>

Alueellinen keihäänkärki ja tieteen moniottelija

Ismo Björnin avauksen mukaan tässä esiteltävä teos ei ole hauska kirja. Syntyessään Karjalan tutkimuslaitos (KTL) oli Joensuun yliopiston tieteellinen keihäänkärki ja alueellinen kehittämissyksikkö. Nykyään se on osa Itä-Suomen yliopistoa ja sen yhteiskunta- ja kauppatieteellistä tiedekuntaa. Samaan tapaan ovat muutoaan muuttaneet ja hallinnollista kotiaan vaihtaneet monet muutkin erillistutkimuslaitokset. Yliopistokeskuksessa työskentelevänä tutkijana minun on helppo nähdä Karjalan tutkimuslaitoksen vaiheissa monia tuttuja säikeitä. Se on kohdannut samat tyrskyt, joissa muutkin ainelaitosten ulkopuoliset yksiköt ovat velloneet.

KTL kiinnostaa minua myös henkilökohtaisemmista syistä: se edustaa ajallisesti suuntautunutta aluetutkimusta, jonka kiinnostus on ainakin osittain ylittänyt kansallisen tutkimuksen pönkittämät paradigmat. Kolmanneksi Björnin kirja kannattaa vinkata tämän lehden lukijoille myös siksi, että sen suojissa on kasvanut myös yksi suomalaisen maaseutututkimuksen pääjuurista.

Aluksi Karjalan tutkimuslaitos katsoi olevansa alueyksikkö: jonkinlainen Itä-Suomen tutkimuskeskus. Sellaisena se vertautui muiden yliopistojen alueellisiin tutkimuslaitoksiin, joita perustettiin esimerkiksi Oulun ja Vaasan yliopistoihin. Kenties KTL on kuitenkin onnistunut ratsastamaan korkeakoulupolitiikan pintakuohuissa monia muita yksiköitä paremmin: pää on pysynyt pinnalla jo yli 50 vuotta. Mutta uusiakin toimijoita on tullut: kuudessa yliopistokeskuksessa majoilee monia KTL:n kaltaisia toimijoita.

Oikeasti KTL ei tutkinut vain Karjalaa ja karjalaisia. Se on koko olemassaolonsa ajan ollut tieteen moniottelija, monitieteinen toimija. Jo ensivuotena hahmottuivat neljä tutkimusjaostoa: humanistinen, aluepoliittinen, ekologinen ja koulutustutkimus. Jaosten sisään mahtuikin sitten melkein mitä tahansa: historiaa, kylätutkimusta, kansanrunoutta, dendrokronologiaa, harjututkimusta. Ekologian ala kasvoi nopeasti ja sai oman tutkimusaseman Savonlinnaan. Siitä kehittyi suurjärvien tutkimus. Maakunnan päättäjät halusivat taloustiedettä, yliopistolaiset sosiologisesti suuntautunutta yhteiskuntatutkimusta. Kaikki sopivat KTL:n sisälle.

Jonkun mielestä moinen avaruus voi kuulostaa linjattomalta, mutta jokseenkin näintötoimivat muutkin maamme korkeakoulut 1970–1980-luvuilla. Tutkimuslaitoksilta odotettiin laaja-alaisuutta. Björn kertoo, että KTL:n ohjenuorana oli alueellisuus: laitos halusi palvella omaa aluettaan.

Korkeakoulupolitiikan kuohuja

Vuodelta 1987 Björn kertoo episodin, joka vähemmän hauskaksi mainostetussa kirjassa sittenkin on lähes hupaisa. Kokoomuslainen pääministeri Harri Holkeri veti hetkeksi koko kansakunnan huomion Joensuuhun valitsemalla sen rakennemuutosseminaarinsa pitopaikaksi, mutta Joensuun ”tutkijoilla ei ollut tarvetta, ei edes syytä näyttäytyä osana poliittista valtaa ja sitä pönkittäväää puhetta”. He järjestivät varjotapahtuman, pommittivat rakennemuutosseminaarilaisia tomaateilla ja järjestivät surumarssin yliopistolta kaupunkiin.

Björn nimeää Joensuun rakennemuutosseminaarin vedenjakajaksi, joka päätti hyvinvointivaltion rakentamiseen suuntautuneen eetoksen korkeakoulupolitiikassa. Seminaarilla haettiin legitimaatiota uudelle tiedepoliittiselle suuntaukselle, jossa tutkimus liitettiin taloudelliseen kasvuun. Uuden talouspolitiikan suuri avaus, rahoitusjärjestelmän avaaminen,

osoittautui heti holtittomaksi syöksyksi tuntemattomaan. Hyötyjiä olivat taloudellis-tekniset tieteet sekä korkeakoulujen ulkopuoliset tiedepuistot ja teknologiakeskukset.

Uuden muotipuheen mukaan pyrittiin kansainväliselle huipulle valituilla painopistealoilla. Alkuvuosien väljä tutkimusmäärittely keskittyi yhä kapeammaksi. Tämäkin oli muoti-ilmiö – korkeakoulupoliittista kuo-huntaa – joka kohdattiin kaikissa korkeakouluissa. Tosin en muista, että tomaatteja olisi muualla heitelty.

Björn on varmasti oikeassa epäillessään keskittymisen johdonmukai-suutta, sillä samaan aikaan tuli myös yliopiston ulkopuolinen rahoitus eli alibudjetointi. Sen piti kannustaa tutkijoita hankkimaan täydentävää rahoitusta. Samalla kun painopisteitä tarkennettiin, rahaa jouduttiin kalastelemaan yhä useammista lammikoista. Muistan, kuinka eräs Tam-pereen teknillisen korkeakoulun professori tiivistä oman tutkimusyksik-könsä strategian: tutkimuksessa keskitytään valittuihin kärkiin, mutta rahasta soudetaan vaikka mummoja joen yli. Lieneekö tuttua myös KTL:ssä?

Toisen korkeakoulupoliittisen rajakohdan Björn piirtää vuoteen 2010. Uusi yliopistolaki lisäsi johtajan valtaa, toi lähiesimiesajattelun ja siirsi tukipalvelut hallintopalvelukeskukseen. Menetettiin käsikirjastot ja lai-tossarjat. Väki vaihtui. Samaan käänteeseen osui Itä-Suomen yliopiston perustaminen.

Viimeisen vuosikymmenen kertomus on huippuyksikköstatuksen tavoit-telua. Kansainvälisen rahoituksen hankkijoista tuli arvostettuja ammatti-laisia. Björn ei vähättele vaikeuksia, joita KTL:n tutkijat kohtasivat kan-sainvälisen rahoituksen ja julkaisemisen saroilla. Tämäkin kokemus taitaa olla kiusallisen tuttu myös muissa tutkimusyksikössä, samoin vii-meisessä vaiheessa tulleet rankingit, jufo-luokittelut, jotka kuvaavat tuloksellisuusvaatimusten muuttumista entistä suorituskeskeisemmiksi.

Persoonallisia toimijoita ja tuoretta tutkijanotetta

Karjalan tutkimuslaitoksen kautta ovat kulkeneet monet nimekkäät ja persoonalliset tutkijat: Heikki Kirkinen, Osmo Kontturi, Seppo Knuuttilla, Heikki Eskelinen, Veijo Saloheimo, Pertti Rannikko. Historian sivuilla KTL vaikuttaa hämmästyttävän miesvaltaiselta. Ensimmäiseksi KTL:ään sijoitettuun professuuriin nimitettiin kuitenkin Riitta Kosonen alanaan

raja-alueet ja Venäjän tutkimus. Moniottelijan menneisyydestä voisi tehdä useita nostoja. Oman kiinnostukseni ohjaamana teen niitä tässä vain pari.

Jo ensimmäinen johtaja, Heikki Kirkinen – historioitsija ja myöhempi Joensuun yliopiston rehtori – on aluehistorioitsijaa kiinnostava hahmo. Hänen vaikutuksestaan tutkimuslaitoksen ensimmäisiä töitä olivat Pohjois-Karjalan maakuntahistorian ja sodanjälkeisen karjalaisen kulttuurin tutkimushankkeet. Kirkinen ei rakentanut tutkimusohjelmaa varsinaisesti nykyaikaisen aluehistorian periaatteille – sellaista ei oikeastaan vielä ollut olemassa. KTL:ssa alueita tutkittiin Suomen valtion sisällä. Paljon tehtiin paikallishistorioita. Siitä huolimatta nimi oli kaukaa viisas. Karjalan tutkimuslaitos ei julistanut nimessään valtiota vaan aluetta, vieläpä sellaista, jolla oli merkitys myös maan rajojen ulkopuolella. Mielestäni tällaiselle ajattelulle olisi Suomessa enemmänkin tilaa.

Myös Lappi ja Pohja(nmaa) ovat Karjalan tavoin kulttuurialueita, joissa alueellinen vaikutus on vuosisatojen ajan ylittänyt kauas Suomen rajojen yli. Ne ovat rajat ylittäviä alueita. Lapin tutkimuksella on vahvat perinteet, joissa Lapin yliopisto on ymmärrettävästi tärkeimmässä osassa. Siellä historiatieteet eivät tosin ole edustettuina. Sen sijaan Norjassa tätäkin asiaa on harrastettu. KTL:n ansiosta Karjalan alueen tutkimusta alettiin tehdä monitieteisesti, leveällä kärjellä, ja yhteys Neuvosto-Karjalan kulttuurintutkijoihin alkoi jo Kirkisen aikana. Idän tutkimusyhteydestä muistuttaminen on juuri nyt epämuodikasta, mutta totuus on, että muu Suomi joutaa olla siitä kateellinen. Kolmas rajat ylittävä alueemme, Pohja, on jäänyt toistaiseksi lähes kokonaan aluehistoriallisen kiinnostuksen ulkopuolelle.

Varsinainen raja-alue tutkimus kasvoi KTL:n vahvuudeksi 1990-luvulla. Korkeakoulupoliittisella rakennemuutoksella oli siihen vain välillinen vaikutus. Paljon suurempi merkitys oli Neuvostoliiton romahtamisella, itärajojen aukeamisella ja Euroopan unioniin liittymisellä. KTL oli yksi Euroopan integraation voittajista. Euroopan unioni tarvitsi ja rahoitti valtion rajat ylittävää tutkimusta. Äkkiä kaikki olivat kiinnostuneita rajasta ja varsinkin itärajasta.

Nimi Karjalan tutkimuslaitos sai uutta sisältöä, kun toiminnan ytimeksi tulivat raja-alue tutkimus sekä pitkälle viety Venäjä-yhteistyö. Itsellenikin oli yllätys, kuinka laaja-alaista ja syvää yhteistyöstä tuli: Neuvostoliiton kanssa aloitettu tutkijavaihto nousi uudelle tasolle, alkoi myös kenttä- ja

arkistotyö Venäjällä. Sinne vietiin myös kylätutkimus ja suurjärvien tutkimus. EU-rahalla tehtiin laajoja raja-alue tutkimuksia. KTL:llä oli venäläisen Mekrijärven tutkimusaseman kanssa yhteinen hallintokin vuosina 1995–1998. Kuulostaa jännittävältä.

Suomalaisen maaseutututkimuksen kannalta tärkeäksi osoittautui se yhteiskunnallinen tutkimus, joka henkilöityi aluetutkijoihin Pertti Rannikkoon ja Heikki Eskeliseen. KTL oli yksi niistä paikoista, joissa tunnistettiin ja podettiin suomalaisen maaseutupolitiikan puutosta. Suomesta puuttui kokonaisvaltainen maaseutupolitiikka. Joensuussa tutkittiin kyliä pääosin metsä-, osin maatalouden muutosten näkökulmasta. Vuonna 1988 perustettiin maaseutuinstituutti, ja 1990 tutkimuslaitokseen perustettiin maaseutututkimuksen erikoistutkijan virka, jossa Rannikko aloitti. Kylätutkimus tuli suomalaisen maaseutupolitiikan yhdeksi pilariksi.

Selvästi tappioutilille Björn kirjaa Aleksanteri-instituutin perustamisen Helsingin yliopistoon, jolle opetusministeriö antoi Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen koordinoititehtävän. Samalla se kirkasti KTL:n alueeksi rajan ja raja-alueiden tutkimuksen. Samanlaista kilpailuasetelmaa Björn ei ilokseni näe Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskusten eli nykyisen Ruralia-instituutin kanssa. Maaseutututkimuksen vahvistaminen oli yhteinen asia.

Vuonna 2008 KTL sai Eskelisestä maaseutuprofessorin, kun laitokselle määriteltiin kolme painoalaa (aluekehitys ja maaseutu, etnisyyt ja kulttuuri sekä raja ja Venäjä) ja jokaiseen niistä järjestettiin yksi professuuri.

Arvostelevia sanoja kirjasta

Itä-Suomen yliopiston ihmisille teoksella on tietenkin erityinen merkitys. Mutta KTL:n tarina antaa ajateltavaa myös kaikille niille tuhansille akateemisen tien kulkijoille, jotka ovat työskennelleet yliopistojen ainelaitosten ulkopuolisissa yksiköissä ja filiaaleissa.

Jonkin verran kuvataan myös tutkimuslaitoksen arkea. Siitä olisin lukenut enemmänkin. Fyysinen sijainti Pielisjoen linnassa loi KTL:lle eliittilaitoksen kehää. Linnasta luopuminen vuonna 2005 kuvataan siirtymisenä ”tiilenpäitä lukemaan”. Linnan henkeä muistellaankin kirjassa oikein erityisessä luvussa.

Kuvitusta ei kirjassa ole lainkaan. Viittaustekniikka on kevyt. Kuitenkin kyseessä on historiateos. Björn käyttää asiakirja-aineistoa, sanomalehtiä sekä muistitietoa. Siihen on ollut hyvät edellytykset, sillä useimmat kirjan keskeiset henkilöt ovat edelleen voimissaan. Kirjoittaja ilmoittaa metodikseen historiallisen etnografian. Tavoitteena on paikallisesta nouseva yleistettävä tiede, joka on selvästi sukua Karjalan tutkimuslaitoksessa harjoitetulle aluetutkimuksen perinteelle.

Kirjoitusvirheitä on luvattoman paljon. Joskus ne ovat hupaisiakin. Björn kertoo, että laitosta on johtanut Petri Kahila vuodesta 2106. Toki normaalilahjakas lukija yleensä ymmärtää tarkoituksen asiayhteydestä. Björn haluaa tietenkin sanoa, että Petri Kahila johtaa laitosta vuoteen 2106.

TORSTI HYYRYLÄINEN

Nuorelle tutkijalle tulevaisuus on avoin ja mahdollisuuksia täynnä

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.122780>

Kuva: Aino Ollila.

Katri Ollila suoritti äskettäin maisterintutkinnon ja on nyt ensimmäisessä työpaikassaan miettimässä maaseutujen tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Laihialaiselta maatilalta kotoisin oleva Katri toimii tutkimusavustajana Oulun yliopiston Kerttu Saalasti Instituutin hankkeessa, jossa kartoitetaan maaseuduilla syntyviä erilaisia sivuvirtoja, muun muassa osana maatalouden arvoketjua. Keskustelimme Katrin kanssa näkymistä, joita hänellä on ammatillisen uransa alkuvaiheessa olevana nuorena. Katse oli molemmilla tulevaisuudessa.

Millaiset asiat luovat sinulle toivoa ja innostavat elämässä eteenpäin?

Toivoa tuo luottamus omiin kykyihin sekä siihen, että yhteistyöllä ja erilaisissa yhteisöissä toimimalla voi saada muutosta aikaan. Näen maailman avoimena, on erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia mennä eteenpäin. Itselleni on myös tärkeätä, että saisin tehdä merkityksellistä työtä.

Pääsy yliopistoon opiskelemaan oli henkilökohtaisesti iso asia ja tärkeä vaihe elämässäni. Opiskelen edelleen, nyt toista tutkintoa Helsingin yliopistossa. Opintojen myötä olen tavannut paljon uusia ihmisiä ja huomannut, että moni pohtii maailmaa samansuuntaisesti kuin itse ajattelen. Myös kursseilta ja opettajilta olen yliopistossa saanut paljon. Yliopisto on avartanut ajatuksiani, toisaalta myös auttanut näkemään omat juureni suhteessa muuhun maailmaan.

Millainen on toiveidesi Suomi?

Toiveideni Suomi ei kehity vastakkainasettelujen suuntaan. Tulevaisuudessakin selviämme tekemällä yhteistyötä ja sovittelemalla. Erilaisuutta pitää olla, mutta ihmisten pitäisi olla avarakatseisia ja suvaitsevia, eli ymmärtää erilaisuutta ja eri näkökantoja. Tulevaisuuden Suomi on varmasti monikulttuurisempi. Maaseudutkin muuttuvat ja erilaistuvat tämän kehityksen myötä. Se on hyvä asia.

Maaseudun ja kaupungin välille ei pidä luoda vastakkainasettelua, koska molemmat tarvitsevat jatkossakin toisiaan. Maailmalla kierrellessä minua ovat aina kiinnostaneet pienet ja maaseutumaiset paikat. Niitä ihaillessa olen ajatellut, että Suomella on vielä paljon hyödyntämätöntä potentiaalia esimerkiksi maaseutumatkailussa. Tämä vaatii toteutuakseen eläviä paikallisyhteisöjä; toiveideni Suomessa niitä on eri puolilla maata.

Mitä ajattelet maaseutututkimuksesta?

Maaseutututkimus on mielestäni ala, joka rakentaa siltoja eri tieteiden välille. Monitieteisyyttä tarvitaan tulevaisuudessa enemmän, koska yhteiskuntamme haasteet ovat suuria ja ongelmat monimutkaisia. On tärkeää löytää linkkejä eri alojen ja ihmisten välille, jotta saadaan aikaan toimivia ratkaisuja.

Esimerkiksi maataloutta pitäisi tutkia monimuotoisessa yhteydessään muihin elinkeinoihin ja yhteiskuntaan. Ajattelen, että maaseutututkimuksen kautta voisi osaltaan edistää tätä tavoitetta. Eri elinkeinot ovat toisiinsa limittyneitä ja riippuvaisia toisistaan, erityisesti tulevaisuuden kiertotalouteen pohjautuvassa yhteiskunnassa.

Oma toiveeni on, että voisin jatkaa ammatillista uraani tutkijaksi, ja siinä kyllä maaseutuun liittyvät kysymykset kiinnostavat. Koen maaseudun itselleni merkityksellisenä kenttänä, jolla haluaisin työskennellä.

Kuva: Aino Ollila.

Mitä ajattelet maaseuduista ja kaupungeista asumisympäristöinä?

Olen kotoisin maatilalta, jossa isoveljeni suunnittelee sukupolvenvaihdosta. Ymmärrän hyvin maaseudulla asumisen hyviä ja huonoja puolia. Nykyisin asun itse Seinäjoella eli pienessä kaupungissa. Ehkä asuinpaikkani ilmentää osaltaan myös minua; olen asettunut maaseudun ja kaupungin välimaastoon, siihen keskivaiheille. Yritän ymmärtää molempia puolia tässäkin. Haluan myös saada molemmista parhaat puolet omaan arkeeni.

Osaan kuvitella, että asuisin tulevaisuudessa maaseudulla, mutta milloin, sen näyttää aika. Perheen maatilan siirtyessä veljelleni minulla säilyy mahdollisuus käydä maalla ja palata sinne, missä voin aina kokea olevani kotona.

Mitä ajattelet maaseudun roolista kestävyysmuutoksessa?

Maaseuduilla ja maaseutujen elinkeinoilla on merkittävä rooli niin sosiaalisen, taloudellisen kuin ekologisen kestävyuden edistäjänä. Esimerkiksi tällä hetkellä keskustelu maatalouden kestävyydestä on syyttelevää sormen osoittelua. Todellisuudessa maatalouden avulla voidaan parhaimmillaan sitoa hiiltä ja tuottaa luonnon monimuotoisuutta. Vastaa- vasti monipaikkaisuuden ilmiö kaupunkien ja maaseutujen välillä kuvastaa mielestäni hyvin maaseutujen roolia hyvinvoinnin tuottamisessa. Ihmisen on hyvä olla maalla.

Periaatteessa kannatan uusia teknologioita, joilla pyritään eroon fossiilista energialähteistä. Olimme veljeni kanssa äskettäin tilaisuudessa, jossa esiteltiin osittain maillemme suunniteltavan tuulivoimapuiston rakentamista Laihialle. Siinä meille konkretisoituivat tietyt kestävyyskysymysten realiteetit. Puiston käyttöäksi on suunniteltu noin 35 vuotta, minkä jälkeen puistosta syntyy purkumateriaalia. Toivottavasti se on siihen maailman aikaan mahdollisimman suurelta osin kierrätettävää. Kun voimalat puretaan, metsään jäävät valtavat betonijalustat. Niitä kun ei voida sellaisenaan käyttää uusien voimaloiden pystytykseen. Mietimme, miltä metsämme näyttävät tuulivoimaloiden jälkeisenä aikana, joskus vuonna 2065.

KATRI LASSILA

Maaseudun visuaalinen runous Hanna Koikkalaisen silmin

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.125068>

Hanna Koikkalainen on valokuvataiteilija ja taiteen maisteri, joka käsittelee teoksissaan kollektiivista muistia, muistoja, maiseman muutosta, luontosuhdetta, kansanperinnettä ja tarinoita. Hän on julkaissut kaksi valokuvakirjaa: *Lakkautettu kylä* ja *Raja*, joista viimeisin valittiin vuoden kauneimmaksi kirjaksi vuonna 2016.

Kertoisitko vähän itsestäsi: Mistä olet kotoisin, millainen lapsuutesi maisema on? Missä opiskelit valokuvaa, millaisia projekteja sinulla on ollut? Mikä valokuvauksessa kiinnostaa?

Olen kotoisin Imatralta, pienestä itäsuomalaisesta kaupungista Venäjän rajan kupeesta. Asuin lapsuuteni kaupungissa, mutta vietimme paljon aikaa isovanhempien luona maalla Ruokolahdella. Lapsuuden maisemaan kuuluvat kaupunkimetsät, joissa leikittiin, kaupungin läpi virtaava Vuoksi ja Saimaan rannan ympäristö. Aloitin valokuvausopinnot Keski-Pohjanmaan opistossa ja sen jälkeen opiskelin valokuvausta Taideteollisessa Korkeakoulussa, joka muuttui valmistumisvuoteni Aalto-yliopistoksi. Opiskelin myös kulttuurihistoriaa ja dokumentaarista elokuvaa. Olen ajautunut projekteihin, jotka käsittelevät historiaa, kansanperinnettä, luontoa ja muistitietoa. Minua on aina kiehtonut tavallisuus: tavalliset ihmiset ja heidän tarinansa. Olen tavannut uskomattomia ihmisiä ja kuullut sellaisia tarinoita, joita olisi vaikea keksiä. Niistä jokaisesta olen kiitollinen.

Hanna Koikkalainen: Rumolan kaali, 2021.

Hanna Koikkalainen: Lampaan vatsalaukku pesussa ennen ruoaksi laittoa, 2022.

Hanna Koikkalainen: Kaisa pilkkomassa lammasta, 2022.

Valokuvauksessa minua kiinnostaa tallentaminen, dokumentaarisuus, hetkellisyys, jälki, valo ja kohtaaminen ihmisten sekä paikkojen kanssa. Suhtaudun valokuvaukseen myös poeettisesti: kuvat ovat minulle kuin visuaalista runoutta. Rakastan karttoja, luontoa, ihmisiä, arkistoja ja tarinoita. Yhdistelen näitä aineksia projekteissani.

Ensimmäiset omat projektini kuvasin Kainuussa kansanperinnetutkimuksen yhteyteen. Siellä kameran kanssa seikkaillessani pystyin yhdistämään ihmisten kuvaamisen, tarinat ja retkeilyyn. Halusin soveltaa sitä myös kotiseudullani Etelä-Karjalassa ja tein lopputyökseni projektin, joka käsitteli Suomen ja Venäjän rajaa.

Olet kuvannut Suomen ja Venäjän rajan kummankin puolen ja Karjalassa. Kertoisitko näistä projekteista?

Olen kuvannut useissa projekteissa Venäjän Karjalassa ja usein olen liikunnut yksin autolla, pyörällä tai kävellen. Maaseutu ja metsät Venäjän puolella ovat paikoitellen hyvin kauniita ja kuvauksellisia. Jo aivan läheltä Suomen rajaa voi löytää sellaisia puita, joita Suomessa löytyisi vain suoje-lualueilta: luonto ja maisema ovat rikkaampia. Minua kiinnostaa myös karjalainen elämäntapa molemmin puolin rajaa.

Raja-kirjaa varten seikkailin molemmilla puolilla itäistä rajaamme ja tapasin siellä asuvia ja työskenteleviä ihmisiä, kuten rajavartijoita. Tein *Lakkautettu kylä* -näyttelyn ja kirjan kodin jättämisen teemoista, ja se projekti kuvattiin Suistamolla Raja-Karjalassa. Vuonna 2018 tein näyt-telyn Suomen sisällissodasta, jossa käytin paljon arkistokuvia, mutta kuvasin myös unohdettuja tapahtumapaikkoja Suomessa ja Karjalan Kannaksella.

Isäni vei meidät siskoni kanssa Neuvostoliittoon juuri ennen kuin se lak-kasi olemasta. Hän ymmärsi ajan muutoksen ja halusi näyttää meille maan, johon ei sen jälkeen enää koskaan pääse. Olen myöhemmin yrit-tänyt noudattaa tätä oppia: yrittää ymmärtää omaa aikaani ja tunnistaa siitä merkkejä muutoksesta. Oman ajan kuvaaminen onkin usein vaikeaa: usein vasta myöhemmin ymmärtää ajan merkityksen ja sen ilmiöt. Venäjän Karjalassa kuvaamani kuvat ovat nousseet nyt eri arvoon, koska sinne ei välttämättä enää pääse.

Olen kiinnostunut historiasta, joten Karjalassa retkeily tarjoaa paljon myös historiallisia paikkoja, maisemia ja rakennuksia. Vanhojen Suomen-aikaisten karttojen ja nykyisten satelliittikarttojen vertailu ja paikkojen etsiminen on osa kuvausretkien viehätystä. Kartoissa on seikkailun potentiaalia. Kuvasin Lakkautettu kylä -näyttelyä Suistamolla useiden vuosien ajan, ja Suistamosta tuli kotoisa ja merkityksellinen paikka minulle, vaikka minulla ei ole sinne sukusiteitä. Suistamo on nykyisin hyvin hiljainen paikkakunta, joten siellä sai kuvata omassa rauhassa. Kuvatessani Suomen sisällissodan paikkoja Kannaksella sain enemmän huomiota, koska paikat olivat lähempänä asutusta. Viimeisimmällä kuvausretkellä minua seurattiin, ja siitä huomasin aikojen muuttuneen Venäjällä. Lähtökohtaisesti minuun on suhtauduttu ystävällisesti ja ymmärtäväisesti.

Hanna Koikkalainen: Viivi ja kurpitsat, 2021.

Hanna Koikkalainen: Mujejärven kana, 2021.

Voitko kertoa jotakin maaseudun yhteydestä taiteeseesi?

Maaseutu ympäröi arkeani ja aktivoi visuaalista aistiani alati. Asun tällä hetkellä Joutsenossa kasvinviljelytilalla, jossa pyritään mahdollisimman kestävään maatalouteen. Teen parhaillani suurempaa kokonaisuutta, jossa käsittelen ihmisten suhdetta ruoantuotantoon, omavaraisuuteen, luontoon ja maaseutuun. Tätä projektia tulen kuvaamaan vielä useita vuosia. Olen tavannut projektin myötä jo monia hienoja ihmisiä ja haluan seurata heidän elämäänsä oman ruoan tuottamisen saralla. Olen oppinut näistä kohtaamisista todella paljon, ja suhteeni ruokaan ja elämään ylipäänsä on muuttunut kuvausten aikana. Ohessa on muutamia kuvia tästä projektista.

Hanna Koikkalainen: Pekka teurastamassa, 2021.

Millaisia projekteja suunnittelet tulevaisuudessa?

Seuraavaksi tulee pieni näyttely, jossa käsittelen äitiyttä suhteessa sotaan ja kuolemaan, sekä pääosin arkistokuvaan pohjautuva näyttely ja kirja Julia Widgrenistä, joka toimi Vaasassa valokuvaajana 1800-luvun lopulla. Lisäksi teemme monitaiteellisen työryhmän kanssa projektia, joka käsittelee lakkautettua junarataa Elisenvaarasta Parikkalaan. Tässäkin projektissa maaseutu on vahvasti läsnä. Valitettavasti muutamat projektit, joita pitäisi kuvata Venäjällä, ovat jääneet tauolle tämänhetkisen poliittisen tilanteen vuoksi. Toivon rauhan palaavan maailmaan.

MUA-yhdistyksen gradupalkinto Ilona Laaksolle

Tänä vuonna gradukilpailun taso oli hyvä, vaikka kilpailun osallistujamäärä jäi vähäiseksi. Palkintaraati oli voittajasta yksimielinen. Vuoden 2022 gradupalkinnon sai Ilona Laakso Turun yliopistosta työllään ”Muutoksen kylväjät – Etnologinen tutkimus maaseudun elintarvikeyrittäjistä ja heidän työssään kokemista haasteista”.

Laakso nostaa palkitussa työssään ansiokkaasti esille elintarvikeyrittäjyyteen liittyviä haasteita maaseudulla sekä kuvaa yrittäjien pyrkiä vastata näihin haasteisiin. Aihe on ajankohtainen ja kuvaa hienosti yrittäjien luovimista erittäin keskittyneen, hintavetoisen ja hallinnoltaan varsin raskaan järjestelmän piirissä. Työssään Laakso ehdottaa myös konkreettisia toimia, joilla yrittäjien toimintamahdollisuuksia voitaisiin parantaa. Esimerkkinä nousee esille yrittäjien verkostoitumismahdollisuuksien luominen sekä tutkimuksen ja yritysten nykyistä tehokkaampi yhdistäminen erilaisten hankkeiden kautta. Palkintoraati arvosti Laakson työn jäsentyneisyyttä, hyvää rajausta ja tärkeyttä maaseudun yrittäjätoiminnan kehittämisessä.

Toni Ahvenainen

M.Sc., Researcher
Migration Institute of Finland, Seinäjoki unit
toni.ahvenainen@migrationinstitute.fi

Urszula Ala-Karvia

M.Sc., Doctoral Researcher
University of Helsinki, Ruralia Institute
urszula.ala-karvia@helsinki.fi

Shinichi Hanada

PhD, Associate Professor
Hirosaki University, Faculty of Social Sciences and Humanities
shanada@hirosaki-u.ac.jp

Mitsuaki Hasegawa

M.Sc., Manager
Aomori Prefecture
mitsuaki_hasegawa@pref.aomori.lg.jp

Torsti Hyryläinen

HT, dosentti, tutkimusjohtaja
Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti
torsti.hyrylainen@helsinki.fi

Aapo Jumppanen

PhD, University Researcher
University of Helsinki, Ruralia Institute
aapo.jumppanen@helsinki.fi

Mari Kattilakoski

YTT, tutkijatohtori
Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos
mari.kattilakoski@uef.fi

Fumihiko Koyata

M.Sc., Associate Professor
Hirosaki University, Faculty of Social Sciences and Humanities
koyata@hirosaki-u.ac.jp

Katri Lassila

TaM, tohtorikoulutettava
Aalto yliopisto, Elokuva- ja lavastustaiteet
katri.lassila@aalto

Young-Jun Lee

PhD, Professor

Hirosaki University, Faculty of Social Sciences and Humanities

yjlee@hirosaki-u.ac.jp

Markku Mattila

FT, dosentti, vanhempi tutkija

Siirtolaisuusinstituutti, Seinäjoen yksikkö

markku.mattila@migrationinstitute.fi

Sang-Woo Park

PhD, Professor

Kyungpook National University, School of Economics and Trade

parksw@knu.ac.kr

Katja Pasanen

FM, väitöskirjatutkija, projektipäällikkö

Itä-Suomen yliopisto, Kauppatieteiden laitos

katja.pasanen@uef.fi

Pertti Rannikko

YTT, professori emeritus

Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

pertti.rannikko@uef.fi

Mika Raunio

Licentiate, Senior Researcher

Migration Institute of Finland, Seinäjoki unit

mika.raunio@migrationinstitute.fi

Sanna-Mari Renfors

FT, tutkimuspäällikkö

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Matkailun kehittämiskeskus

sanna-mari.renfors@samk.fi

Sulevi Riukulehto

FT, tutkimusjohtaja, aluehistoria ja kulttuuriperintö

Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

sulevi.riukulehto@helsinki.fi

Erkki Välimäki

M.Sc., Director of Development

City of Seinäjoki

erkki.valimaki@seinajoki.fi

Lehti tutkijoille ja tutkimustiedon käyttäjille
Verkossa: www.maaseutututkimus.fi

mua.fi